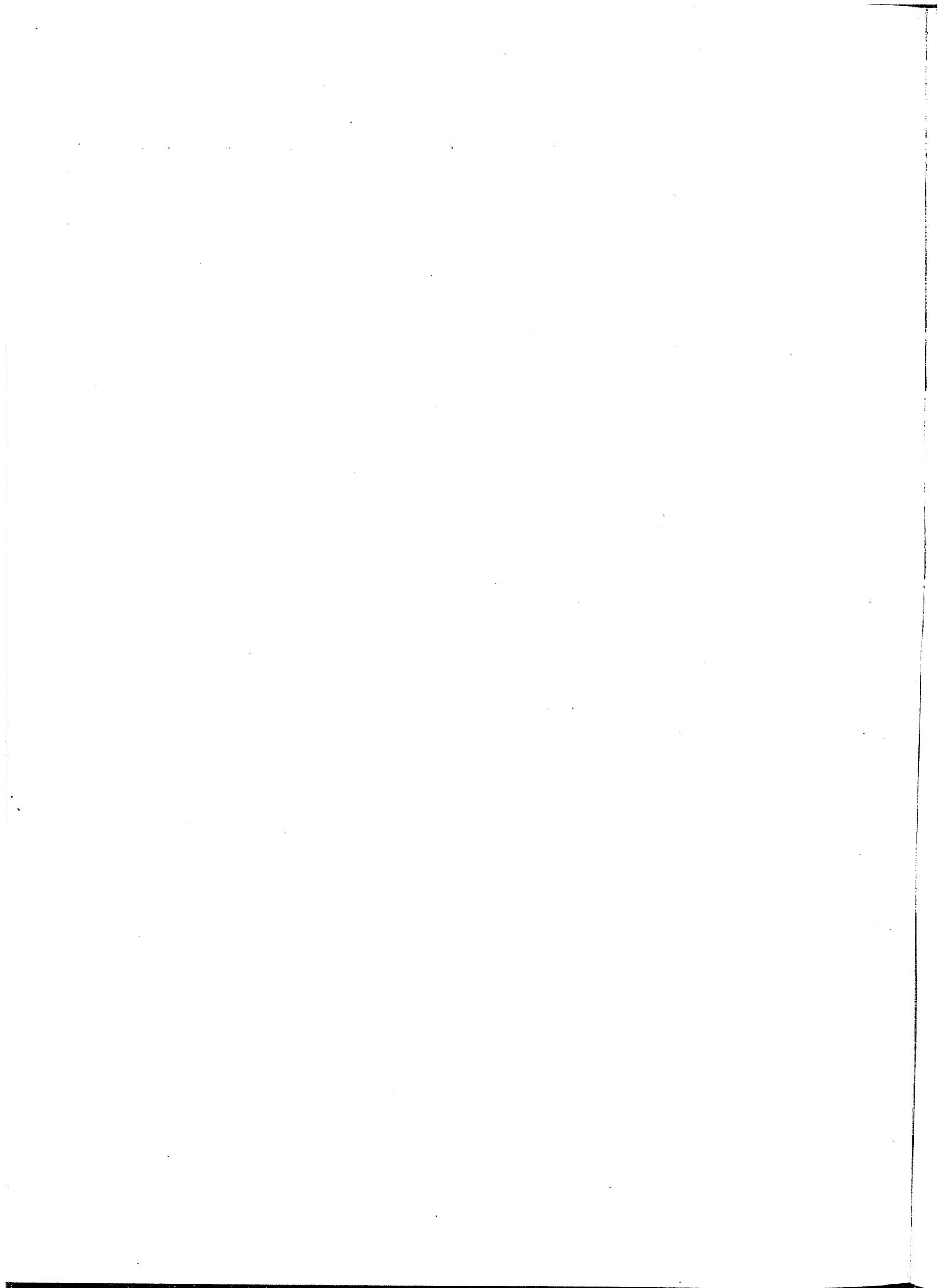

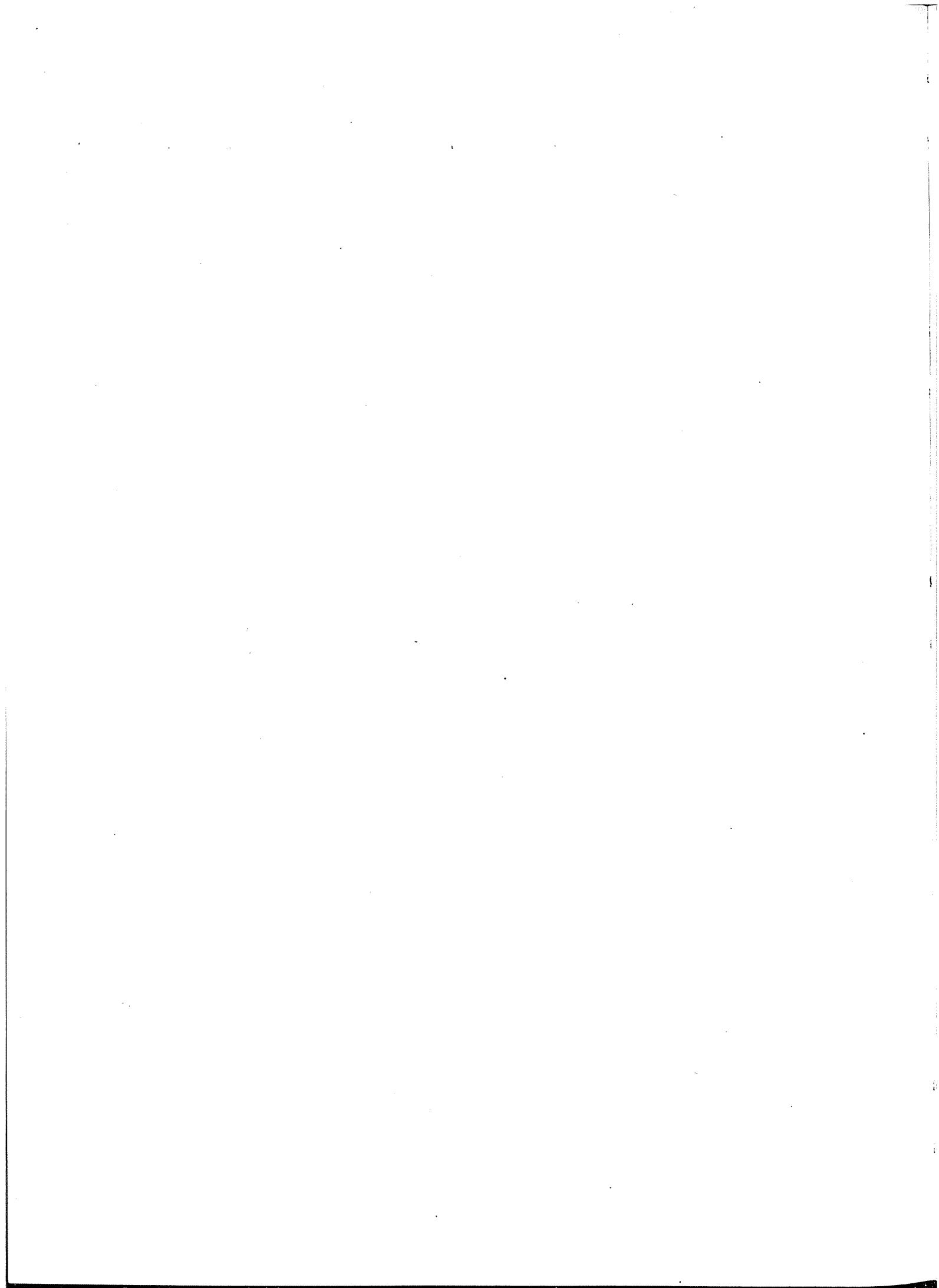
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

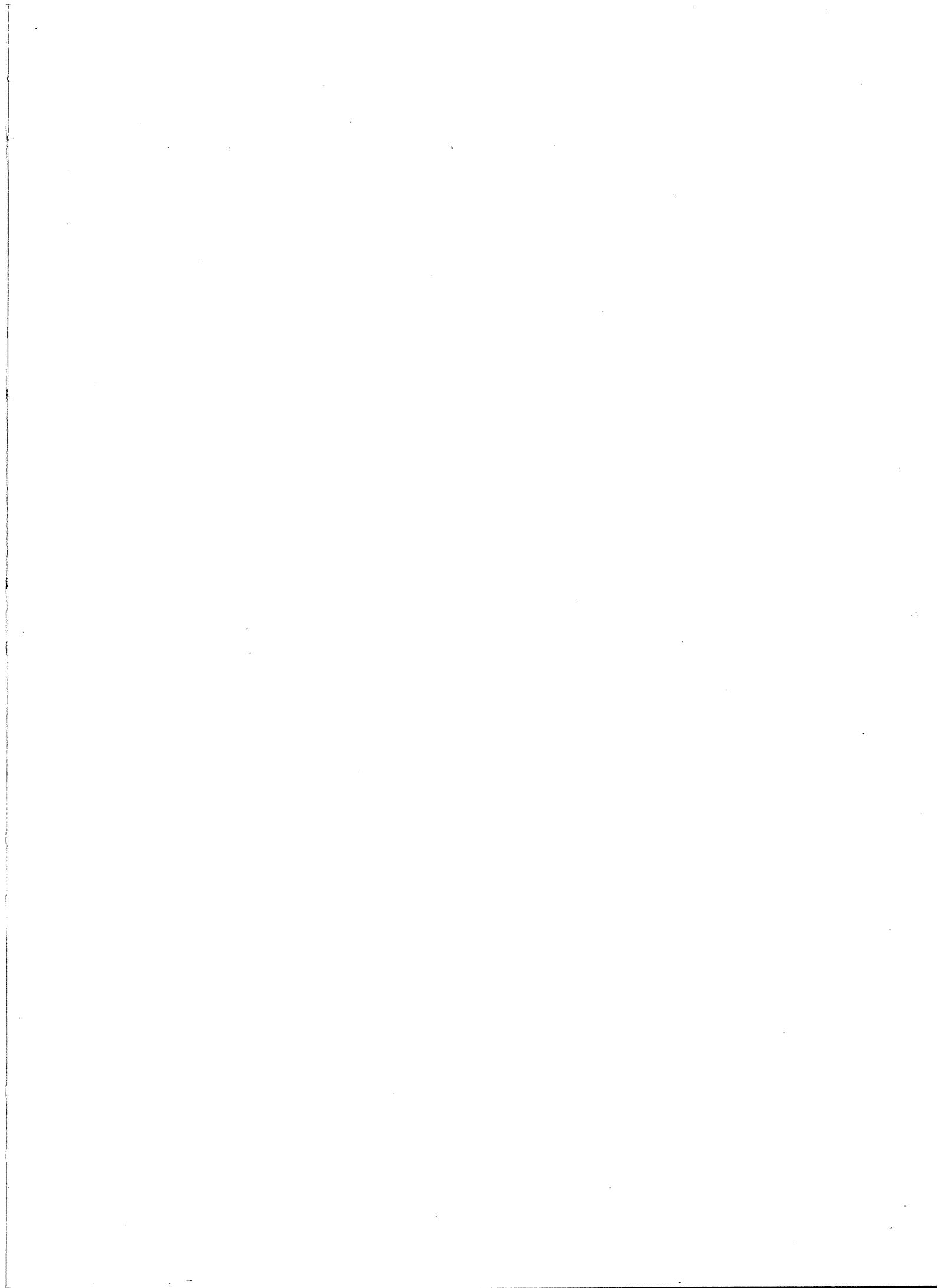
Η «ΧΑΡΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» ΤΟΥ ΡΗΓΑ.
ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ
ΚΑΙ
ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

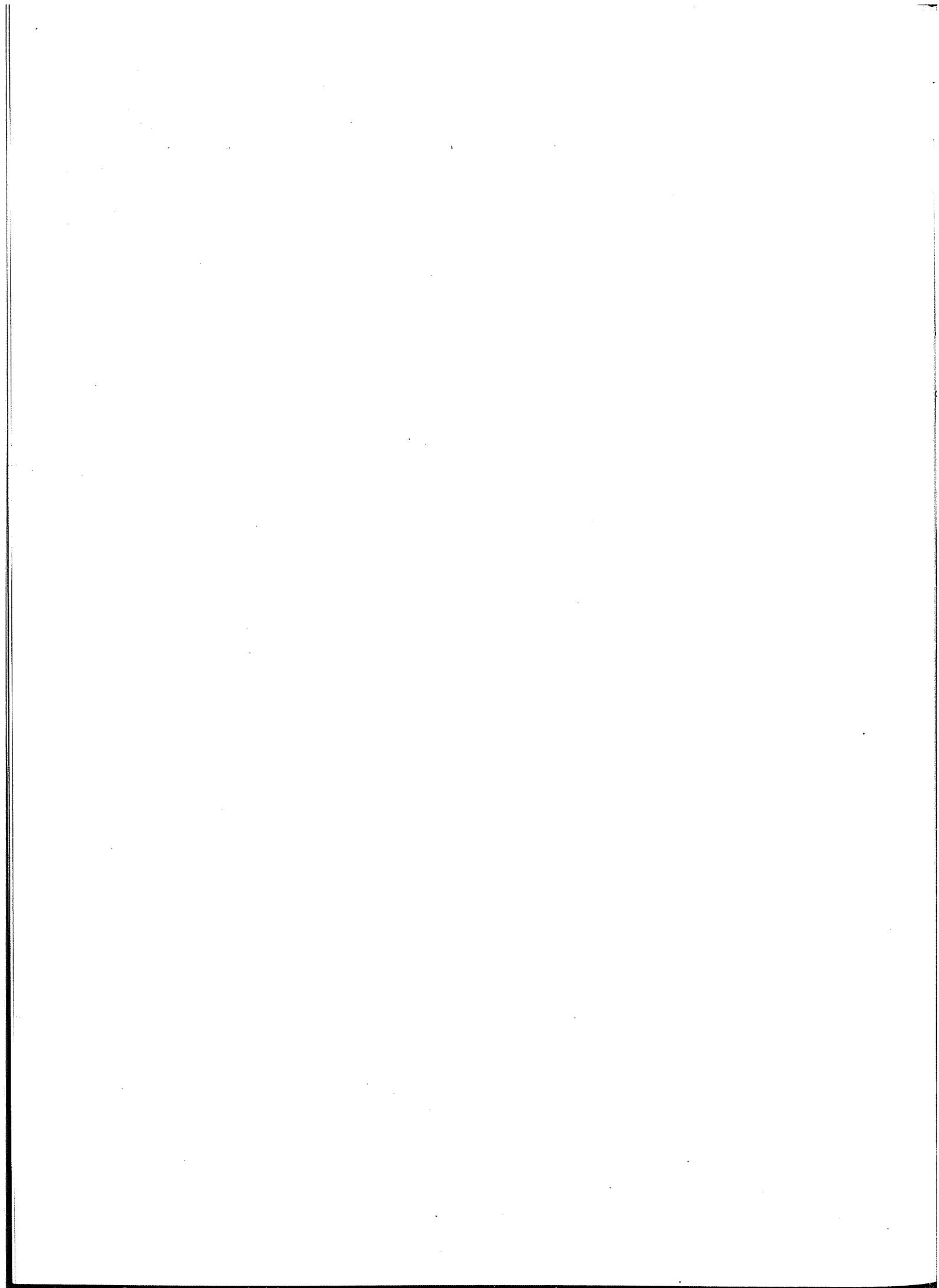
Άνατυπο ἀπό τήν ἔκδοση «Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλῆ»
τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερών - Βελεστίνου - Ρήγα

Η "ΧΑΡΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ" ΤΟΥ ΡΗΓΑ.
ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ
ΚΑΙ
ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
Διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής
Πρόεδρος
Έπιστημονικής Έταιρείας Μελέτης
Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Διεύθυνση: Μιλτιάδου 3, 145 62, Κηφισιά, τηλ. 8011066

ISBN 960-85387-0-4

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η "ΧΑΡΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ" ΤΟΥ ΡΗΓΑ.

ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ

KAI

ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΦΕΡΩΝ - ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ - ΡΗΓΑ

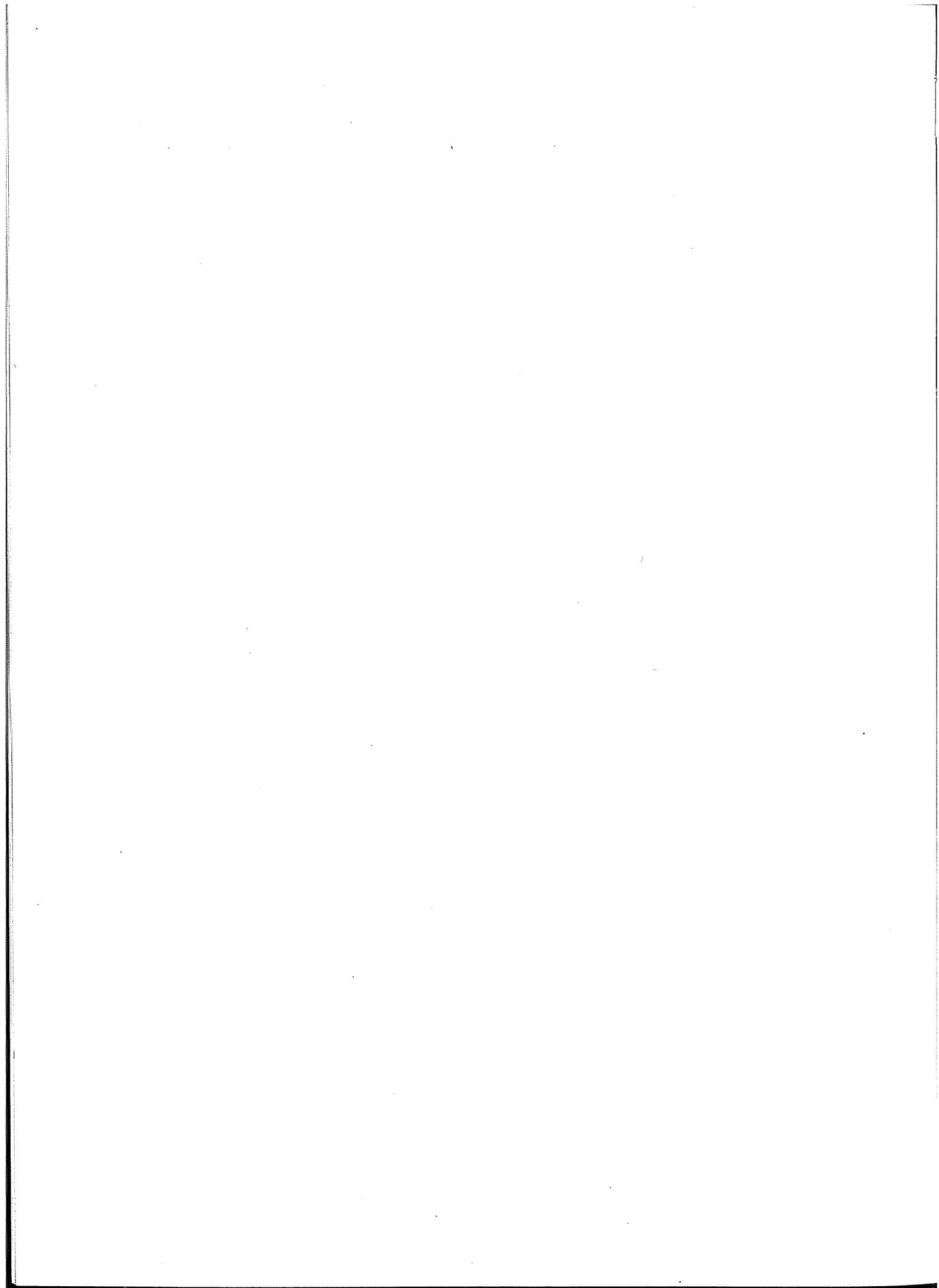
ΑΘΗΝΑ 1998

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

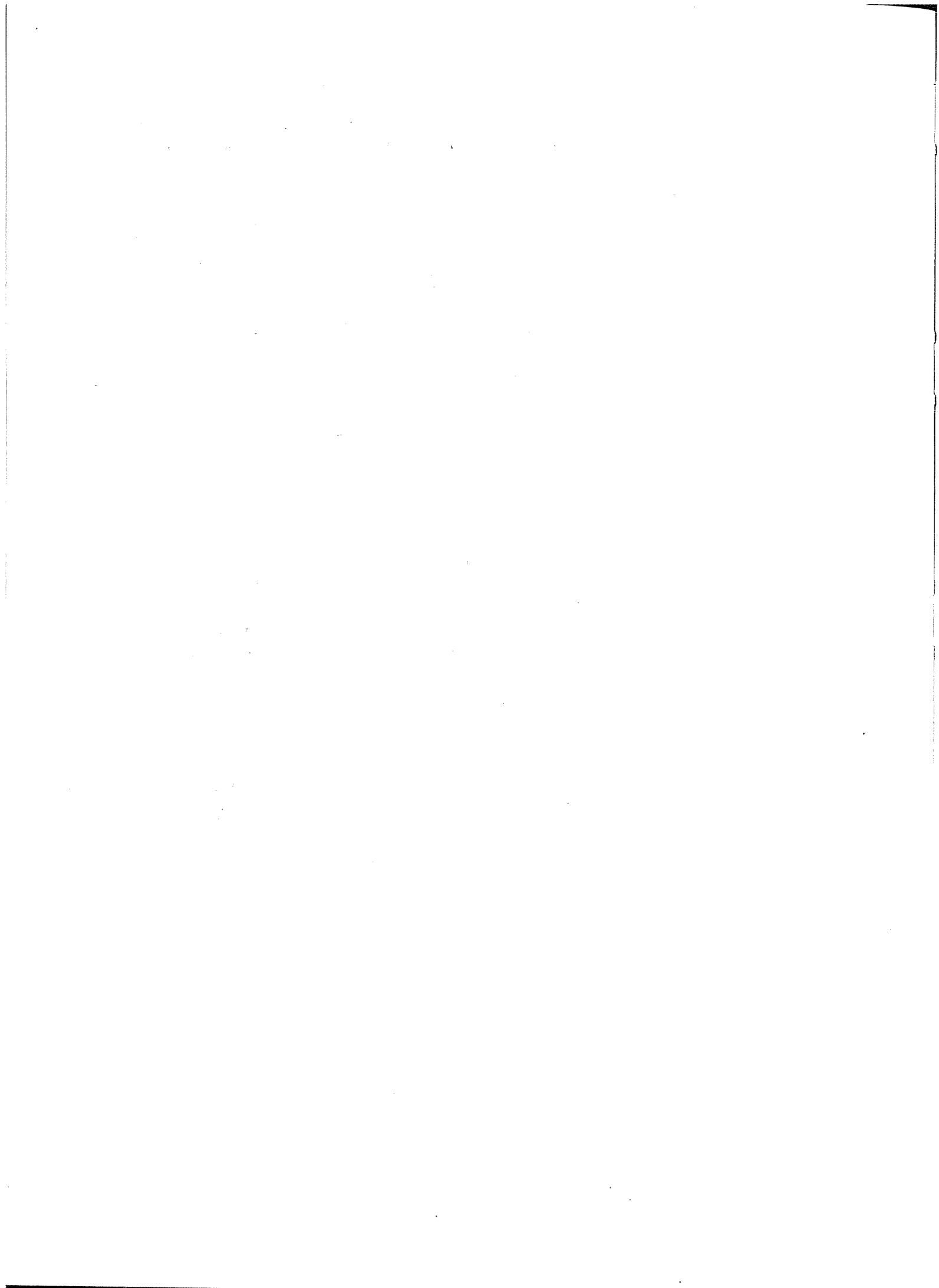
σελ.

Περιεχόμενα	9
Δημήτριος Απ. Καραμπερόπουλος, "Η "Χάρτα τῆς Ἑλλάδος" τοῦ Ρήγα. Τά πρότυπά της καὶ νέα στοιχεῖα	
"Η ἐπαναστατική φυσιογνωμία τοῦ Ρήγα	15
"Η "Χάρτα τῆς Ἑλλάδος"	16
Πρῶτες ἀναφορές, στά 1797, γιά τὴν "Χάρτα τῆς Ἑλλάδος"	17
Ποιό τό πρότυπο τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος";	19
Τί γράφουν, μέχρι σήμερα, οἱ συγγραφεῖς γιά τό πρότυπο τῆς Χάρτας	19
Ταύτιση, γιά πρώτη φορά, τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" μέ ἐνα πρότυπο	22
Ταξίδεψε ὁ Ρήγας γιά χαρτογραφικούς λόγους;	26
"Η "Χάρτα τῆς Ἑλλάδος" τοῦ Ρήγα ἦταν εἰδικός στρατιωτικός χάρτης;	28
Ἐξήγηση δυσερμήνευτων σημείων τῆς Χάρτας	28
Ο τίτλος τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος"	29
Τό "ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους"	31
Ἐνα δεύτερο πρότυπο τῆς Χάρτας	32
"Η ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βιέννη 1796. Συμπληρωματικά στοιχεῖα	39
Τά ἀρχαία τοπωνύμια τοῦ Βοσπόρου καὶ ἡ ἀντιστοιχία τους	42
Οι ἄλλες ἐπιπεδογραφίες τῆς Χάρτας	44
Τά δύναματα στά περιθώρια τῶν φύλλων τῆς Χάρτας	46
Ἐπανεκδόσεις τῶν δώδεκα φύλλων ἡ μέρος τῆς Χάρτας	47
Σωζόμενα πρωτότυπα ἀντίτυπα τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος"	49
"Χάρτα τῆς Ἑλλάδος" καὶ "Νέα Πολιτική Διοίκησις". Μιά νέα συσχέτιση.	50
Τά σύνορα τοῦ κράτους τοῦ Ρήγα.	50
Ἀποφυγή τῆς Αὐστριακῆς λογοκρισίας στήν ἐκδοση τῆς Χάρτας	51
Πολιτική διαιρέση τοῦ κράτους στή Χάρτα.	51
Τό Σύνταγμα τοῦ Ρήγα καὶ ἡ πολιτική διαιρέση τοῦ κράτους του.	52
Σχέση "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" καὶ "Συντάγματος".	52
Συμπεράσματα	53
Παράρτημα	55
I. Delisle, Graeciae Antiquae Tubulae Nova - Ρήγα, Χάρτα τῆς Ἑλλάδος (φύλλο 5)	57
II. Zannoni, Cartes de la partie... - Ρήγα, Χάρτα τῆς Ἑλλάδος, (φύλλο 12)	81
"Η Μαγνησία στόν χάρτη τοῦ Delisle καὶ στή Χάρτα τοῦ Ρήγα	91
"Η Χαλκιδική στόν χάρτη τοῦ Delisle καὶ στή Χάρτα τοῦ Ρήγα	92
"Η Λέσβος στόν χάρτη τοῦ Delisle καὶ στή Χάρτα τοῦ Ρήγα	93
"Η παράσταση τῆς πάλης.	94

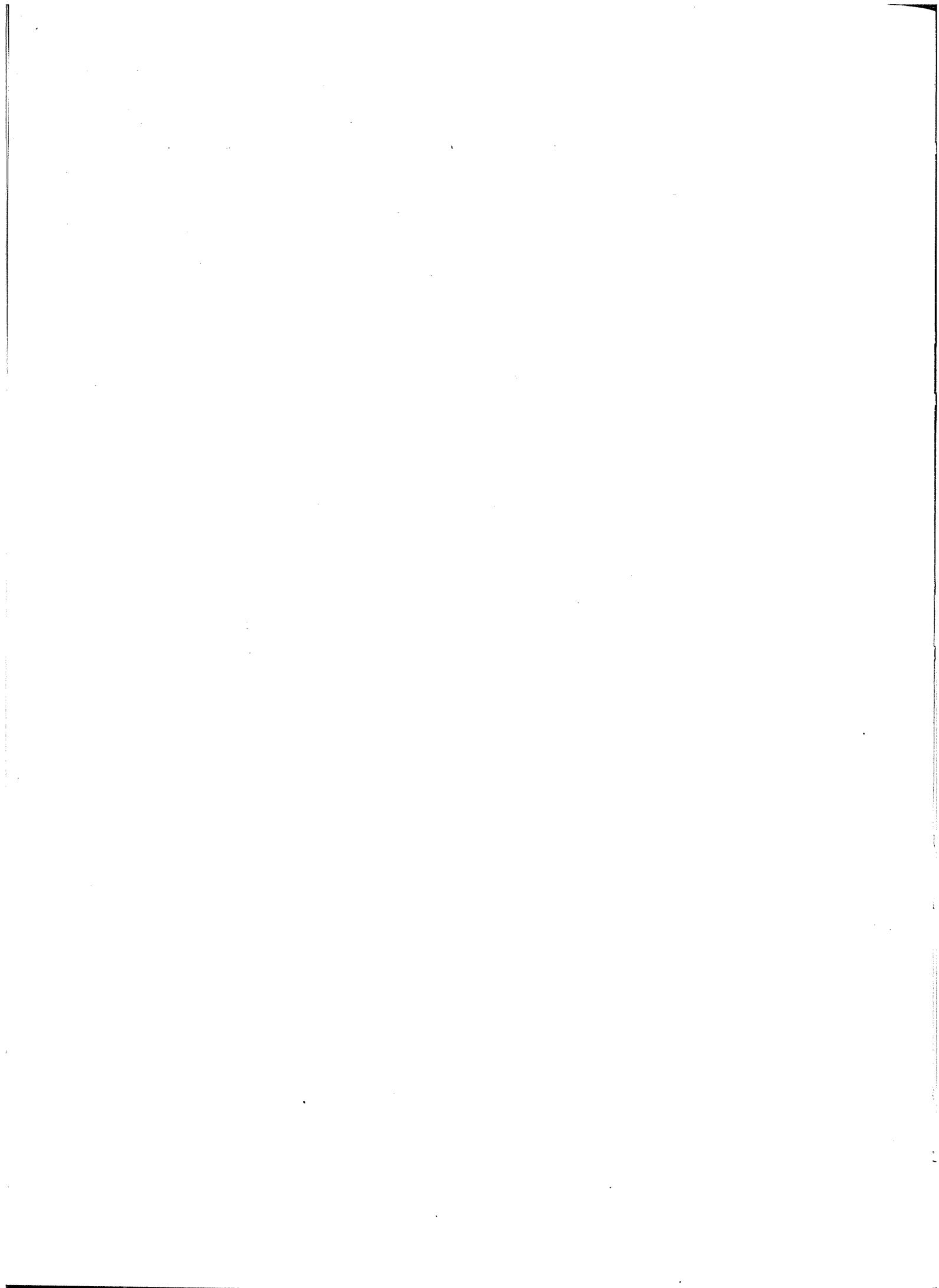

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ
(1757-1798)
(Έλαιογραφία σε μουσαμά, 100X85 έκ. τοῦ
Διονυσίου Τσόκου, 1862, Έθνικό Ιστορικό Μουσεῖο)

Ο τίτλος της Χάρτας από τό τέταρτο φύλλο της.

Η έπαναστατική φυσιογνωμία τοῦ Ρήγα

Ο Ρήγας Βελεστινλῆς (Βελεστίνο 1757-Βελιγράδι 1798) εἶναι ἀπό τίς σημαντικώτερες μορφές τοῦ Νεώτερου Ἑλληνισμοῦ: δάσκαλος τοῦ γένους, ἐπαναστάτης, μάρτυρας, πολιτικός νοῦς, στρατιωτικός νοῦς, ἔθνεγέρτης, δραματιστής μιᾶς δημοκρατικῆς πολιτείας τοῦ βαλκανικοῦ χώρου¹. Ως πραγματικός ἥγετης θέλησε πρῶτα νά ἔξυψώσει, μέ τό συγκεκριμένο ἐπαναστατικό του σχέδιο, τό φρόνημα τῶν σκλαβωμένων, γιατί πίστευε πώς ἔνας λαός γιά νά ἐπαναστατήσει χρειάζεται νά ἔχει ὑψηλό τό ηθικό του φρόνημα. Καὶ γιά τόν σκοπό αὐτό χρησιμοποίησε μέσα, τά δόποια θά τονιζαν τή μεγάλη ἑλληνική κληρονομιά καὶ τόν ιστορικό χῶρο γιά τόν δόποιο θά πολεμοῦσαν: βιβλία, χάρτες, εἰκόνες, τραγούδια.

Σχετικά, οἱ ἀνακριτικές ὀρχές τῆς Αὐστρίας, πού συνέλαβαν μετά ἀπό προδοσία τόν Ρήγα, σημειώνουν σέ μιά ἐκθεση γιά τήν ἐπαναστατική του δράση, πώς γιά νά "...παρασκευασθῇ ὁ ἑλληνικός λαός πρός τοιαύτας διαθέσεις (ἐπαναστατικάς) ὑπεκινήθῃ ὑπό τοῦ Ρήγα μετάφρασις τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος, ἐχαράχθη ἵδια Χάρτα τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν ἑλληνιστί εἰς δώδεκα φύλλα, ...καὶ τέλος ἐτυπώθησαν πολλαὶ χιλιάδες ἀντιτύπων τοῦ συνημμένου ἐντύπου, ἐν ᾧ εὑρηται ἐκκλησιαῖς πρός τό ἑλληνικόν ἔθνος πρός ἐπιδίωξιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἀπό τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, σχέδιον ἵδιον αὐτονόμου πολιτεύματος..."². Ἐπίσης, χαρακτηριστικά εἶναι καὶ τά δοσα γράφει ὁ ὑπουργός Ἀστυνομίας Pergen³ πρός τόν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκο, λίγες ἡμέρες μετά τή σύλληψη τοῦ Ρήγα, ""Αν καὶ τό βιβλίον Ταξείδια τοῦ Ἀναχάρσιδος εἰς γαλλικήν γλῶσσαν καὶ εἰς γερμανικήν μετάφρασιν δέν εἶναι ἀπηγορευμένον, ἐν τούτοις ἀλλως ἔχει ὡς πρός τήν ἑλληνικήν μετάφρασιν, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι προωρισμένη μόνον πρός τοῦτο, νά ἔξεγειρῃ δηλαδὴ τό πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας εἰς τούς Ἑλληνας. Διά τοῦτο ἔδωκα ἐντολήν εἰς τήν Ἀστυνομίαν νά κατάσχουν δῆλα τά ἡδη τυπωμένα...βιβλία". Καὶ ἐπίσης σημειώνει μέ τέμφαση πώς "ἡ ἑλληνική μετά προσθηκῶν μετάφρασις τοῦ βιβλίου ὁ Νέος Ἀνάχαρσις, ἐφαίνετο ὅτι ἡτο δλως διόλου κατάλληλος νά δείξῃ εἰς τό ἑλληνικόν ἔθνος, ποιον μέγεθος κατείχεν ἄλλοτε ἡ πατρίς του".

Στό ἐπαναστατικό του σχέδιο, ὁ Ρήγας ἐντάσσει καὶ τόν "Θούριο" του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔνας παιᾶνας, ἔνα προσκλητήριο γιά ἐπανάσταση. Δέν εἶναι φιλολογικό ποίημα. Ο Θούριος, χωρίς ὑποσημειώσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, εἶναι μέ ἀπλὰ λόγια γραμμένος γιά νά εἶναι κατανοητός στούς ἀγωνιστές. Μέ παραστατικές εἰκόνες, πού διεκτραγουδοῦν τήν σκλαβιά καὶ τήν τυραννία, ὁ Ρήγας εἰθελε νά ὠθήσει στόν τιτάνιο τοῦ πολέμου ἀγώνα τούς Ἑλληνες καὶ τούς ἄλλους λαούς τῶν Βαλκανίων, οἱ ὁποῖοι στέναζαν "ὑπό τήν δυσφο-

1. Βλ. σχετικά Δημ. Καραμπερόπουλου, "Ρήγας: μία ἀπό τίς μοναδικές μορφές τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ", στό Επτά Ήμέρες. Η Καθημερινή, 22-3-1998, σελ. 30-31
2. Βλ. Αἰμ. Λεγράνδ-Σπ. Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλῆ καὶ τῶν σύν αὐτῷ μαρτυρησάντων, Ἀθήνησι 1891, φωτομηχανική ἐπανέκδοση μέ τήν προσθήκη εὑρετηρίου ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα (ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου), Ἀθήνα 1996, σελ. 11.
3. Βλ. Κων. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀθήνα 1930, φωτομηχανική ἐπανέκδοση μέ τήν προσθήκη εὑρετηρίου ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, (ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου), Ἀθήνα 1997, σελ. 35 καὶ 33 ἀντίστοιχα.

ρωτάτην τυραννίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βδελυρωτάτου δεσποτισμοῦ⁴. Καὶ στή συνέχεια νά δημιουργήσει τή νέα πολιτική καὶ κοινωνική πραγματικότητα μέ τό ὅνομα "Νέα Πολιτική Διοίκησις", δπως χαρακτηριστικά ἀποκαλοῦσε τή δημοκρατική του πολιτεία στόν Βαλκανικό χῶρο, πού ὁραματίζοταν στή θέση τῆς ὁθωμανικῆς τυραννίας.

‘Η “Χάρτα τῆς Ἐλλάδος”

Τόν Αὔγουστο τοῦ 1796, ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, ἀφήνοντας τή μητέρα του καὶ τόν ἀδελφό του στό Βουκουρέστι⁵, μεταβαίνει στή Βιέννη, ὅπου ἀρχίζει ἀμέσως τήν πρωτοφανῆ ἐκδοτική του δραστηριότητα μέ τήν Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁶, ἔργο τό ὅποιο ἐντυπωσίασε τούς κύκλους τῶν εἰδικῶν χαρτογράφων καὶ τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων. Συνέχιζει, τήν Ανοιξή τοῦ 1797, νά τυπώνει καὶ τά ὑπόλοιπα φύλλα -διαστάσεων τό καθένα περίπου πενήντα ἐπί ἑβδομήντα ἑκατοστά- τά ὅποια δταν συνενωθοῦν στήν ἀρμόζουσα θέση, τότε σχηματίζεται ἐνας, διαστάσεων περίπου δύο ἐπί δύο μέτρων, μεγάλος γιά πρώτη φορά χάρτης τῆς Ἐλλάδος καὶ τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου. Ο χάρτης αὐτός τοῦ Ρήγα εἶναι σύμφωνα μέ τόν Λέανδρο Βρανούση,

“Μνημεῖο πραγματικό γιά τήν ἐποχή του τό μεγαλόπνοο αὐτό ἔργο τοῦ Ρήγα καὶ ἄθλος ἐκδοτικός, ἔργο ἀκατάβλητης ὑπομονῆς καὶ ἔργατικότητος, πολύχρονης μελέτης καὶ καταπληκτικῆς πολυμαθείας, ἔρχόταν νά δειξη παραστατικώτατα τήν ἐκταση καὶ τήν ἀκτινοβολία τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου Ἑλληνισμοῦ, ν’ ἀναγράψῃ τίς ἀρχαῖες ἑλληνικές ὀνομασίες πλάϊ στά σημερινά ὄνόματα, νά θυμίση δλα τά ιστορικά γεγονότα... καὶ λείψανα τῆς προγονικῆς δόξας, νά διδάξῃ στόν ύπόδουλο Ἑλληνισμό “τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τοῦ πρέπει”. Πραγματική πατριδογνωστική ἐγκυκλοπαίδεια...”⁷.

Ἐπίσης, ἀποτελεῖ κατά τόν καθηγητή Βασίλειο Σφυρόερα,

“Μνημειῶδες χαρτογραφικό ἔργο, πού ἀπέβλεπε στήν ἐθνική ἀφύπνιση τῶν ύποδουλών Ἑλλήνων καὶ τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Χάρτα τοῦ Ρήγα περιέχει πλῆθος ιστορικῶν στοιχείων καὶ ἀναφορῶν: χρονολογίες μαχῶν, νίκες κατά τῶν βαρβάρων, καταλόγους βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἀρχαῖα νομίσματα, ἀρχαῖα ἐπιγράμματα καὶ ἀρχαῖα τοπωνύμια δίπλα στίς σύγρονες ὀνομασίες”⁸.

-
4. Από τήν Ἐπαναστατική Προκήρυξη. Βλ. Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἐπαναστατικά, ἐκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, (ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλον), Ἀθήνα 1994, σελ. 15.
  5. Ο Αύστριακός πρόξενος τοῦ Βουκουρεστίου εἰδοποιοῦσε στίς 4 Αύγουστου 1796 τόν ύπουργό του Pergen σχετικό: “Στίς ἀρχές αὐτῆς τῆς ἑβδομάδας ἐνας κάποιος γραμματικός Ρήγας ζεκίνησε ἀπό δῶ γιά τή Βιέννη, ὅπου σκοπεύει νά τυπώσῃ ἐναν ἑλληνικό γεωγραφικό χάρτη”. Βλ. Λέανδρου Βρανούση, Ρήγας, Βασική Βιβλιοθήκη, ἀρ. 10, [1954], σελ. 48, δπου ἀναφέρεται δτι τό ἔγγραφο ἔχει δημοσιεύσει ὁ Δ. Πάντελιτς τό 1931, στά Σέρβικα, τοῦ ὅποιου τό βιβλίο μεταφράζεται τώρα στά ἑλληνικά καὶ θά ἐκδοθεῖ ύπό τήν ἐποπτεία τοῦ καθηγητοῦ Ιωάννη Παπαδριανοῦ ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα.
  6. Λέανδρου Βρανούση, Ρήγας, δ. π., σελ. 49.
  7. Στό βιβλίο τῶν Βασ. Σφυρόερα-Ἀννα Ἀβραμέα-Σπ. Ἀσδραχᾶ, Χάρτες καὶ χαρτογράφοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, [1985], σελ. 203.

Πρώτες άναφορές, στά 1797, γιά τήν "Χάρτα τῆς Ἐλλάδος"

"Η ἑκδοση τῶν πρώτων φύλλων τῆς "Χάρτας τῆς Ἐλλάδος" τοῦ Ρήγα προκάλεσε μεγάλη ἐντύπωση μέ αποτέλεσμα ἀμέσως νά δημοσιευθοῦν διάφορες εἰδήσεις και σχόλια στόν κύκλο τῶν Ἐλλήνων και φιλελήνων. Συγκεκριμένα, γνωρίζουμε δτι στίς 20 Φεβρουαρίου 1797 γίνεται ή πρώτη ἀναφορά ἀπό τό σημαντικό ἔλληνικό περιοδικό τῆς Βιέννης "Ἐφημερίς" τῶν ἀδελφῶν Πουλίου, δν και ὁ Λέανδρος Βρανούσης⁸ ὑποστηρίζει δτι ή "Ἐφημερίς" θά είχε γράψει γιά τήν ἑκδοση τῆς Χάρτας και στά τελευταῖα φύλλα τοῦ 1796, τά όποια δέν ἔχουν μέχρι τώρα βρεθεῖ, δπως αὐτό συμπεραίνεται ἀπό τήν ἀναγραφόμενη μνεία "περί ἣς ἐδώσαμεν προλαβόντως τήν εἰδησιν".

"Ἐκδοθέντος ἡδη τοῦ ἡμίσους τῆς Ἐλληνικῆς Χάρτας τοῦ κυρίου Ρήγα, περί ἣς ἐδώσαμεν προλαβόντος τήν εἰδησιν, και ἀρεσάσης, τοῖς φιλέλλησιν, ἐξακολουθεῖται ἡ ἑκδοσις και τοῦ λοιποῦ ἡμίσους μέ τήν ἰδίαν δραστικήν φιλόπονον ἐπιμέλειαν". Στή συνέχεια, ή "Ἐφημερίς" παραθέτει τό πάρακάτω κείμενο σχετικά μέ τό περιεχόμενο τῆς Χάρτας, τήν χρηματική ἀξία τῆς κάθε "κόλλας" τῆς, δηλ. τοῦ φύλλου, καθώς ἐπίσης και τήν σημαντική "πληροφορία" γιά τά μελλοντικά σχέδια τοῦ Ρήγα. Σημειώνεται δτι μετά τήν ἑκδοση τῆς Χάρτας, "τέλους Μαΐου", δέν θά βρίσκεται στήν Βιέννη, γιατί θά ἀναχωρίσει, "θά μισεύῃ ὁ ἐκδότης ἐντεῦθεν". Δίδεται δηλαδή ἔμεσα ή πληροφορία πώς ὁ Ρήγας θά κατέβει στήν Ἐλλάδα, γιά τό ἐπαναστατικό του σχέδιο. "Αν ἥταν νά ἐπιστρέψει στό Βουκουρέστι θά τό ἔγραφε, δπως ἀναφέρει σέ μεταγενέστερη εἰδηση γιά τούς ἐμπόρους, πού πωλοῦν τή Χάρτα του. "Αρα, οί ἀδελφοί Πουλίου γνώριζαν τήν σχεδιαζόμενη ἀναχώριση τοῦ Ρήγα γιά τήν σκλαβωμένη πατρίδα.

"Η σαλπιζούμένη Χάρτα, ἐτοιμαζούμένη τυποῦται δλη, ἥγουν και τά δώδεκα φύλλα, εἰς κάλλιστον δλλανδέζικον χαρτί ὀνομαζόμενον "Ἐλέφας", μέχρι τέλους Ἀπριλίου τοῦ 1797 ἔτους, και ἔχει νά πωληθῇ μέχρι τέλους Μαΐου. Οἱ προσφιλέστατοι φιλέλληνες ἡμποροῦν νά γράψουν εἰς ἡμᾶς διά νά τοῖς σταλθῇ εἰς αὐτό τό διάστημα τοῦ καιροῦ ἐπειδή και μετά ταῦτα δέν θέλει εύρεθῇ πλέον ἐδώ (στή Βιέννη), μέ τό νά μισεύῃ ὁ ἐκδότης ἐντεῦθεν. Η τιμή είναι πρός τρία γρόσια ἡ κόλλα (τό φύλλο). Αἱ ρήθεῖσαι χάρται ἐμπεριέχουσι τάς κατά μέρος ἐπιπεδογραφίας τινῶν περιφήμων πόλεων, διπλὰ τά ὄνόματα τῶν ἐπιλοίπων, και ἔως 150 ἀρχαῖα νομίσματα Ἐλληνίδων ἀλλων, ἐρανισθέντα ἀπό τό θησαυροφυλάκ(i)ον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, πρός κατάληψιν τῆς ἀρχαιολογίας".

Ακόμη, ή "Ἐφημερίς" δημοσιεύει, στίς 10 Μαρτίου 1797, μία εἰδηση γιά τούς ἐνδιαφερομένους ἀπό τό Βουκουρέστι και τό Ἱάσιο νά ἀγοράσουν τούς χάρτες τοῦ Ρήγα. "Αναφέρει δτι θά ὑπάρχουν ἀντίτυπα σέ συγκεκριμένα ἐμπορικά καταστήματα, "ἐργαστήρια" δπως τά ἀποκαλεῖ, τῶν ἀνωτέρω πόλεων. Και γιά νά ἀναγράφει αὐτήν τήν εἰδηση σημαίνει δτι θά πρέπει νά ὑπῆρχε γιά τή Χάρτα ζωηρό ἐνδιαφέρον τῶν Ἐλλήνων τῶν παραδουναβίων πε-

8. Λέανδρον Βρανούση, Προλεγόμενα. "Ἐφημερίς", ή ἀρχαιοτέρα ἔλληνική ἐφημερίδα πού ἔχει διασωθῆ, Βιέννη 1791-1797, ἑκδότες: ἀδελφοί Μαρκίδες Πουλίου, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Κέντρον Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ και Νέου Ἐλληνισμοῦ, Ἀθήνα 1995, τόμ. 5, σελ. 406.

φικά ἔργα τοῦ Μελετίου, τοῦ Χατζῆ-Κάλφα, τῶν Δημητριέων (Κωνσταντᾶ-Φιλιππίδη) καὶ ἄλλων, καὶ πρό παντός οἱ χάρτες τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εύρωπαικῆς Τουρκίας ἀπό Γάλλους καὶ Γερμανούς γεωγράφους (d' Anville, Barbié du Bocage, Choiseul-Gouffier καὶ ἄλλους). Ἐνα ὠρισμένο πρότυπο τῆς Χάρτας δέν ἔχει ἀκόμη ἀνευρεθῆ καὶ θά πρέπει νά ἀναζητηθῆ.

Ο Πολυχρ. Ἐνεπεκίδης ὑποστήριζε δτι ὅτι ὅτι "θά πρέπει βέβαια νά εύρεθοῦν τά πρότυπα τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Γαζῆ. Καὶ θά εύρεθοῦν δταν δημοσιευθεῖ ἵστορία τῆς χαρτογραφίας εἰς τήν Αὐστρίαν, ἡ ὁποία γράφεται τώρα ἀπό εἰδικόν ἐπιστήμονα". Παράλληλα γράφει πώς μᾶλλον θά "εἶχε γερμανικά πρότυπα ὁ Ρήγας" γιά τή Χάρτα τῆς Ἑλλάδος¹⁵. Μάλιστα, δίδει πληροφορίες γιά τούς χάρτες τῆς Ἑλλάδος, πού ὑπάρχουν στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης καὶ στό "Αρχείον Πολέμου"¹⁶. Ο Ιωάννης Χατζηφώτης¹⁷ στά σχόλια τῆς ἐπανέκδοσης τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα παρατηροῦσε δτι "Ο Ρήγας στηρίχθηκε γιά τή σύνθεση τοῦ χάρτη του κυρίως στή γεωγραφία τοῦ Μελετίου, τοῦ Χατζῆ-Κάλφα, στή νεωτερική γεωγραφία τοῦ Γ. Κωνσταντᾶ καὶ Δ. Φιλιππίδη (Δημητριέων) καὶ στούς χάρτες τῆς χώρας μας καὶ τῆς Εύρωπαικῆς Τουρκίας γάλλων καὶ γερμανῶν γεωγράφων τοῦ Barbié du Bocage, τοῦ D' Anville, τοῦ Choiseul-Gouffier κ.λπ. Ὁρισμένο πρότυπο τῆς Χάρτας δέν βρέθηκε. Πάντως εἶναι βέβαιο δτι ὁ Ρήγας ἔκανε συνθετική δουλειά καὶ χρησιμοποίησε πολλά βοηθήματα".

Ἐπίσης, ὁ καθηγητής Ἰστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀπόστολος Δασκαλάκης¹⁸ σημείωνε δτι "Ο Ρήγας ἀφιερώθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπί πολλά ἔτη εἰς εἰδικάς μελέτας χάριν τῆς Χάρτας τῆς Ἑλλάδος. Ἀνευ ἀμφιβολίας, εἶχεν ἐνώπιον του πολλά χαρτογραφικά βοηθήματα, τά ὁποῖα ἔχρησιμοποίησεν, ἴδιαιτέρως δέ τόν συνοδεύοντα τόν Ἀνάχαρσιν τοῦ Βαρθελεμύ "Ατλαντα τῆς Ἑλλάδος μετά τοπογραφιῶν, σχεδιαγραμμάτων καὶ ἀναπαραστάσεων νομισμάτων, ἐργον τῶν ἐπιφανεστέρων Γάλλων χαρτογράφων". Στή συνέχεια, παρατηροῦσε δτι "Μιά συγκριτική ἔρευνα ἀπέδειξεν (!) δτι διά τήν σχεδίασιν τῆς Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" ὁ Ρήγας ἔχρησιμοποίησε δχι ἑνα ἀλλά πολλούς χάρτας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εύρωπαικῆς Τουρκίας ἀνευρισκομένους εἰς τά ἔργα Γάλλων καὶ Γερμανῶν γεωγράφων ἡ ταξιδιωτῶν ὡς ὁ Barbié du Bocage, ὁ Choiseul-Gouffier, ὁ D' Anville καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῶν γεωγραφικῶν αὐτῶν Ἄτλαντων ἐλαβεν, εἴτε ἐκ πιστῆς μεταφορᾶς τμημάτων, εἴτε δι' ἴδιων μεταβολῶν κατ' ἐπιλογήν, πᾶν δτι ἦτο εἰς αὐτόν χρήσιμον διά νά πραγματοποιήση, ἀσφα-

15. Πολυχρ. Ἐνεπεκίδη, Ρήγας-Ψηλάντης-Καποδίστριας. Ἐρευναι εἰς τά ἀρχεῖα τῆς Αὐστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας καὶ Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1965, σελ. 31 καὶ 29.
16. "Εἰς τήν Ἐθνικήν Βιβλιοθήκην τῆς Βιέννης ὑπάρχουν σπανιώτατοι χάρται τῆς Ἑλλάδος, κυρίως ναυτικοί. Τούς ἀναφέρουμε ἐδῶ διά τήν ἴστορίαν τῆς χαρτογραφίας τῆς Ἑλλάδος. Λεφρέρι, Ρώμη 1558. Τζιοβάννι Ἀντρέα Βαλβασσάρα, Βενετία 1571. Νικολά ντέ Φέρ, Παρίσι 1715-ἐπάνω σέ μετάξι-Ταρτίνιον καὶ Φράνκιου, Φλωρεντία 1741. Στέφανο Σκολάρι, Βενετία 16ος αἰών, καὶ ἄλλοι". Ἐπίσης, "Σημειώνω τέλος καὶ πάλιν διά τήν χαρτογραφίαν τῆς Ἑλλάδος δτι τό "Αρχείον Πολέμου" κατέχει πλουσίαν συλλογήν παλιῶν χαρτῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Νήσων. Ἀναφέρομεν ἀπλῶς: Χόμαν 1741, Λεβάντο-Μότσι 1750, Βάνταϊκ 1700, Ραμένο-Ριμέρα 1707, Καστέλλι 1707, Βερέντα 1687, Πουσσέν 1695, Ζάϊττερ 1730 κ. ἀ. Ἐν δλφ 25 συνοπτικοί χάρται, 7 γενικοί, 2 εἰδικοί, 29 μερικοί-κυρίως τῶν νήσων-14 φυσικοί, 35 τῶν νήσων καὶ 69 σχέδια πόλεων". Βλ. Πολυχρ. Ἐνεπεκίδη, δ. π., σελ. 31 καὶ 35 ἀντίστοιχα.
17. Ιωάννη Χατζηφώτη, Σχόλια στή Μεγάλη Χάρτα τοῦ Ρήγα, ἐκδοση Κέντρου Μείζονος Ἐλληνισμοῦ [Ἀθήνα], (χ.χ., στήν ἐποχή δικτατορίας).
18. Ἀποστ. Δασκαλάκη, Ο Ρήγας Βελεστινλῆς ὡς διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἐκδοσις νέα μετά συμπληρώσεων καὶ προσθηκῶν, Ἀθήνα 1977, σελ. 54 καὶ 130 ἀντίστοιχα.

λᾶς μέ τήν βοήθειαν εἰδικοῦ χαράκτου μίαν καθολικήν γεωγραφικήν σύνθεσιν, ἡ ὅποια οὐτῷ παρουσιάζει μοναδικήν πρωτοτυπίαν. Ἀνευ ἀμφιβολίας ἐβοηθήθη εἰς τοῦτο ἀπό τήν μελέτην ἑλληνικῶν γεωγραφικῶν βιβλίων, ἵδιως ἐκείνων τοῦ Μελετίου, τοῦ Χατζῆ-Κάλφα, τῶν Κωνσταντᾶ-Φιλιππίδη καὶ ἄλλων, ἐκ τῶν ὅποιων κυρίως πολλά θά ὠφελήθη ὡς πρός τάς νεωτέρας ὀνομασίας”.

Πρό ἐνός ἔτους, ὁ Βίκτωρ Μελᾶς¹⁹ παρατηροῦσε σχετικά πώς “Η Χάρτα δέν ἀποτελεῖ δουλική ἀπομίμηση κάποιου συγκεκριμένου προγενέστερου χαρτογραφικοῦ ἔργου, δῆμως συνηθίζεται νά μνημονεύονται ὡς κυριότερες πηγές στίς ὅποιες ὁ Ρήγας ἔχει βασιστεῖ οἱ χάρτες τῶν *D' Anville* καὶ *Choiseul-Gouffier*. Η ἀποψη αὐτή νομίζω πώς δέν εἶναι σωστή. Μιά ἀπλή σύγκριση μέ τίς ἀντίστοιχες ἐργασίες τῶν *D' Anville* καὶ *Choiseul-Gouffier* μᾶς πείθει ὅτι ἔστω κι ἀν ὁ Ρήγας τίς ἐγνώριζε, δέν ἐβάσισε σ' αὐτές ἐπάνω καὶ πάντως δχι μόνο σ' αὐτές τὸν δικό του χάρτη. Αὐτή ἡ ἀποψη ὀφείλεται ἵσως στὸ δτι ὁ *Barbié du Bocage* ἐκφράζει εὐχαριστίες στούς κληρονόμους τοῦ *D' Anville* καὶ στόν *Choiseul-Gouffier*, χωρίς δῆμως οὔτε καὶ ὁ χάρτης τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, ὁ φιλοτεχνημένος ἀπό τὸν ἴδιο, νά μοιάζει στὰ δικά τους ἐργα”.

Παρακάτω, σχετικά μέ τήν ἀναζήτηση τοῦ προτύπου τῆς χάρτας τοῦ Ρήγα, ὁ Β. Μελᾶς σημειώνει: “Προσπάθησα, κοντά σέ πολλούς ἄλλους πού ἔκαναν αὐτή τήν ἐρευνα πρίν ἀπό μένα, ἀνάμεσα στούς χάρτες γιά τήν Ἑλλάδα καὶ τή Βαλκανική Χερσόνησο πού κυκλοφόρησαν στό 170 καὶ στό 180 αἰώνα νά βρῶ ἐκεῖνον ἡ ἐκείνους πού θά χρησιμοποίησε βασικά ὁ Ρήγας. Βέβαια, μιά τέτοια ἐρευνα εἶναι ἰδιαίτερα ἐκτεταμένη (γιατί, δπως ξέρετε, ὑπάρχουν πολλοί χάρτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης), ἀλλά πιστεύω πώς μονάχα μέ πολὺ λίγες ἐπιφυλάξεις μποροῦμε νά συνταχθοῦμε μέ τή γνώμη πού ἔχει κιόλας διατυπωθεῖ ὅτι δέν φαίνεται νά ὑπάρχει ἔνα καὶ μόνο πρότυπο δπου νά βασίσθηκε ὁ Ρήγας, κι' ἀκόμα περισσότερο νά τό ἔχει ἀντιγράψει. Τά πιό πιθανά βοηθήματά του -κρίνοντας ἀπό ἀρκετές ἡ καὶ πολλές ἐπί μέρους δημοιότητες- ἵσως νά ἥταν τά ἔξης:

1. Χάρτης τοῦ *John Blair*, πού περιλαμβάνεται σέ ἐκδοση τοῦ 1768, δηλαδή μόλις λίγα χρόνια πρίν ἀπό τή Χάρτα.
2. Χάρτης τοῦ *Robert de Vangondy*, τοῦ 1755.
3. Χάρτης τοῦ *John Senex*, πού δέν ἔχει χρονολογία, πρέπει δῆμως νά περιλαμβάνεται στήν ἐκδοσή του τοῦ 1720.
4. Ἀκόμα, χάρτης τοῦ Ἀγγλου *Emmanuel Bowen*, παλιότερος, πού ἀνήκει στήν ἐκδοση του 1715”.

Στή συνέχεια ὁ Β. Μελᾶς παρατηρεῖ πώς “Θά ἀξιζε, δίχως ἄλλο, τόν κόπο νά γίνει ἀπό εἰδικούς μιά σέ βάθος συγκριτική ἐρευνα. Ὁπωσδήποτε δῆμως πιθανότερο φαίνεται ὁ Ρήγας νά βασίσθηκε στήν ἐργασία ἄλλων, κάνοντας συγκερασμό ἀπό τούς χάρτες αὐτούς πού εἰδαμε ἡ καὶ ἀπό ἄλλους ἀνάλογους, δσους θά ἐτυχε νά ἔχει στή διάθεσή του, ἡ καὶ προσαρμογές, δπως ὁ ἴδιος πίστευε σωστότερο, ἀκόμα καὶ συμπληρώσεις”.

Ο Κων. Στάϊκος στό τελευταῖο του βιβλίο, ἐπίσης, παρατηρεῖ πώς “Η Χάρτα τοῦ Ρήγα εἶναι βασισμένη στίς γεωγραφικές περιγραφές, κυρίως, τοῦ Μελετίου (Βενετία, 1728)

19. Βίκτωρ Μελᾶς, Η Χάρτα τοῦ Ρήγα, Μορφωτικό “Ιδρυμα Εθνικῆς Τραπέζης, Αθήνα 1997, σελ. 15, 17, 18.

καί στή Νεωτερική Γεωγραφία, τοῦ Δανιήλ Φιλιππίδη καί τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ (1791) καθώς καί στίς χαρτογραφικές μελέτες δυτικῶν συγγραφέων δπως: *Barbié du Bocage, Choiseul-Gouffier*, καί ἄλλων, πού ἀφοροῦν τήν Ἀνατολική Εὐρώπη καί τήν Τουρκία²⁰.

Τέλος, ὁ Γεώργιος Τόλιας²¹ σέ πρόσφατο δημοσίευμά του μέ τίτλο "Οἱ Χάρτες τοῦ Ρήγα. Τά Βαλκάνια, ἡ ἐύρυχωρη Ἐλλάδα" τῶν Φαναριωτῶν" ὑποστηρίζει διτὶ ὁ Ρήγας χρησιμοποίησε ὡς πρότυπο τῆς Χάρτας του χάρτη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς τοῦ γάλλου χαρτογράφου Delisle. Συγκεκριμένα, στὸ ἀρθρο (σελ. 21) σημειώνεται διτὶ "Ἡ Χάρτα τοῦ Ρήγα ἀποτελεῖ τὸν πλέον σχολιασμένο ἔλληνικό χάρτη. Τό ἔργο κυκλοφόρησε πέντε χρόνια μετά τήν κυκλοφορία τῆς σύνθεσης τῶν Δημητριαίων καί, σύμφωνα μέ τὸν τίτλο του, ὅφειλε νά ἦταν ἐνας ἱστορικός χάρτης τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδας καί τῶν ἀποικιῶν της... Ἀντ' αὐτοῦ, ὁ Ρήγας ἔξεπόνησε ἐναν χάρτη τῆς βυζαντινῆς περιόδου, κατά τὸ γαλλικό πρότυπο τοῦ χάρτη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ Delisle (περ. 1700)".

Περίεργο εἶναι πάντως διτὶ διατυπώνεται μιὰ τέτοια πρόταση καί, μάλιστα, χωρίς νά τεκμηριώνεται. Ἀν κανείς διεξέλθει τή Χάρτα τοῦ Ρήγα θά παρατηρήσει διτὶ ἀπουσιάζουν τά δυνόματα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐνῷ ἀντ' αὐτῶν διαβάζει δυνόματα τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος. Ἐπίσης, μνημονεύεται καί μιὰ ἀόριστη χρονολογία (περ. 1700) γιά τὸν πιθανό αὐτό χάρτη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, στοιχεῖο πού δείχνει διτὶ, μᾶλλον, τὸ πρότυπο γεωγραφικό ἔργο δέν μελετήθηκε καί ἵσως ἡ πληροφορία νά ἀντλήθηκε ἀπό ἄλλη πηγή, χωρίς, ὥστόσο, νά μνημονεύεται.

Ταύτιση, γιά πρώτη φορά, τῆς "Χάρτας τῆς Ἐλλάδος" μέ ἐνα πρότυπο

Κατά τήν ἐνασχόλησή μας μέ τή σύνταξη τοῦ εὑρετηρίου τῶν δύνομάτων τῆς δωδεκάφυλλης "Χάρτας τῆς Ἐλλάδος" τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, καθώς ἐπίσης καί τήν ἐπιμέλεια τῆς ἐπανέκδοσής της ἀπό τὸ ἀριστα διατηρημένο ἀντίτυπο τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν Ἀθηνῶν, τέθηκε ὁ προβληματισμός γιά τήν ἀνεύρεση τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτη, τόν ὅποιο ὁ Ρήγας θά χρησιμοποίησε ὡς πρότυπο στή δική του ἐκδοση. Ἡ ἐρευνητική μας αὐτή ἀναζήτηση ἔφερε, πρόσφατα, τοὺς καρπούς της καί τά πρῶτα συμπεράσματα ἀνακοινώθηκαν μέ τίτλο "Δημήτριος Καραμπερόπουλος, *Guil. Delisle* καί ἡ "Χάρτα τῆς Ἐλλάδος" τοῦ Ρήγα. Ταύτιση, γιά πρώτη φορά, ἐνός προτύπου", στὸ Διεθνές Συνέδριο "Ο Ρήγας καί ἡ ἐποχή του", πού πραγματοποιήθηκε μέ τήν ἐπιστημονική φροντίδα τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Έρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ιδρύματος Έρευνῶν, στίς 13 Σεπτεμβρίου 1998, στή γενέτειρα τοῦ ἐθνεγέρτη, τό Βελεστίνο.

Συγκεκριμένα, ἐντοπίσθηκε, ἀνακαλύφθηκε στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη ἀντίτυπο ἀπό τόν χάρτη τῆς Ἐλλάδος, τόν ὅποιο ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς θά χρησιμοποίησε ὡς πρότυπο γιά τά ἐννέα φύλλα τῆς "Χάρτας" του, δπως τεκμαίρεται ἀπό τήν ἀντιβολή τῶν δύο

20. Κ. Σπ. Στάϊκου, Ἐλληνικές ἐκδόσεις στά χρόνια τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, Εύρωπαικό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφῶν, Ἀθήνα 1998, σελ. 52.

21. Στό ἀφιέρωμα γιά τόν Ρήγα Βελεστινλῆ "Ἐπτά Ἡμέρες" τῆς ἐφημερίδος "Ἡ Καθημερινή", 22 Μαρτίου 1998, σελ. 20-23.

χαρτῶν, τόσο στό γεωγραφικό μέρος, δύο και στήν ἀντιστοιχία τῶν τοπωνυμίων. Ὁ πρότυπος γεωγραφικός χάρτης (μάλιστα τρεῖς χαράξεις), πού ἐντοπίσθηκε εἶναι τοῦ Γάλλου χαρτογράφου Guil. Delisle²² (1675-1726), μέ τίτλο "Graeciae Antiquae Tabulae Nova", σέ δύο τμῆματα ἐπιχρωματισμένα και μέ διαστάσεις τό κάθε τμῆμα 64.5 ἑκ. X 46.5 ἑκ. Τό πρώτο τμῆμα στό πάνω μέρος, στό περιθώριο, ἀναγράφει "Graeciae Pars Meridionalis" (δηλ. τό νότιο μέρος τῆς Ἑλλάδος), ἐνῶ στό κάτω ἀριστερά μέρος φέρει τόν τίτλο μέ τό δνομα τοῦ συγγραφέως, τόν τόπο και τήν χρονολογία χάραξής του, "Autore Guillelmo Delisle, Graeciae Antiquae Tabula Nova, Parisiis, Oct. 1707". Τό δεύτερο τμῆμα, στό κάτω μέρος τοῦ περιθώριου, ἀναγράφει "Graeciae Pars Septentrionalis" (δηλ. τῆς ἀρκτου, τό βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδος) μέ τό δνομα τοῦ συγγραφέως και τή χρονολογία, "Autore Guillelmo Delisle, Mart. 1708". Η δεύτερη χάραξη ἔγινε ἀπό τούς I. Coven et C. Mortier, Amstelodami [1733]²³, και ἡ τρίτη ἀπό τούς Laurie and Whittle, London 1794.

Τό διτι ὁ χάρτης τοῦ Delisle ἀποτελεῖ τό πρότυπο τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα συμπεραίνεται ἀπό τόν ἴδιο σχεδιασμό π.χ. τῆς Μαγνησίας, τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς νήσου Λέσβου, τῆς Θράκης, τῆς Μ. Ἀσίας κ. ἀ., καθώς και ἀπό τήν ἀντιστοιχία τῶν δνομάτων. Ἀναγράφονται ἀπό τόν Ρήγα τά ἴδια τοπωνύμια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πού ἀναγράφονται και στόν χάρτη τοῦ Delisle γιά τίς ἐπαρχίες, τοπαρχίες, πόλεις, χωριά - στή Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ἡπειρο, Βοιωτία, Ἀττική, Εύβοια, Πελοπόννησο, Κρήτη, Μ. Ἀσία. Ἀς σημειωθεῖ ὅτι ἡ κλίμακα στή Χάρτα τοῦ Ρήγα εἶναι διπλασία ἀπό ὅτι στόν χάρτη τοῦ Delisle, ὅπως γιά παράδειγμα διαπιστώνεται ἀπό τήν διάμετρο τῆς Κρήτης και τῆς Πελοποννήσου.

Στό παράρτημα ἐνδεικτικά παρατίθενται οι πίνακες- ἐδῶ ἡ πρώτη σελίδα- μέ τήν ἀντιστοιχία τῶν τοπωνυμίων ἀπό διάφορα τμήματα τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" τοῦ Ρήγα και τοῦ προτύπου γεωγραφικοῦ χάρτη τοῦ Delisle:

Τοπωνύμια χάρτη τοῦ Delisle

ATTICA
Suniun Pr. uln Minervae Templum
Patroclea I.
Macris seu Helene I. Et civ
Laurium
Aex Scopelus Plinus
Anaphlysetus
Hypormus Portus
Prospaltus

Τοπωνύμια Χάρτας τοῦ Ρήγα

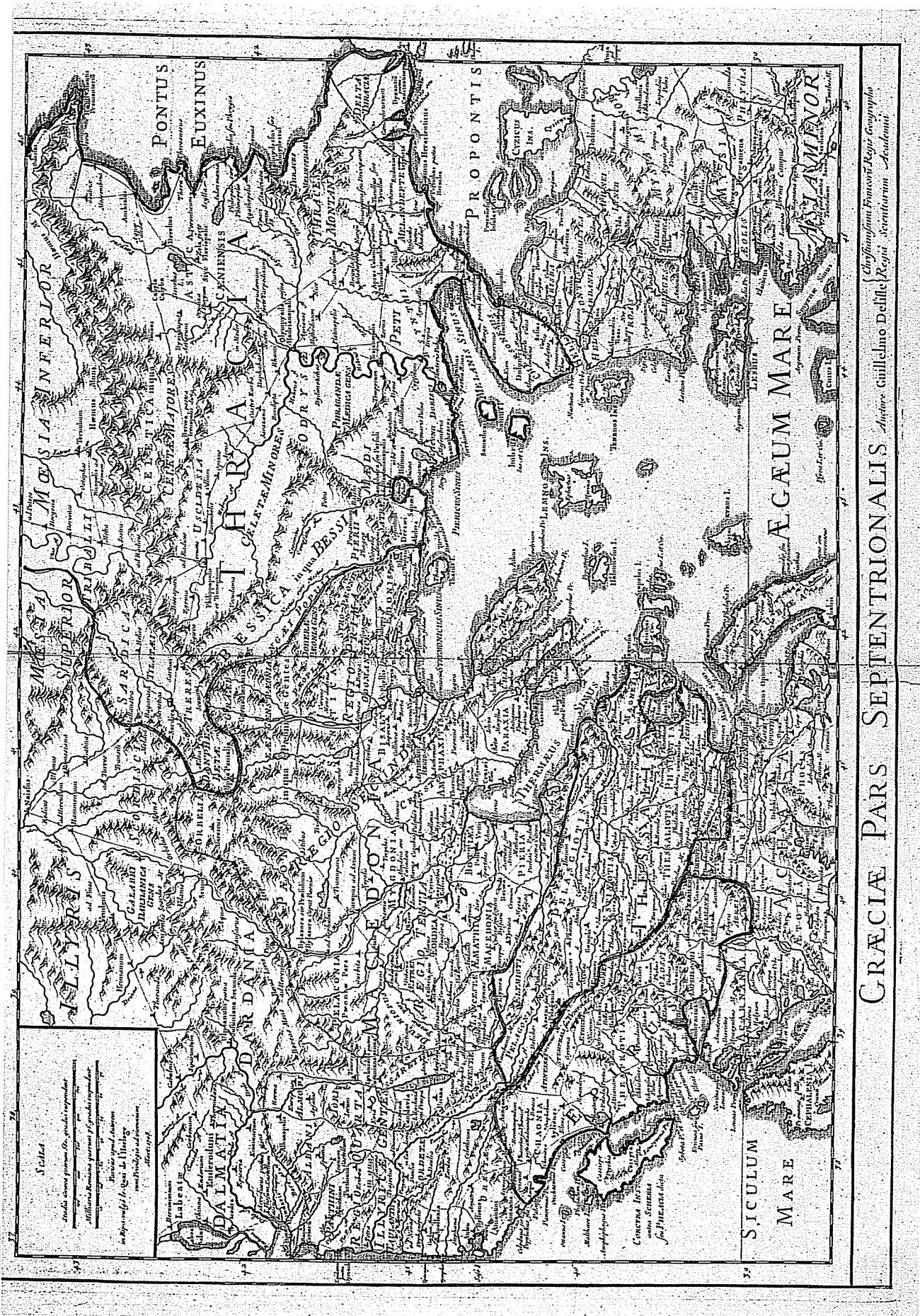
ATTIKH
Σούνιον. Κολῶναι Ἀκρωτ. και Ἱερόν Ἀθηνᾶς
Πατρόκλεια. Κεδρονῆσι
Ἐλένη. Μακρονῆσι
Λαύριον Λιμήν και ὁρος
Αἰξ. ἔρα περί τῆς γράφει ὁ Πλίνιος ²⁴
Ἀνάφλυστος. Ἀσώπα
Ὑφορμος. Τρεῖς Πύργοι Λιμήν
Πρόσπαλτος

22. Πρβλ. Christos G. Zacharakis, *A Catalogue of printed Maps of Greece 1477-1800*, Samourkas Foundation, second edition, Athens 1992, ἀρ. 912 και 915 σελ. 73.

23. Η χρονολογία ἐκδοσης ἀναφέρεται ἀπό τούς συγγραφεῖς B. Σφυρόερα- Ἄννα Ἀβραμέα- Σπ. Ἀσδραχᾶ, Χάρτες και χαρτογράφοι τοῦ Αιγαίου Πελάγους, Ἀθήνα 1985, σελ. 142-143.

24. Μέ τήν ταύτιση, τώρα, τοῦ προτύπου τῆς Χάρτας διαπιστώνεται πλέον ἀπό ποῦ ὁ Ρήγας ἀντλησε αὐτήν τήν ἀναφορά στόν Πλίνιο.

Lampra	Λαμπρά
Eleusa I.	Ἐλεῦσα. Μακίνα
Paeonia	Παιωνία
Cephala	Κεφαλαί
Aphydna	Ἀφήδνα
Potamos	Ποταμός
Panormus P.	Πάνορμος. Ράφτης Λιμήν
Prasia	Πρασιαί
Hymetos M.	Ὑμηττός ὄρος
Brauron	Βραυρών. Βραῶνας
Phyle	Φιλίη
Cynosura Pr.	Κυνόσουρα. Κάβο Σίδρο
Probalinth	Προβόλινθος
Pentelus M.	Πετέλιος ὄρος
Ilissus fl.	Εἰλισσός. Καλλιρρόη ποτ.
Phalerus	Φαλιρεύς. Λεόνε Λιμήν
Piraeus P.	Πηραιεύς. Δράκος Λιμήν
Athene	Ἀθῆναι
Acharnae	Ἀχαρναί. Κουκουβάνες
Marathon	Μαραθών
Oenoe	Οἰνόη. Μυόπουλι
Rhamnus	Ράμνος
Chersonesus	Χερσόνησος. Ταυρόκαστρο
Parnes M.	Πάρνης ὄρος
Drymus	Δρυμός
Ciphisus fl.	Κηφισσός ποτ.
Corydalus	Κορυδαλός
Salamis	Σαλαμίς
Psytalia	Ψυτάλια. Δεσποτικό
Eleusis	Ἐλευσίς
Thriasius Campus	Θριάσιον Πεδίον
Nysaea	Νίσσαια
Minoa Pures	Μινώη
Megara	Μέγαρα
Cromyon	Κρόμυον. Κούντουρα
Rhus	Ροῦς
Gerania	Γεράνεια
Sidus	Σίδος. Παλιά χώρα
Pagae	Παγαί λουτρά. Λιβαδόστρα

Τό βόρειο τμήμα του Χάρτη του Gull. Delisle της αρχαίας Ελλάδος.

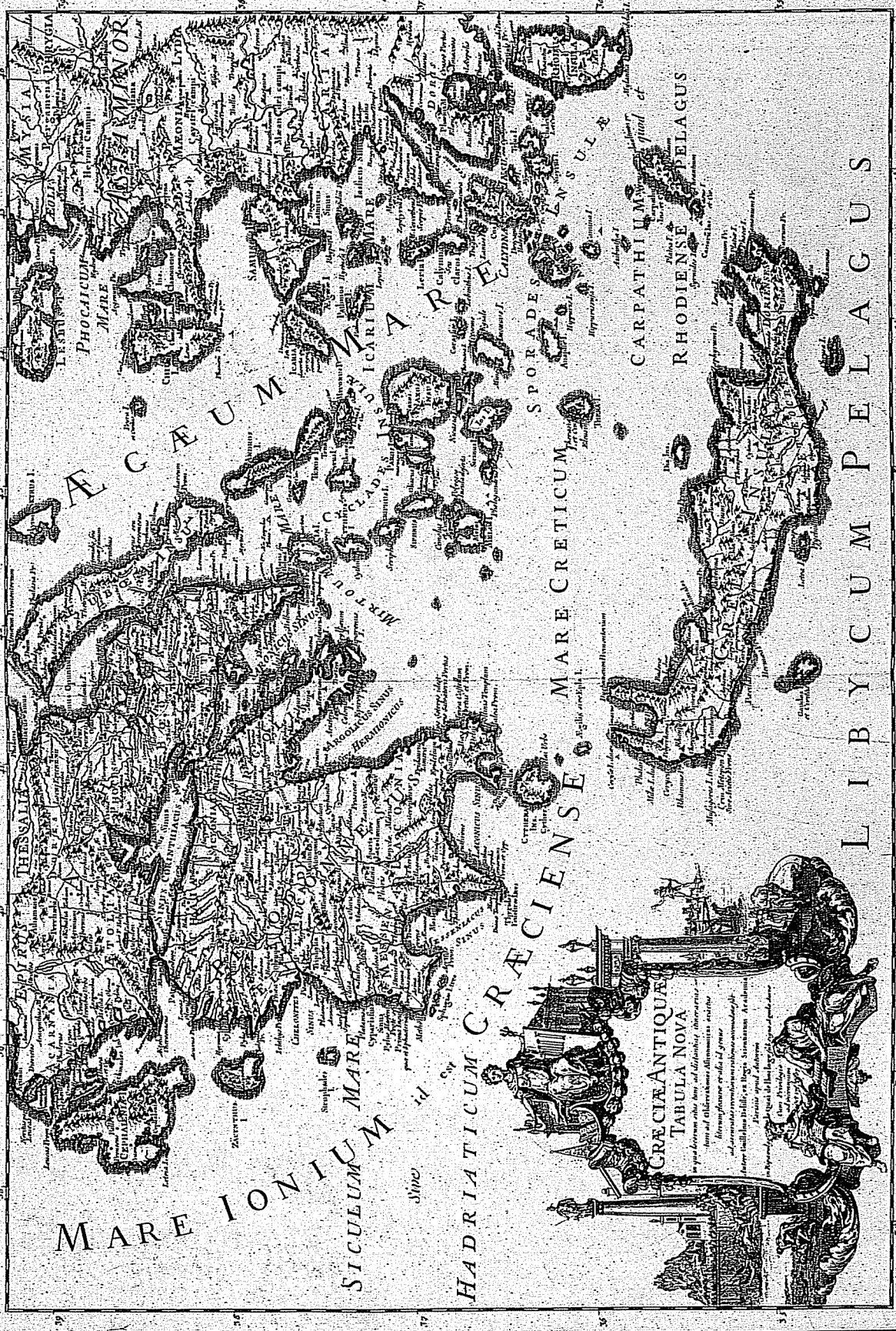
Ένδιαφέρον έχει νά έπισημανθεῖ τό γεγονός ότι ο Ρήγας δίπλα στά ἀρχαῖα ὄνόματα παραθέτει, πολλές φορές, τά ἀντίστοιχα ὄνόματα τῆς ἐποχῆς του²⁵ γιά χωριά, πόλεις, ἀκρωτήρια, ποταμούς, βουνά ή προσθέτει ἀκόμη διάφορα ὄνόματα, τά όποια ἀντλεῖ κυρίως ἀπό τήν "Γεωγραφία παλαιά καὶ νέα" (Βενετία 1728) τοῦ Μελετίου²⁶, τήν "Νεωτερική Γεωγραφία" τῶν Γρηγ. Κωνσταντᾶ καὶ Δαν. Φιλιππίδη (Βιέννη 1791)²⁷, τήν όποια μάλιστα μετέφερε μαζί του στίς ἀποσκευές του στήν Ἑλλάδα, τό βιβλίο τοῦ Barbié du Bocage²⁸ ἀπό δόπου παίρνει τοπωνύμια γιά τή Θεσσαλία, τό Βόσπορο καὶ τόν Ἑλλήσποντο. Ἐπίσης, ή ἔρευνα ἔδειξε ότι τά παράλια τοπωνύμια (ἀκτωνύμια) π.χ. τῆς Κρήτης, Πελοποννήσου, Ἀττικῆς, Αίτωλίας, Μ. Ἀσίας κ.λ.π., ο Ρήγας τά παίρνει, συμπληρώντας ἔτσι τόν χάρτη τοῦ Delisle, ἀπό τόν D' Anville²⁹ η τόν L.S. De La Rochette³⁰. Πιθανόν καὶ ἀπό ἄλλους συγγραφεῖς.

Γιά τήν ἀναγραφή τῶν τοπωνυμίων διαφορετικῶν ἐποχῶν, γιά τούς "παραχρονισμούς", δπως ἀποκαλοῦνται, ο Ρήγας κατηγορήθηκε ἀπό τούς μετέπειτα εἰδικούς χαρτογράφους³¹. Ομως, πρέπει νά τονισθεῖ πώς σκοπός τοῦ Ρήγα δέν ἦταν ὁ καθαρά χαρτογραφικός χαρακτῆρας τοῦ ἐργού του, ἀλλά ή χρησιμοποίησή του ώς μέσο στό ἐθνοδιαφωτιστικό του ἐργο· στή συνειδητοποίηση τῆς ἱστορικῆς συνέχειας τῶν Ἑλλήνων, στήν χρησιμοποίηση καὶ τῶν ὄνομάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καθώς καὶ στό νά ἔχει ἐναν πολιτικό χάρτη γιά τίς ἀνάγκες τοῦ νέου κράτους, πού προετοίμαζε νά δημιουργήσει μετά τήν ἐπανάσταση καὶ τό γκρέμισμα τῆς Ὁθωμανικῆς τυραννίας.

Ταξίδεψε ο Ρήγας γιά χαρτογραφικούς λόγους; Μετά τήν πρόσφατη ἔρευνα μας, σχετικά μέ τό πρότυπο τῆς Χάρτας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ρήγα, πού ἀποδείχθηκε πώς πρότυπο τῆς Χάρτας ἦταν ὁ γεωγραφικός χάρτης τοῦ Guil. Delisle, θά πρέπει νά θεωρεῖται ώς ἀστή-

25. Σχετικά, ο Ἀπ. Δασκαλάκης σημειώνει ότι "...τά νεοελληνικά τοπωνύμια, τά όποια ἀνέγραψε πλησίον τῶν ἀρχαίων, θά ἀπήτησαν πολύν χρόνον καὶ σημαντικήν προσπάθειαν, ή όποια ὑπέρ πᾶν ἄλλο κατέστησε τό πολυθρύλητον τούτο ἐργον του ἀξιον τοῦ μεγάλου σκοπού, τόν όποιον διενοήθη δι' αὐτό, ἀληθές κτῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ". Βλ. Ἀπ. Δασκαλάκη, Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς ώς διδάσκαλος τοῦ Γένους, Ἀθῆναι 1977, σελ. 43.
26. Γιά τόν γεωγράφο Μελέτιο βλ. τή διδακτορική διατριβή τοῦ Κωνσταντίνου Θ. Κυριακοπούλου, Μελέτιος (Μῆτρος) Ἀθηνῶν, ὁ γεωγράφος (1661-1714), Ἐθνικό καὶ Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Φιλοσοφική Σχολή, Βιβλιοθήκη Σοφίας Σαριπόλου, ἀρ. 73, τόμ. Α'-Β', Ἀθήνα 1990, δπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία.
27. Βλ. τήν ἐπανέκδοση μέ ἐπιμέλεια τῆς Αίκατ. Κουμαριανοῦ, Νέα Ἑλληνική Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα 1970, δπου σ' αὐτήν τήν ἐκδοση παραπέμπουμε. Ἀς σημειωθεῖ ότι στά ἀντικείμενα τοῦ Ρήγα, πού κατασχέθηκαν κατά τήν σύλληψήν του ἦταν καὶ ""Ἐν βιβλίον ὑπό τόν τίτλον Νέα Γεωγραφία τοῦ Δανιήλ Ἑλληνος μοναχοῦ". Κ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλῆ, σελ. 145. Θά πρόκειται γιά τήν "Νεωτερική Γεωγραφία", Βιέννη 1791 τῶν Δανιήλ Φιλιππίδη καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ.
28. Τό βιβλίο τοῦ Barbié du Bocage, *Recueil de Cartes Géographiques plans, vues et médailles de l' ancienne Grèce relatifs au voyage du Jeune Anacharsis...*, Παρίς 1788" θά μετέφερε μαζί του ο Ρήγας καὶ τό όποιο κατέγραψαν στά ἀντικείμενά του κατά τή σύλληψή: ""Ἐν βιβλίον μετά δερματίνου δεσμίματος περιλαμβάνον συλλογήν γεωγραφικῶν χαρτῶν, σχεδιαγραμμάτων, ἀπόψεων καὶ μετάλλια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος σχέσιν ἔχοντα μέ τό ταξείδιον τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος". Βλ. Κ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα, δ. π., σελ. 145.
29. Ἐπίσης, στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη μελετήσαμε καὶ τόν χάρτη τοῦ D' Anville, *Les Côtes de la Grèce et L' Archipel, Paris* 1756, ο όποιος, μάλιστα, περιέχει καὶ ἀνεμολόγιο.
30. Ἀντίτυπο τῆς Ἀγγλικῆς ἔκδοσης τοῦ χάρτη τοῦ De La Rochette μελετήσαμε πρόσφατα στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη μέ τίτλο "Greece Archipelago and part of Anatoli by L. S. De La Rochette, MDCCXC, London. Published for Will. Fades Geografer to the King, January 1th 1791".
31. Ο Christian Reichard, στά 1808, δημοσιεύει στό περιοδικό τῆς Βαϊμάρης "Allgemeine Geographische Ephemeriden" σχετική κριτική πού μετάφρασή της δίδεται ἀπό τόν Γεώργιο Λάτιο, "Οι Χάρτες τοῦ Ρήγα", Δ.I.E.E.E., τόμ. 14, 1960, Παράρτημα, σελ. 306-312.

GRÆCIÆ PARS MERIDIONALIS

Tού την παραπάνω χάρτη του Gull. Delis τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

ρικτος ή ἀποψη, πώς τάχα ὁ Ρήγας ταξίδεψε στίς ἑλληνικές ἐπαρχίες γιά τήν ἔκδοση τῆς Χάρτας του. Τήν ἀποψη αὐτή, γιά παράδειγμα, ὑποστήριξε σέ γερμανικό περιοδικό, στά 1797, ὁ Johann Christian von Engel³², ὁ δοποῖος σημείωνε διτι ὁ Ρήγας "...ἔχει φιλολογική καὶ πολιτική κατάρτισι...περιώδευσε ἐπί 6 συνεχῆ ἐτη τίς τουρκικές ἐπαρχίες καὶ ἐπῆρε τήν ἀπόφασι νά μᾶς δώσῃ καλύτερους χάρτες ἀπό τους μέχρι τώρα γνωστούς (π.χ. τοῦ Choiseul-Gouffier) μέ μιά στατιστική καὶ φιλολογική Γεωγραφία τῶν χωρῶν πού περιηγήθηκε". Ο Ρήγας ἦταν ἐπαναστάτης, ἀνθρωπος τῆς δράσης, δέν ἦταν ὁ γραμματικός, ὁ λόγιος τοῦ γραφείου, ὁ ἐπαγγελματίας χαρτογράφος. Ή Χάρτα του ἦταν μέσο γιά τήν πραγμάτωση τῶν ἐπαναστατικῶν του σκοπῶν.

‘Η “Χάρτα τῆς Ἑλλάδος” τοῦ Ρήγα ἦταν εἰδικός στρατιωτικός χάρτης; Ἐχει ὑποστηριχθεῖ διτι ἡ Χάρτα τοῦ Ρήγα ἦταν ἀκόμη καὶ συγκεκαλυμμένος στρατιωτικός χάρτης³³. Όμως δέν φαίνεται νά στηρίζεται μιά τέτοια ἀποψη ἀπό:

α) τῆς σύγκρισής της, διπος ἀναφέρει ὁ Λάϊος³⁴, μέ εἰδικούς ἐπιτελικούς χάρτες καὶ εἰδικότερα, “μέ το στρατιωτικό χάρτη τῆς Εύρωπαικῆς Τουρκίας, πού συνέταξε ὁ στρατηγός τοῦ Ναπολέοντος Vaudoncourt”. Καὶ

β) ἀπό τά ἀποτελέσματα τῆς ἐρευνας σχετικά μέ τό πρότυπο, τό διποῖο εἶναι, διπος ἀποδείχθηκε, χάρτης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, μέ τήν διαίρεση σέ τοπαρχίες καὶ ἐπαρχίες, δηλ. πολιτικός παρά στρατιωτικός χάρτης. Μάλιστα, ἀς τονισθεῖ πώς οἱ δρόμοι ἐπικοινωνίας πού δι Ρήγας ἀναγράφει, δέν εἶναι τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς, διπος θά δρμοζε σέ στρατιωτικό χάρτη, ἀλλά τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν Ἑγνατία Ὀδό, καθώς καὶ μερικούς δρόμους πού τους ἔχει καὶ ὁ πρότυπος χάρτης τοῦ Delisle.

Ἐξήγηση δυσερμήνευτων σημείων τῆς Χάρτας. Ή ταύτιση τοῦ προτύπου γεωγραφικοῦ χάρτη θά βοηθήσει, ἀκόμη, στή σωστή μελέτη καὶ ἔξήγηση πολλῶν δυσερμήνευτων σημείων τῆς “Χάρτας τῆς Ἑλλάδος”. Θά ἀποδοθοῦν τώρα μᾶλλον σέ λάθη ἀντιγραφῆς τοῦ Ρήγας ἡ λάθη τοῦ χαράκτη, ἵσως ἀπό τήν ἐλλειψη χρόνου, μιά καὶ εἶναι γνωστό διτι ὁ Ρήγας ἐκεῖνο τόν καιρό ἔξεδιδε ταυτόχρονα τίς ὑπόλοιπες ἐκδόσεις του καὶ ἐπί πλέον ἐτοίμαζε νά ἀναχωρήσει ἀπό τή Βιέννη γιά τήν κάθιδό του Ἑλλάδα, πρός ἐφαρμογή τοῦ ἐπαναστατικοῦ του σχεδίου. Γιά πρῶτο παράδειγμα ἀναφέρουμε διτι στή νῆσο Κῶ ὁ Ρήγας γράφει μέ κεφαλαῖα στοιχεῖα “ΚΩΣ ΚΑΛΥΔΝΑ”, δίνοντας τήν ἐντύπωση πώς ὑπάρχουν δύο ὀνομασίες γιά τή νῆσο Κῶ. Όμως, στόν χάρτη τοῦ Guil. Delisle παρατηροῦμε διτι ἡ ὀνομασία ΚΩΣ βρίσκεται στό περίγραμμα τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ ἡ ὀνομασία KALYDNAE INSULAE ἀναγράφεται στόν πληθυντικό, πού σημαίνει διτι πρόκειται γιά πολλά νησιά, ἔχοντας βάλει λίγο πιο πάνω καὶ δχι στή συνέχεια τήν κατάληξη lae στά πεζά στοιχεῖα ἀντί κεφαλαῖα, διπος εἶναι καὶ τά ἀλλα γράμματα, δημιουργῶντας τήν ἐντύπωση πιθανόν στόν χαράκτη ἡ καὶ στόν ἴδιο τόν Ρήγα διτι πρόκειται γιά δύο ὀνομασίες τῆς Κῶ.

Ἐνα δεύτερο παράδειγμα ἀπό τό τρίτο φύλλο τῆς Χάρτας. Στήν περιοχή τῆς Καρίας καὶ πλησίον τῆς πόλεως “Βαργύλη. Βαρέλια” βρίσκεται ὁ συμβολισμός χωρίου καὶ δίπλα ἡ ὀνομασία “Ιερόν Ἀρτέμιδος. Πρώταρχος”, δίνοντας τήν ἐντύπωση στόν ἀναγνώστη διτι

32. Βλ. Γεωργίου Λαΐου, δ. π., σελ. 296-297, διπος τό κείμενο στό Παράρτημα II, γερμανικά καὶ μεταφρασμένο στά ἑλληνικά.

33. Βλ. Πολ. Ἐνεπεκίδη, Ρήγας Βελεστινλῆς. Ἐπιστροφή ἀπό τόν θρῦλο στήν ἴστορία, Τμῆμα Διαλέξεων τῆς Ι-στορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Έταιρείας τῶν Θεσσαλῶν, τόμ. Ζ', τεῦχ. Δ-Ε', 1958, σελ. 33.

34. Γ. Λαΐου, δ. π., σελ. 285

πρόκειται γιά χωριό μέ δύο όνομασίες. "Ομως, ή ἀνεύρεση τοῦ προτύπου γεωγραφικοῦ χάρτη τοῦ Delisle μᾶς δίνει τή λύση, γιατί ἀναγράφει "Diana Templ" δηλ. "Ιερόν Ἀρτέμιδος". Ο Ρήγας προσέθεσε τό "Πρώταρχος", πού εἶναι τό όνομα τοῦ ἀρχαίου ἐπικούρειου φιλοσόφου, ὁ ὅποιος κατάγονταν, δπως σημειώνει ὁ Μελέτιος³⁵ καί τό πῆρε ὁ Ρήγας, ἀπό τήν ἀρχαία "Βαργύλη", ἡ ὅποια, "λέγεται καί κοινῶς Βαρέλια". Δηλαδή, ὁ Ρήγας μᾶλλον ἐκ λάθους ἔθεσε τό όνομα Πρώταρχος στό "Ιερόν Ἀρτέμιδος", ἀντί στήν πόλη "Βαργύλη. Βαρέλια". Παρόμοιες πάρατηρήσεις στή Χάρτα τῆς Ελλάδος τοῦ Ρήγα θά εἶναι πλέον δυνατόν νά γίνουν συστηματικά μετά τήν ἀνεύρεση τῶν προτύπων γεωγραφικῶν της χαρτῶν.

‘Ο τίτλος τῆς "Χάρτας τῆς Ελλάδος"

Ἡ ἀνεύρεση τοῦ προτύπου χάρτη ἐξηγεῖ πλέον καί τόν τίτλο "Χάρτα τῆς Ελλάδος ἐν ἥ περιέχονται αἱ νῆσοι αὐτῆς καί μέρος τῶν εἰς τήν Εὐρώπην καί Μικράν Ἀσίαν πολυναρίθμων ἀποικιῶν αὐτῆς...", πού ὁ Ρήγας ἀνέγραψε στήν Χάρτα του. Ὁτι, δηλαδή, εἶναι πράγματι χάρτης τῆς Ελλάδος, ἀλλά δημοσίας ἀρχαίας ἐποχῆς, μέ τίς πολλές ἀποικίες της, τίς ὅποιες καταχωρίζει. Δέν θεωρεῖ δλον τόν χῶρο τῆς Χάρτα του ὡς Ελλάδα τῆς ἐποχῆς του, δπως μερικοί ὑποθέσανε³⁶. Τό γιατί τυπώνει αὐτόν τόν χάρτη τῆς ἀρχαίας Ελλάδος, φαίνεται δτι θά εἴθελε, μᾶλλον, νά συνδέσει τό δημοκρατικό κράτος του, πού σκόπευε νά δημιουργήσει, μέ τήν δημοκρατία τῆς ἀρχαίας Ελλάδος. Ισως, ἀκόμη, γιατί εὑρίσκει σ' αὐτόν τόν χάρτη τίς περιοχές διαιρεμένες σέ ἐπαρχίες καί τοπαρχίες, κάτι πού τοῦ εἴτανε ἀπαραίτητο ἐργαλεῖο γιά τή Νέα Πολιτική Διοίκησή του, γιά τό κράτος του. Ὡστόσο, μέ τήν ἀνεύρεση τοῦ προτύπου χάρτη ἐντοπίσθηκε καί τό πρότυπο γιά τό μεγαλύτερο μέρος τῶν διακοσμητικῶν σχεδίων τοῦ τίτλου τῆς "Χάρτας τῆς Ελλάδος". Διαπιστώνεται πλέον δτι θά δανείσθηκε ἀπό τή σχετική παράσταση τοῦ τίτλου τοῦ Guil. Delisle "Graeciae Antiquae Tabulae Nova", τό μεγαλύτερο μέρος τῶν παραστάσεων τοῦ τίτλου τῆς Χάρτας του, δπως φαίνεται στήν κατωτέρω ἀντιβολή τους.

Συγκεκριμένα, ή θεά Ἐπιστήμη μέ τό κηρύκειο καί τή δάφνη στά χέρια της, μέ μερικές διαφορές, εἶναι σχεδόν ἵδια εἶναι δημοσί πιό ἐπιβλητική ἡ μορφή της στή Χάρτα τοῦ Ρήγα, ἔχοντας δίπλα στό δεξί της πόδι τό ἀνοιχτό βιβλίο μέ τά γεωμετρικά σχήματα. Ο Ρήγας προσθέτει ἀλλο ἔνα βιβλίο δίπλα στό ἀριστερό της πόδι μέ κείμενο ἀπό τόν "Ομηρο "Πολλῶν ἀνθρώπων ἵδον ἀστεά καί νόον ἔγνω"³⁷, θέλοντας ἵσως νά τονίσει τήν πνευματική ἰσορροπία μεταξύ τῆς θεωρητικῆς καί πρακτικῆς παιδείας. Δανείζεται τό σχέδιο μέ τόν κολοσσό τῆς Ρόδου, τό πλοιο, τή σκηνή τῆς θυσίας τοῦ ταύρου, μέ τήν προσθήκη τοῦ Διός. Ἐπίσης, τήν ὀρματοδρομία, τήν πάλη³⁸, τήν ὀκρόπολη, τό ὄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Ο Ρήγας προσέ-

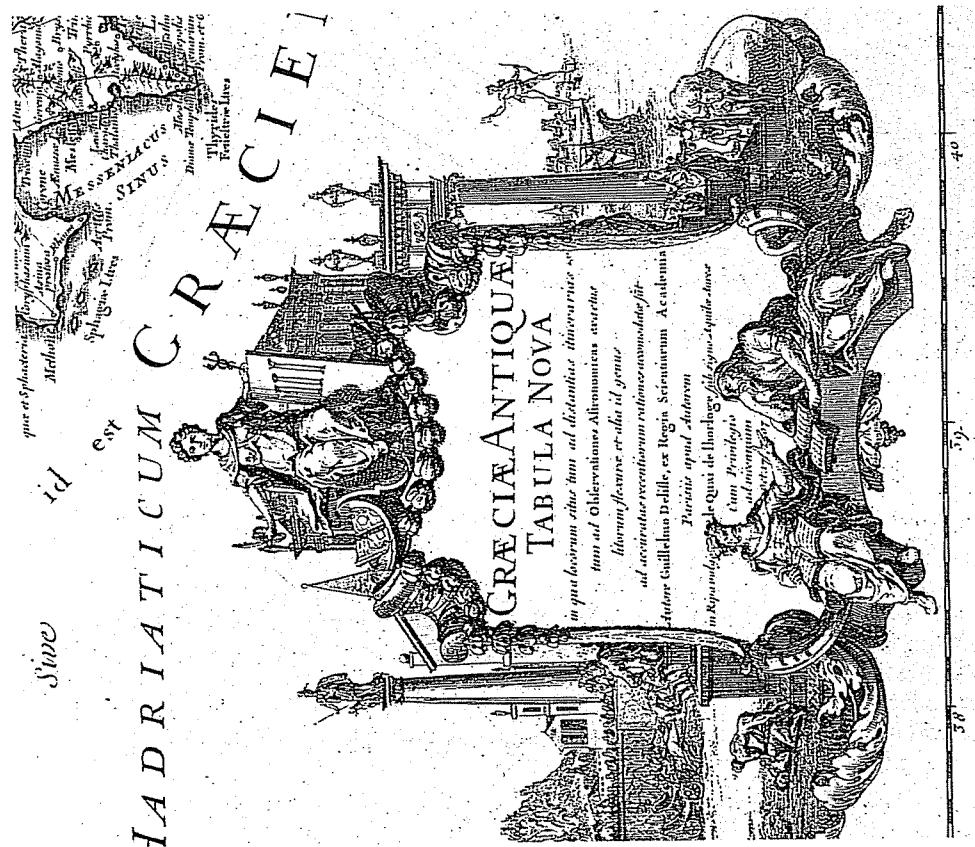
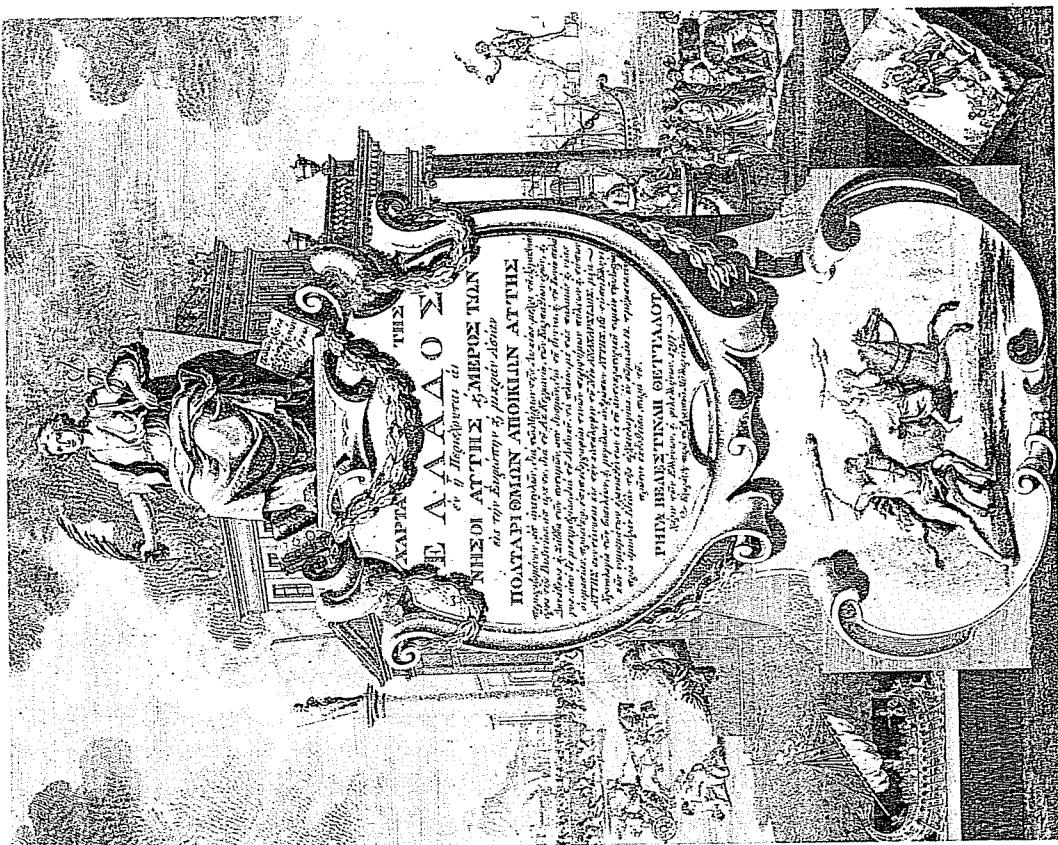
35. Βλ. Μελετίου, *Γεωγραφία...* Βενετία 1728, σελ. 468.

36. Συνήθεια τῶν χαρτογράφων τῆς ἐποχῆς ἥταν νά χρησιμοποιοῦν στούς χάρτες τους τόν τίτλο "Χάρτης τῆς Ελλάδος" γιά τό γενικό αὐτό χῶρο τῆς Βαλκανικῆς.

37. Εἶναι ἀπό τό "Ομηρο, Ὀδύσσεια Α', 3. Ἀς σημειωθεῖ δτι ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς καταλήγει μέ τόν στίχο αὐτόν τόν πρόλογο του στήν ἐπανέκδοση τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου, στά 1807, ἐνῷ τόν ἀντικαθιστᾶ μέ ἀλλο κείμενο στήν ἐκδοση τοῦ Χάρτη τῆς Ελλάδος, στά 1800.

38. Τήν ἵδια ὀκριβῶς παράσταση τῆς πάλης μέ αὐτήν πού βρίσκεται στόν τίτλο τῆς Χάρτας, ἀπαντᾶται στό βιβλίο τοῦ Bernard de Montfaucon, *L'Antiquité expliquée et Représentée en figures*, Παρίσι, 1719, τόμ. III, μέρος δεύτερο, σελ. 292, δπως καί στήν μετέπειτα ἐκδοση, στά 1757. Εύχαριστίες στόν κ. Εύστ. Φινόπουλο γιά τήν ὑπόδειξη τοῦ βιβλίου μέ σκοπό τήν ἐντόπιση πιθανόν προτύπων.

Παράσταση στόν τίτλο του Ρήγα

Παράσταση στόν τίτλο του Delise

θεσε, ώστόσο, δρισμένες ἀκόμη παραστάσεις, δπως τήν Ἀργώ, τήν παράσταση τοῦ μύθου γιά τή γέννηση τῶν δύο φύλων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπό τόν Δευκαλίωνα καὶ τήν Πύρρα.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ διαπίστωση τοῦ Λέανδρου Βρανούση³⁹ διτ ὁ Ρήγας πῆρε ἀπό τόν τίτλο τῆς Χάρτας του δριμένες παραστάσεις καὶ τίς χρησιμοποίησε στήν ἐκδοση τοῦ βιβλίου του "Ολύμπια" τοῦ Μεταστάσιο. Συγκεκριμένα, σημειώνει διτ στό ἔξωφυλλο τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ "Ολύμπιος Ζεύς, ἐπιβλητικός ἐπάνω στό θρόνο του, μέ τόν κεραυνό στό ἑνα του χέρι, τόν ἀετό διπλα στά πόδια του κλπ.", "ὅλοιδιος, στά δεξιά τοῦ τίτλου τῆς Χάρτας (δπου ἰερεῖς καὶ λαός ὀδηγοῦν ἐναν ταῦρο γιά θυσία)". Ἐπίσης παρατηρεῖ διτ "τό τέθριπτο τῆς σελ. 7, ἡ πάλη τῆς σελ. 42 καὶ οἱ ἵππικοι ἀγῶνες τῆς σελ. 81 βρίσκονται ἀριστερά τοῦ τίτλου τῆς Χάρτας".

Σημαντική γιά τό μήνυμά της εἶναι καὶ ἡ παράσταση τῆς πάλης τοῦ γυμνόποδα Ἡρακλῆ⁴⁰ μέ τό ξύλινο ρόπαλό τόν, σύμβολο τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς δύναμης, μέ τήν ἐφιππο Ἀμαζόνα, τῆς ὅποιας ὁ σιδερένιος διπλός πέλεκυς, σύμβολο τῆς περσικῆς, ἀσιατικῆς δύναμης, δηλ. τῆς δύναμης τῶν ἀρμάτων, τῆς ὑλῆς εἶναι τσακισμένος. Ὁ Ρήγας μέ τούς συμβολισμούς του αὐτούς, τούς ὅποιους γράφει καὶ στόν πίνακα "Ἐξήγησις τῶν σημείων τῆς Χάρτας", τοῦ τρίτου φύλου τῆς Χάρτας, προσφέρει μήνυμα αἰσιοδοξίας στούς σκλαβωμένους, πώς στόν ἀγώνα τῆς ἐπανάστασης θά νικήσει, τελικά, ἡ Ἑλληνική ἡθική δύναμη, ἀν πορευτοῦν μέ τίς ἀρετές τοῦ Ἡρακλῆ: ἀποφασιστικότητα, ἀφοσίωση στά ίδεώδη, πίστη στό καθῆκον, ὑπεράσπιση τοῦ δικαίου⁴¹.

Τό "ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους" εἶναι σημαντικό στοιχεῖο στήν ἐπαναστατική σκέψη καὶ τό σχέδιο τοῦ Ρήγα⁴². Ἐχει συμβολική δυναμική ἀνά τούς αἰῶνες, ἐνῶ ἀλλάζουν οἱ ἀντίπαλες δυνάμεις, πού πρῶτα ἦταν ἡ περσική δύναμις μέ τόν διπλόν πέλεκυν καὶ μετέπειτα ἡ ὀθωμανική μέ τήν ἡμισέληνο. Ἐτσι, ἡ Ἑλληνική δύναμις, πού συμβολίζεται μέ τό

39. Βλ. Λ. Βρανούση, "Ρήγας καὶ Marmontel", Ἀνάτυπο ἀπό τόν τόμο Ἑλληνογαλλικά ἀφιέρωμα στό Roger Miliech, Ἀθήνα 1990, σελ. 131-132 καὶ σελ. 151, ὑποσημείωση δρ. 40.

40. Ὁ Γεώργιος Λάζιος, "Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα" δ. π., σελ. 250, ὑποσημ. 1, ἔχει ὑποστηρίξει διτ ἡ παράστασι αὐτή (τοῦ Ἡρακλῆ μέ τήν Ἀμαζόνα) ἀπαντᾶται καὶ σέ ἀλλοὺς παλαιότεροὺς χάρτες, χωρίς δμως νά παραθέσει μιά κάποια παραπομπή. Πάντως, ὁ κ. Φινόπουλος (προσωπική ἐπικοινωνία) καὶ ἡ κα Στέλλα Χρυσοχόου (προσωπική ἐπικοινωνία) δέν ἔχουν συναντήσει τέτοια παράσταση, δπως ἐπίστης παραμένει "ζητούμενο" καὶ στή σημαντική ἐργασία γιά τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους τῆς Λουκίας Δρούλιας, "Ἡ πολυνημία τῶν συμβόλων καὶ τό "ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους" τοῦ Ρήγα", Ὁ Ἐρανιστής, τόμ. 21, 1997, σελ. 129-142. Ἀκόμη, ἀς σημειωθεῖ διτ ὁ Bernard de Montfaucon, *L'Antiquité* δ.π., τόμ. I, δεύτερο μέρος, σελ. 195-228, καταχωρίζει γιά τόν Ἡρακλῆ, ἐπί πλέον, είκοσι δύο σελίδες μέ πολλές παραστάσεις, δπου δμως δέν ἀπαντᾶται παράσταση σάν αὐτή, πού ὁ Ρήγας ἔχει στό ἐπίτιτλο τῆς Χάρτας του.

41. "Ο Ἡρακλῆς ἐπρόκειτο νά ἀποκρυσταλλώσει τό πρότυπο τοῦ ἴσχυροῦ, ἀκατάβλητου ἥρωα...ἐμφανίζεται σέ ἀνθρώπινα μέτρα μέ τή διέκταση τους στά δρια τοῦ θαυμαστοῦ...εἶναι ὁ ἔξολοθρευτής δλεθρίων τεράτων καὶ ὁ ἐκδικητής κάθε ἀδικίας, καὶ τελικά παρουσιάζεται ὡς ἀντίποδας τοῦ κακοῦ", Γιάννη Ἀναστασίου, Ἡρακλῆς, Ἑλληνική Μυθολογία, τόμ. 4, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1986, σελ. 15.

42. Βλ. Μαρία Μαντουβάλου, Ὁ Ρήγας στά βήματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερᾶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1996, σελ. 35-46.

ρόπαλο, ἀντιπαλαίει ἀνά τούς αἰῶνες μέ τόν βαρβαρισμό. Στή Χάρτα, ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω δύο ἀναφορές, ὁ Ρήγας παραθέτει τό ρόπαλο καὶ τόν πέλεκυν τσακισμένο γιά τίς ναυμαχίες Σαλαμίνος καὶ Μυκάλης καθώς καὶ τίς μάχες Μαραθώνος καὶ Γραννικοῦ ποταμοῦ. Ὡστόσο, ὁ Ρήγας μνημονεύει τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους στά νομίσματα Ζακύνθου, Θηβῶν, Κωνστάντζας, Μανγγάλιας, Νικοπόλεως καὶ Φθιώτιδος Θεσσαλίας. Ἐπίσης, μέ τό ρόπαλο συμβολίζει, στήν ἀρχή τοῦ φύλλου 10, τήν ἑλληνική πνευματική δύναμη, ὅπου στή συνέχεια καταχωρίζει ἑκατόν δεκατέσσερα δύναματα μεγάλων ἀνθρώπων τῆς ἀρχαιότητος. Ἀλλά, πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ὁ Ρήγας συνεχίζει νά συμβολίζει μέ τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους καὶ τήν σύγχρονή του ἑλληνική δύναμη, ὅπως αὐτό διαπιστώνεται ἀπό τό ρόπαλο πού θέτει στά πόδια τοῦ κοιμισμένου λιονταριοῦ, πού πάνω του βρίσκονται τά σύμβολα τῆς ἔξουσίας τοῦ Ὁθωμανοῦ δυνάστη, τοῦ σουλτάνου (βλ. γιά τόν συμβολισμό αὐτόν παρακάτω στήν ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως). Ἀς σημειωθεῖ ὅμως ὅτι ὁ Ρήγας γιά νά δώσει μήνυμα αἰσιοδοξίας ὅτι ἡ ὀθωμανική δύναμις δέν εἶναι ἀνίκητος, χρησιμοποιεῖ τό σύμβολο τοῦ σταυροῦ καὶ τήν ἡμισέληνο τσακισμένη γιά τίς ναυμαχίες τῆς Ναυπάκτου, 1571 καὶ Τζεσμέ, 1770. Δέν χρησιμοποιεῖ τό ρόπαλο, ἵσως γιατί δέν θά είθελε τίς εὐρωπαϊκές χριστιανικές δυνάμεις νά τίς χαρακτηρίσει μέ τό ρόπαλο, μέ τό ὅποιο συμβολίζει τήν ἑλληνική δύναμη, ἡ ἐπειδή ἔτσι ἀνέγραφε τούς συμβολισμούς τό πρότυπο ἀπό ὅπου πιθανόν τούς δανείσθηκε, ὅπως δείχνει πλέον ἡ πρόσφατη ἔρευνά μας⁴³.

Ἐνα δεύτερο πρότυπο τῆς Χάρτας

Ο Ρήγας, γιά νά συμπεριλάβει στό γεωγραφικό του χάρτη μεγαλύτερο μέρος τοῦ βαλκανικοῦ χώρου, μιὰ καὶ ὁ χάρτης τοῦ Delisle ἐκτεινόταν μέχρι καὶ λίγο πιό πάνω ἀπό τόν Αἴμο, χρησιμοποίησε ἐναν ὀλλο χάρτη ὡς πρότυπο γιά τή Βουλγαρία, Βασσαραβία, Βλαχία καὶ Μολδαβία. Συγκεκριμένα, ἡ ἔρευνά μας στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη μᾶς ἔδωσε καὶ αὐτό τό πρότυπο, πού εἶναι χάρτης τοῦ Rizzi Zannoni⁴⁴, *Carte de la Partie Septentrionale de l'empire Otoman...* Paris 1774, ὅπως δείχνει ἡ ὁμοιότης τῶν γεωγραφικῶν σχεδίων, καθώς καὶ ἡ ἀντιστοιχία τῶν τοπωνυμίων, πού εἶναι τά ἴδια. Ἐντύπωση προκαλεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ ὡς πρότυπο γεωγραφικό χάρτη γιά τίς προαναφερθεῖσες περιοχές, ἐνα σύγχρονο χάρτη τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πού εἶχε χαράξει ὁ Rizzi Zannoni καὶ ὅχι

43. Η ἔρευνά μας στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη δείχνει ὅτι στό χάρτη του ὁ D'Anville, *Les Côtes de la Grèce et l'Archipel*, Παρίσι 1756, περιέχει τόν συμβολισμό μέ τίς δύο ἀγκυρες καὶ τόν σταυρό καὶ τήν ἡμισέληνο γιά τίς ἐμπόλεμες δυνάμεις μόνο γιά τή ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, δίχως τή ναυμαχία τοῦ 1770. Ο Choiseul-Gouffier, *Carte de la Grèce Moderne*, στό ἐργο του *"Voyage Pittoresque de la Crète"*, Παρίσι 1782, τόμ. I., ἔχει καὶ τίς δύο χρονολογίες, χωρὶς ὅμως τούς συμβολισμούς τοῦ σταυροῦ καὶ τής ἡμισελήνου. Ὡστόσο, ὁ De La Rochette, *Greece Archipelago and part of Anatoli*, London 1790, περιέχει ὀλοὺς τούς συμβολισμούς, ἀλλά μνημονεύει καὶ μιὰ τρίτη ναυμαχία στήν εἶσοδο τοῦ Ἑλλησπόντου, 1656, ὅπου νίκησαν οἱ Βενετοί τούς Ὁθωμανούς, πού ὅμως αὐτή δέν μνημονεύεται στή Χάρτα τοῦ Ρήγα. Πρέπει νά ἐπισημανθεῖ, πάντως, ὅτι ὁ Ρήγας παραστατικά προσφέρει τό μήνυμα τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ναυμαχίας, σχεδιάζοντας τό ἐνα ἄκρο τῆς ἡμισελήνου τσακισμένο, κάτι πού τά πρότυπα δέν τό ἔχουν.

44. Γιά τόν ἀστρονόμο καὶ χαρτογράφο Giovanni Antonio Rizzi Zannoni (1736-1814) καὶ τό ἐργο του ἐνδεικτικά βλ. *Enzyklopädie der Kartographie, Lexicon zur Geschichte der Kartographie*, Franz Deuticke, Wien 1986, τόμ C/2, σελ. 675-677. *Catalogue of Printed Maps Charts and Plans*, The British Museum, London 1967, τόμ. 12, σελ. 262-263. Θερμές εὐχαριστίες ἐκφράζονται στόν ιατρό κ. Αντώνιο Τάντουλο, ὁ ὅποιος πρόθυμα μᾶς προμήθευσε τίς σχετικές φωτοτυπίες ἀπό τή σημαντική βιβλιογραφία του τῆς Χαρτογραφίας.

ένα χάρτη της άρχαιας έποχής, δύος είχε κάνει γιά τά έννεα πρώτα φύλλα της Χάρτας του, μέ τό χάρτη τοῦ Delisle. Μάλιστα, δύος δείχνουν οι βιβλιογραφικές πηγές ό Zannoni ήταν "συνδεδεμένος μέ έναν Θεσσαλό μηχανικό όνόματι Rήγα Βελεστινλῆ, τόν δύοιον ό σουλτάνος συνέλαβε καὶ ἀπεκεφάλισε"⁴⁵.

Ἐπίσης, ἀξιον· παρατηρήσεως εἶναι καὶ τό διτι ό πρότυπος γεωγραφικός χάρτης δέν ἀναγράφει τίς διάφορες περιοχές διαιρεμένες σέ τοπαρχίες. Γι' αὐτό μᾶλλον καὶ οἱ περιοχές αὐτές στή Χάρτα τοῦ Ρήγα εἶναι χωρίς διαιρεση σέ τοπαρχίες. Μόνον ἡ ἐπαρχία τῆς Βλαχίας στή Χάρτα τοῦ Ρήγα διαιρεῖται σέ τοπαρχίες, ἵσως γιατί ὁ ἴδιος γνώριζε τήν περιοχή, μιά καὶ ό Ρήγας διαβιούσε στή Βλαχία. "Ισως, πάλι, γιατί ἀσχολήθηκε μέ τήν ἔκδοση τῆς "Νέας χάρτους τῆς Βλαχίας", πού περιλαμβάνει τίς σχετικές τοπαρχίες καὶ οἱ δύοις ἀναφέρονται τόσο στόν χειρόγραφο χάρτη δύο καὶ στόν πρότυπο γεωγραφικό χάρτη τῆς Βλαχίας τοῦ F. Ios. Ruhedorf"⁴⁶.

Ἐνδεικτικά ἐδῶ παρουσιάζεται ἡ πρώτη σελίδα, στό Παράρτημα οἱ ὑπόλοιπες μέ τήν ἀντιστοιχία τῶν όνομάτων γιά τή Βουλγαρία, Βασσαραβία, Μολδαβία καὶ Βλαχία.

BOULGARIE (Zannoni)

Varna
Soganlik
Valteluka
Provat
Devina
Devina Gh.
Coszli
Kostritzia
Baltshik
Kavarna
Kelograh-Burum
Galegri
Kollat
Iegni Pangola
Bizia
Ickilmik Palanka

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 12)

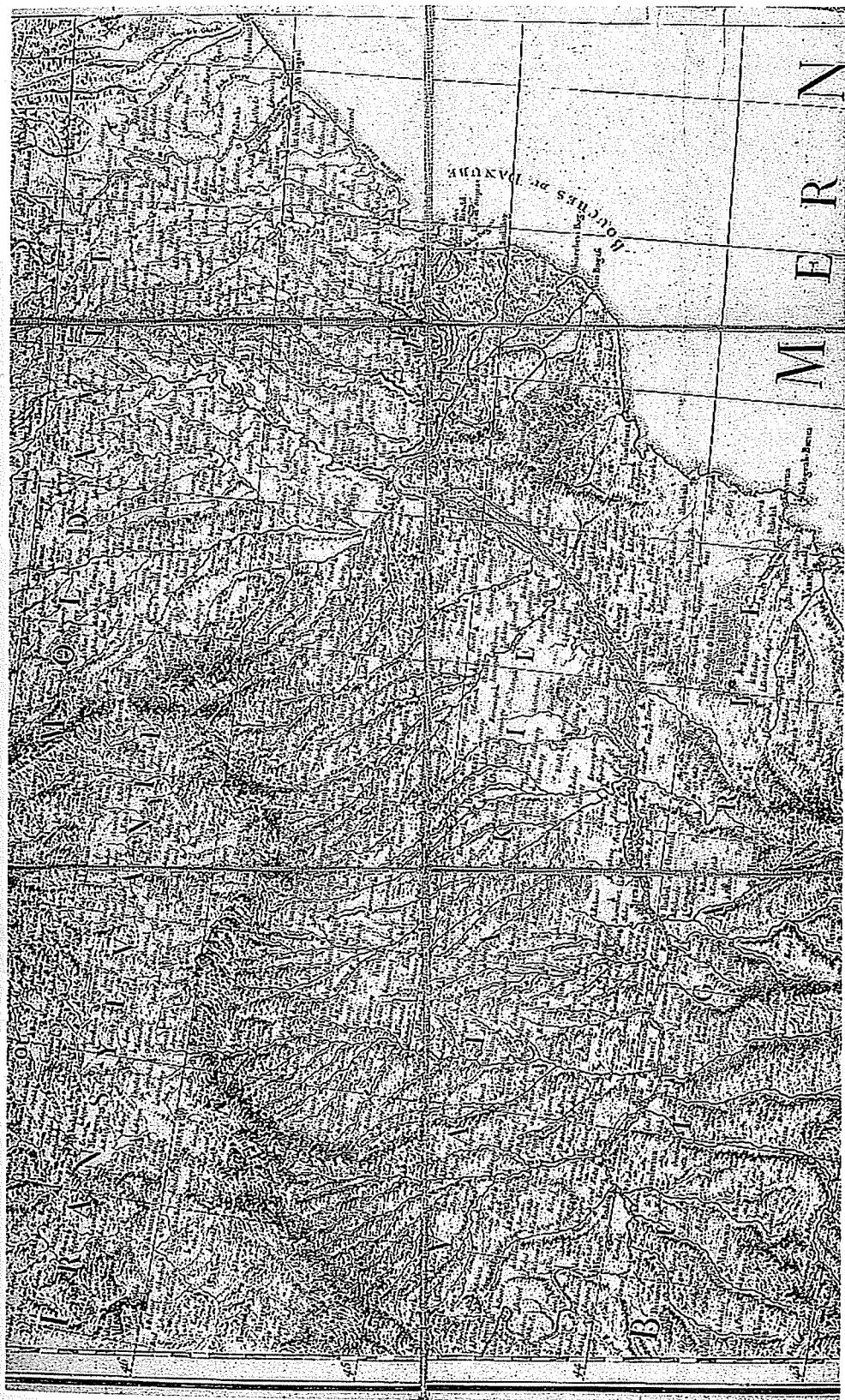
Βάρνα. Ὁδησός
Σογιανλίκ
Βαλτελοῦκα
Προβάτου
Δέβινα
Δέβινας Λίμνη
Κόζλη
Κοστρίτζα
Μπαλτζίκ. Βυζώη
Καβάρνα
Καλογγάχ μπουροῦν. Τετρισιάς Ἀκρωτ.
Λαλεάγρα Κάλλανδρα
Κολλάτ
Γενί Πάνγγολα
Βίτζια
Ίκιλμίς Παλάγγα

45. Στόν κ. Γιάννη Καρᾶ θερμές εύχαριστίες γιά τήν υπόδειξη τῆς σημαντικῆς πληροφορίας γιά τήν προσωπική σχέση τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ μέ τόν Zannoni. Βλ. Le Colonel Berthaut, *Les Ingenieur Géographier Militeur (1624-1831)*, Παρίσι 1902, τόμ. 1, σελ. 221.

46. Βλ. Γ. Λαΐου, "Οι χάρτες τοῦ Ρήγα", δ. π., σελ. 286-288, "Αννα Ἀβραμέα, "Η "Νέα Χάρτα τῆς Βλαχίας" τοῦ Ρήγα καὶ ἡ αὐτόγραφος ἐπεξεργασία τῆς", *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τόμ. 53, 1978, σελ. 395-407. Μέ τήν εύκαιρια ἀς ἐπισημανθεὶ διτι, δύως προκύπτει ἀπό μία ἐνδεικτική ἐρευνα, τά όνόματα στή Βλαχία τῆς Χάρτας τῆς Ἐλλάδος, δέν εἶναι τά ἴδια, πού θά περίμενε κανείς, ἀλλά διαφορετικά. Κι' αὐτό ἔξηγεται πλέον μέ τήν ἀνεύρεση τοῦ προτύπου γεωγραφικοῦ χάρτη τοῦ Rizzi Zannoni. Ἀπό τό χάρτη τοῦ Ruhedorf ό Ρήγας θά παίρνει πιθανόν μερικά όνόματα, τά ὅποια καταγράφει πλησίον τοῦ Βουκουρεστίου, ἐνῶ ἀπουσιάζουν ἀπό τόν χάρτη τοῦ Zannoni, δύως "Αφουμάτζι, Μπανιάτα, Πόδου Πιτάρουλονη, Παντελεήμων, Ντζουλέστι, Χερέστραιον, Τίνταβα". Πρβλ. Ἀννα Ἀβραμέα, "Τά τοπωνύμια τῆς Βλαχίας στόν χειρόγραφο χάρτη τοῦ Ρήγα", *Ο Ἑρανιστής*, τόμ. 17, 1981, σελ. 116.

Ο τίτλος του Χάρτη του Rizzi Zannoni που ο Ρήγας χρησιμοποίησε ώς δεύτερο πρότυπο για την Χάρτα του.

Μέρος ἀπό τὸν χάρτη τοῦ Zannoni, τὸ δποῖο ὁ Ρήγας χρησιμοποίησε ὡς πρότυπο γὰ τὴν Βουλγαρία, Βεσσαροβία,
Μολδαβία καὶ Βλαχία.

Karagash	Καραγάτς
Kiupruliler	Κιουπριουλιλέρ
Ghersala	Γιέρσαλα
Haz-Oglm Bazarlik	Χατζιόγλου Παζαρτζίκ
Dianizi Bejaban	Διανιτζή Μπεγιαμπάν
Buiuk Cosligza	Μπουγιούκ Κοζλούτζέ
Taslitepe	Τασλή Τεπέ
Kutshuk Cosligza	Κιουτζιούκ Κοζλούτζέ
Marcenopoli	Μαρκενόπολις. Μαρτζενόπολη
Dapne sui, Varna sui	Δάφνη. Τίτζια. Βάρνα σουσιοῦ ποτ.
Tshenge	Τζένγγα
Shiumla	Σιούμλα
Bulangi	Μπουλαντζί
Kanergza	Καηναρτζέ
Iegni Bazar	Γενί Παζάρ
Beghirli	Μπεγιρλί
Felbir	Φελμπίρ
Bagshelik	Μπαγτζελίκ
Trajanak	Τραγιανάκ
Hrasgrad	Ράζ Γραδά
Pestenglu	Πέστενγγλι
Dristra sui	Δρύστρα ποτ.
Ak Lom sui	Ώκ Λόμ ποτ.
Hermanlik	Όρμανήλ
Silistria	Συλλήστρα. Δουρόστερον
Veterna	Βέτερνα
Tatarey	Ταταρέη
Garban	Γγαρβᾶν

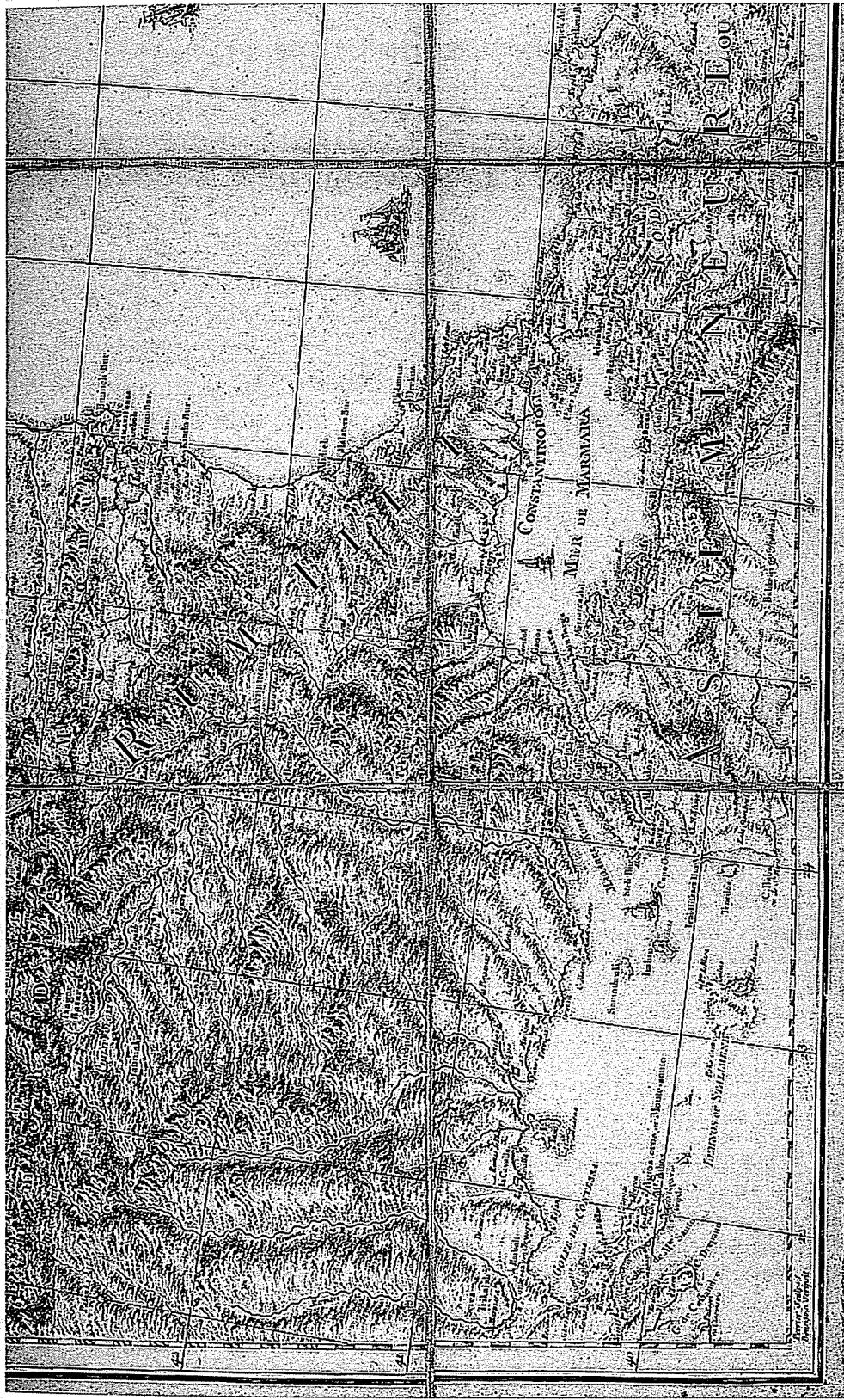
Έπίσης, ή έρευνα έδειξε ότι άπό τόν χάρτη τοῦ Zannoni ὁ Ρήγας θά πήρε ἀρκετά σύγχρονα τοπωνύμια, που ἀναγράφει στή Θράκη, τή Βιθυνία καὶ τή Μυσία καὶ τά όποια ἀναγράφει δίπλα στά ἀρχαῖα τοπωνύμια τοῦ Delisle. Μόλιστα, ἐντύπωση προκαλεῖ πού ὁ Ρήγας παραθέτει καὶ τήν παράσταση τοῦ "Μουράτ Τεπεσί", που ἔχει καὶ ὁ χάρτης τοῦ Zannoni.

RUM-ILLI (Zannoni)

Adrinopoli
Kara Agash
Zerna sui
Zernitz
Arda sui
Usum sui
Kuali

ΘΡΑΚΗ (Ρήγα, φύλλο 9)

Άδριανούπολις. Όρεστιάς
Καρά Ἀγάτζ
Ζέρνα ποτ.
Ζερνίτζ. Τέμπυρον
Ἄρδα σουσιοῦ ποτ.
Ίουζιοῦμ ποτ.
Κουζιαλί

Λεπτομέρεια του χάρτη του Ζαννόνι μέτρην Θράκη, ἀπό διου δ Ρήγας πήρε πολλά τοπωνύμια. Χαρακτηριστικό είναι τό Μουράτ τεπεσί με τό σχηματισμό του μεταξύ Μπουργάζ και Έσκι Μπαμπά.

Usum Isiova	Ούζουντζιώβα
Hermanli	Χαρμανλί
Arda	Άρδα. Πέτρα
Tekieh	Τεκελί. Ρόμη
Iopsus sui	Γιοψιοῦς σουιοῦ ποτ.
Assarli	Άσσαρλί. Άσσος
Kalopinzi	Καλοπίνζι
Bujuk Derbend	Μπουγιούκ Δερβέν. Νίκη
Zadra	Ζάδρα
Karnabat	Καρναβάτ
Gialakioi	Γιαϊλιά κιογί
Autos	Άετός
Edos	Έδος
Jegnkioi	Γενί κιογί. Καβύλη
Pasha-Kiuy	Πασᾶ κιογί. Τόνζος
Karagilar	Καρατζιλάρ. Λειβήθριον
Karabunari	Καρᾶ μπουροῦν. Βυζίη
Kutshuk Derbend	Κιουτζούκ Δερβέν. Όρκελίς
Kanara	Καναρᾶ
Megri	Μεγγρί
Stagnar	Στανιάρ
Kametek sui	Καμπτζίκ σουγιοῦ. Ζιρᾶς ποτ.
Emineh	Έμινέ. Έριτη
Ak. Kiuy	Άκ κιογί
Burgas	Μπουργάζ. Άγχιαλος
Zagora	Ζαγορᾶ. Δέβελτος
Zeitou Bur.	Ζεητοῦν Μπουροῦν
Kiada Bur.	Κιατᾶ Μπουροῦν
Ruze	Ρουτζέ. Θύρα
Zingane, Iskelesi	Τζενγγενέ Σκελεσί
Omidre	Όμισδρέ. Άγαθόπολις
Jauri	Γιαβρί
Maraki	Μαράκι
Ali bey	Άλη μπέη. Νίκη
Kavetik Deresi	Καντζίκ δερεσί. Κονταδεστός ποτ.
Eski baba	Έσκι μπαμπᾶ. Βυρτόδισον
Murad Tepe	Μουράτ τεπεσί
Burgas Arcadiopolis, seu Pиргос	Μπουργάζ. Άρκαδιούπολις. Βεργούλη
Kuristan	Καριστιρᾶν. Νάργον
Tshurlu	Τζιορλοῦ. Τυρολόη

‘Η ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βιέννη 1796. Συμπληρωματικά στοιχεῖα

Ο Ρήγας τυπώνει στή Βιέννη, στά 1796, τό πρῶτο φύλλο τῆς Χάρτας του, τό δόποιο κυκλοφόρησε καί αὐτοτελῶς, ἀποσπῶντας εὐμενή σχόλια γιά τήν χαρτογραφική του αὐτή δουλειά, ἀπό τούς εἰδικούς καί ἀπό τούς κύκλους τῶν μορφωμένων. Ο τίτλος τοῦ φύλλου ἀναγράφεται στό πάνω περιθώριο: “Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ κόλπου τῆς τοῦ καταστενοῦ τῆς ἀπό τό Σταυροδόρομι θέας τῆς τῶν περί αὐτήν καί τοῦ Σαραγίου μέ τάς παλαιάς καί νέας ὀνομασίας παρά τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ Θετταλοῦ 1796”⁴⁷ καί στό κάτω περιθώριο, ἀριστερά ἀναγράφεται δτι “Ἐχαράχθη παρά τοῦ Φρανσουᾶ Μῆλλερ ἐν Βιέννη”. Στό δεξιό μέρος τοῦ φύλλου παραθέτει ἔξι νομίσματα, μέ τίς δύο ὅψεις, καί μάλιστα ἐντύπωση προκαλεῖ τό γεγονός δτι τά τρία ἔξι αὐτῶν εἶναι τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καί τά ἀλλα τρία τῆς βυζαντινῆς. Δέν θά ἥταν τυχαία ἡ ἐπιλογή αὐτή τοῦ Ρήγα. Μᾶλλον, θά εἰ-θελε νά τονίσει τή συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀρχαίου καί τοῦ βυζαντινοῦ. Μάλιστα, τό τελευταῖο δέν εἶναι νόμισμα, ἀλλά ἡ χρυσή βούλα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καί δίπλα στό χαρακτηρισμό τοῦ ὑλικοῦ ‘μάλαγμα’ πρόσθεσε τή φράση “καί ἐδουλώθημεν”, ἐκφράζοντας ἵσως ἔτσι τόν πόνο του καί τόν στεναγμό τοῦ Γένους.

Ἐπίστης, δίπλα στά νομίσματα καί πάνω ἀπό τήν “Ἐπιπεδογραφία τοῦ Σαραγίου” ὁ Ρήγας καταχωρίζει μιά μέ νόημα παράσταση. Συγκεκριμένα βρίσκεται ἐνα κοιμισμένο λιοντάρι ἔχοντας στά πόδια του δριζόντια ἐνα ρόπαλο, ἐνώ στή ράχη του ἐπικάθονται δύο κλαδιά, τά δόποια εἶναι δεμένα στή βάση τους, ἔτσι ωστε τό ἐνα ἐναντί τοῦ ἀλλου νά ἀνέρχονται κυκλοειδῶς καί στήν κορυφή τους νά ὑποβαστάζουν τό ἐμβλημα τοῦ Σουλτάνου, ἀπό δπου κρέμαται ἐνας ἐγγεγραμμένος κύκλος μέ κεντρομόλα σύμβολα τῆς δύναμής του: λόγχες, λάβαρα, λαβή ἀπό γιαταγάνι κ. ἀ. Νομίζουμε δτι ὁ Ρήγας μέ αὐτήν τή συμβολική παράσταση, στό πρῶτο φύλλο τῆς Χάρτας του, θά εἰθελε νά δείξει δτι τό κοιμισμένο λιοντάρι⁴⁸-οὶ σκλαβωμένοι λαοί τοῦ βαλκανικοῦ χώρου-μέ τό σάλπισμα τοῦ Θουρίου του καί τῆς ἐπανάστασής του θά ἔπναγαν καί θά ἄρπαζαν τά δπλα, τό ρόπαλο-σύμβολο τῆς ἐλληνικῆς δύναμης- γιά νά γκρεμίσουν τή σουλτανική ἔξουσία καί νά δημιουργήσουν μέ τή Νέα του Πολιτική Διοίκηση, τή νέα τάξη πραγμάτων στήν περιοχή, τή δημοκρατική του πολιτεία.

47. Βλ. Γ. Λαδᾶ-Β. Χατζηδήμου, ‘Ἑλληνική Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1796-1799’, Αθήνα 1973, ἀρ. 189. Μάλιστα, ἀπό τήν μέχρι τώρα ἔρευνα διαπιστώνεται δτι ἵσως εἶναι οἱ μόνοι πού ἐπισημαίνουν τό ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους στά πόδια τοῦ κοιμισμένου λιονταριοῦ, ἐνώ ἡ παρουσία του ἀγνοεῖται ἀπό ἀλλούς συγγραφεῖς.

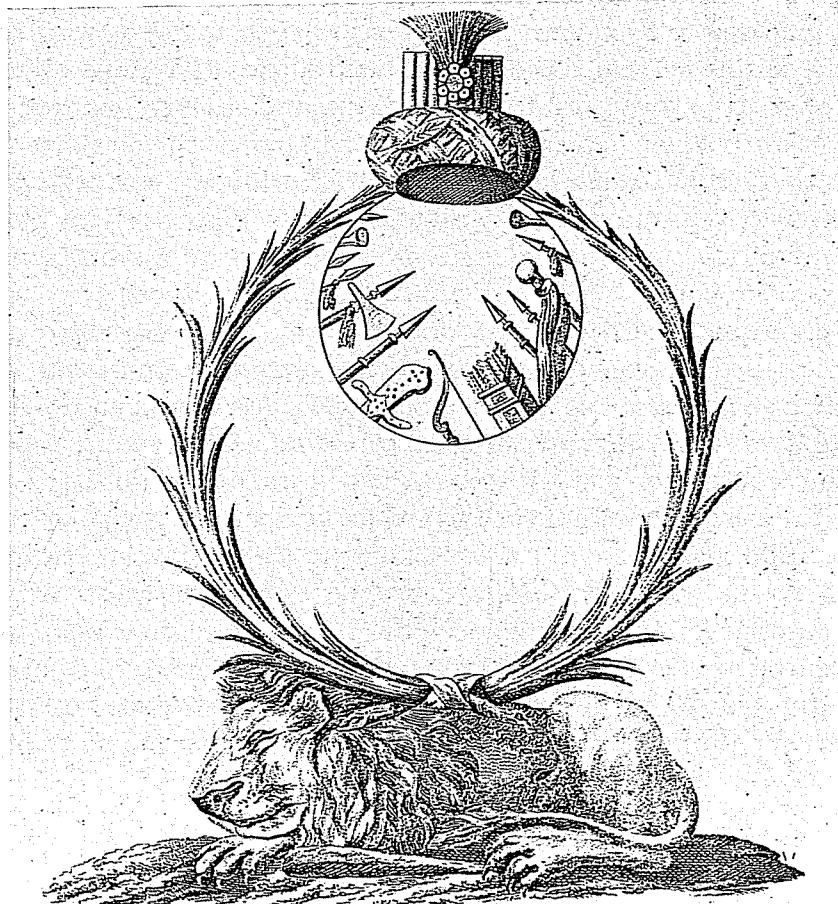
48. Γιά τό συμβολισμό αὐτής τῆς παράστασης, ἀπό δτι μᾶς εἶναι γνωστό, δέν ἔχει ἀναφερθεῖ κάτι σχετικό. ‘Ωστόσο, ὁ Γ. Λάτιος, “Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα”, δ. π., σελ. 234, ἀναφέρει δτι τό λιοντάρι συμβολίζει τόν “Σουλτάνο”, ἔρμηνεία ἡ ὅποια, νομίζουμε δτι δέν εἶναι σωστή, γιατί ἡ τοποθέτηση ἀπό τόν Ρήγα στά πόδια τοῦ λιονταριοῦ τοῦ ροπάλου τοῦ Ἡρακλέως, πού ωστόσο ἀγνοεῖται ἀπό τόν Λάτιο, δίνει τήν ἔρμηνεία στή συνολική αὐτή παράσταση. ‘Ἄς σημειώθει δτι ὁ Λέανδρος Βρανούστης στά ἔργα του μᾶλλον δέν ἀναφέρει κάτι σχετικό γιά τό λιοντάρι καί τό ρόπαλο στά πόδια του.

Ακόμη, στό κάτω μέρος τοῦ πρώτου φύλλου, ὁ Ρήγας παρέθεσε καί τὴν πανοραματική ἀποψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁴⁹, ἀναγράφοντας καί εἰκοσιτέσσερα μέρη τῆς καὶ ἀπό κάτω ἐνα δλο συναισθηματισμό ἐπίγραμμα, θρῆνος γιά τὴν κατάντια τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

"Ἐπταλόφῳ ὁράων πολίων κλέος οὐδας Ἀνάσσης, Ἡδ' αἴσαν στυγερήν φρίττε βάρυστεχάχων",

πού σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση ἀπό τὸν Λέανδρο Βρανούσῃ⁵⁰ θά πεῖ:

"Θωρᾶντας τὴν Ἐπτάλοφη, τὴν ρήγισσα τοῦ κόσμου, κλάψε καὶ στέναξε βαριά γιά τὴν πικρή της μοίρα".

Ἡ συμβολική παράσταση τοῦ λιονταριοῦ στὴν ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως

49. Γιά τό πρότυπο τῆς πανοραματικῆς ἀποψης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πού ὁ Γ. Λάϊος, δ. π., σελ. 248-249, παρέθεσε, εἶναι εὐστοχες οἱ ἐνστάσεις τοῦ κ. Ε. Φινόπουλου, (προσωπική ἐπικοινωνία) ὁ όποιος ἐπισημαίνει δτὶ ἡ ἐπιπεδογραφία τοῦ Ρήγα εἶναι ἀπό παλιότερη, τοῦ 17ου αἰῶνος, γκραβούρα. Αὐτό διαπιστώνεται, δπως παρατηρεῖ, ἀπό τὴν ἐμφάνιση τῶν καραβιῶν καὶ τὴν ἀπεικόνηση τῶν οἰκισμῶν, πού εἶναι παλιότερης χρονολογίας ἀπό ἐκείνης τοῦ Jean Adam Zizla, τὴν δποία ὁ Λάϊος καταχωρίζει. Ἐπίσης, τίς ίδιες ἐνστάσεις ἔχε- φρασε καὶ ἡ κα Στέλλα Χρυσοχόου (προσωπική ἐπικοινωνία).

50. Βλ. Λέανδρου Βρανούσῃ, *Ρήγας*, Ἀπαντα Νεοελλήνων Κλασσικῶν, Ἀθῆνα 1968, τόμ. 2, σελ. 584.

Σχετικά μέ τά πρότυπα πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τήν ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δ. Γ. Λάϊος⁵¹ παρατηρεῖ δτι ὁ Ρήγας γιά τήν ἔκδοση τῆς πρώτης ἐπιπεδογραφίας τῆς Χάρτας του θά εἶχε περισσότερα βοηθήματα και τοπογραφικά σχεδιαγράμματα ἀπό δ, τι ὁ ἴδιος παρουσίασε. Καί τοῦτο διότι, δπως σημειώνει στήν καταχωριθεῖσα ἀντιστοιχία τῶν ὀνομάτων, λείπουν τά ἀρχαῖα ὄνόματα, πού ὁ Ρήγας κατέγραψε, ἐνῶ περιλαμβάνονται τά σύγχρονα τουρκικά ὄνόματα, τά ὅποια ἀναφέρονται και στὸν παρατιθέμενο πρότυπο χάρτη τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Jean Adam Zisla. Ἡ ἔρευνά μας, τώρα, δείχνει δτι ὁ Ρήγας θά εἶχε μπροστά του και τό σχεδιάγραμμα τοῦ Barbié du Bocage "Plan du Bospore de Thrace pour le voyage de Jeune Anacharsis, Juillet 1784"⁵², ἀπό δπου πῆρε τά ἀρχαῖα ὄνόματα, "τάς παλαιάς ὀνομασίας" τοῦ Βοσπόρου, δπως ἀναφέρει στόν τίτλο τῆς ἐπιπεδογραφίας, πού λείπουν, δμως, στήν παρατεθεῖσα ἀντιστοιχία τῶν ὀνομάτων τοῦ Γ. Λαϊου.

Ἐντύπωση, πάντως, προκαλεῖ τό γεγονός δτι στήν περιοχή τοῦ Βοσπόρου, δπου βρισκόταν τό κέντρο τῆς Ὀθωμανικῆς ἔξουσίας και δλα εἶχαν τίς σύγχρονες, τότε, τουρκικές ὀνομασίες, ὁ Ρήγας ἀναγράφει περίπου ἐννενήντα ὄνόματα ἀπό τήν ἀρχαία Ἑλλάδα. Θά εἰθελε, ἵσως, κατ' αὐτόν τόν τρόπο νά ἐνισχύσει τήν ἱστορική μνήμη τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων, νά τούς ὑπενθυμίσει τήν ἀρχαία κληρονομιά και νά τούς δώσει μήνυμα αἰσιοδοξίας. Γι' αὐτό ἵσως θά ἀναγράψει "Βυζάντιον-Κωνσταντινούπολις" και θά καταχωρίσει ἐπί πλέον ἀπό τήν βυζαντινή ἱστορία τό "παλάτι τοῦ Κωνσταντίνου", τό "παλάτι τοῦ Βελησαρίου", τό "Πατριαρχεῖον", τήν "Αγία Σοφία" και τήν ἐπιγραφή πού ἀναφέρεται στόν "Θεοδόσιο τόν βασιλέα". Ἀκόμη, ὁ Ρήγας θά προσθέσει και λίγα λόγια στά ὄνόματα τοῦ προτύπου, σχετικά μέ τούς Ἀργοναύτες και τά εὐγενῆ κατορθώματά τους μέ τόν μάντι Φινέα και τόν βασιλιά Ἀμυκο τῶν Βεβρύσκων, καθώς ἐπίσης θά ἀναγράψει και τά ὄνόματα τῶν δώδεκα θεῶν ἀρχαιότητας δίπλα στό βωμό.

Στή συνέχεια, ξεκινῶντας ἀπό τό στόμιο τοῦ Βοσπόρου στόν Εὗξεινο Πόντο, παρατίθενται σέ ἀντιστοιχία τά τοπωνύμια, πού δ. Γ. Λάϊος ἀφήνει χωρίς ταύτιση και τώρα μέ τά ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνά μας συμπληρώνονται.

51. Βλ. Γεωργίου Λαϊου, "Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα", δ. π., σελ. 234-241, δπου μνημονεύεται τό πρότυπο σχεδιάγραμμα τοῦ Βοσπόρου, "Plan de Constantinople, de ces Environs et du Canal della Mer Noire. Escalier de 3 Mils d' Italie, Levée sur les Lieues de moy JEAN ADAM ZIZLA, Ingenieur et Cheur du S. Sepulcre (ἔκδοση τοῦ 1770 ἡ κάποια μεταγενέστερη)".

52. Περιέχεται στό βιβλίο *Recueil de Cartes Géographiques*, 1788, ἀπό δπου, μάλιστα, ὁ Ρήγας πῆρε και τίς ἀλλες ἐπιπεδογραφίες του.

Τά ἀρχαῖα τοπωνύμια τοῦ Βοσπόρου καὶ ἡ ἀντιστοιχία τους

Barbié du Bocage

Panium Pr.
Cyanees d' Europe
Cyanees d' Asie
Gypopolis Colline sur laquelle on
prétend que le Roi Phinée
tenoit sa Cour
Pr. de Ancre
Pront du Cerbeau
Port des Lyciens
Myrléion
Aphrodisium
Port des Ephésiens
Tour Timée ou du Phare
Chrysorrhoas
Pantichium
Temple de Cybele
Temple de Jupider Urius
IERON ou le Temple
Autel des 12 Dieux
Lit d' Hercule
Milion Pr.
Scletrinas R.
Le Golfe profond
Riv. du Golfe profond
Les Beaux Champs
Pierre de Justice
Montagne appellée les
Cless du Pont
Golfe Pharmacias
Port de Pithecius
Foret d' Arbousters

Ρήγα (φύλλο 1)

Πάνιον Ἀκρωτ.
Κυανέαι Εύρωπης
Κυανέαι Ἀσίας
Γυπόπολις⁵³. Φαναράκι "Ἐδώ ἐβασίλευσεν ὁ μάντις
Φινεύς..."
Ἄγκυρα Ἀκρωτ.
Κόραξ Ἀκρωτ.
Λιμήν Λυκίων
Μυρλείων ποτ.
Ἄφροδίσιον (νησί)
Λιμήν Ἐφεσίων
Τιμαῖος πύργος ἢ τοῦ Φάρου
Χρυσορρόας ποτ.
Παντύχιον
Βωμός Ρέας
Βωμός τοῦ οὐρίου Διός
Ἱερόν Παλαιόν
Βωμός τῶν 12 θεῶν⁵⁴
κλίνη Ἡρακλέους
Μίλιον Ἀκρωτ.
Σκλητρίνας ποτ.
Βαθύς κόλπος
Βαθέως κόλπου ποτ.
καλή πεδιάς
πέτρα δίκης
Κλεῖδες Πόντου
Κόλπος Φαρμακίας
Πίθηξ Λιμήν
ᾶλσος

53. Ο Ρήγας σημειώνει ἐπί πλέον στή Χάρτα του διτι "...τυφλός ὀντας, καὶ ἀρπαζομένης τῆς τροφῆς του ἀπό τῶν Ἀρπυῶν, οἱ Βορεάδαι Ζῆτις καὶ Κάλαϊς Ἀργοναῦται τάς ἀποδιώκουν, καὶ μάντεμα τοῦ πηγεμοῦ εἰς Κολχίδα καὶ ἐπιστροφῆς των παρ' αὐτοῦ λαμβάνονται". Βλ. Μαρία Μαντουβάλου, 'Ο Ρήγας στά βήματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1996, σελ. 48-50, διόπου σημειώνεται διτι τό κείμενο αὐτό εἶναι ἀπό τά σχόλια στό Β' βιβλίο τῶν "Ἀργοναυτικῶν" τοῦ Ἀπολλωνίου Ροδίου.

54. Μάλιστα, ὁ Ρήγας παραθέτει καὶ τά ὄνόματα τῶν δώδεκα θεῶν μέ παραπομπή στόν Ἀπολλώνιο τόν Ρόδιο "Ἀπολλών. σχολ. φύλλ. 185".

Commarodes	Κομμαρώδης
Golfe Lasthénès	Λασθένης κόλπος
Golfe Moucaporis	Μουκάπορις κόλπος
Nymphée	Νυμφαῖον
Golfe d' Amycus	Ἄμυκος κόλπος
Palais et Tombeau du Roi Amycus	παλάτι καὶ τάφος Ἀμύκου βασιλέως ⁵⁵
Plaine Gronychia	Τρονύκιον πεδίον
Golfe Catangion	Κατάγγιος κόλπος
Potamonium	Ποταμόνιον
Fontaine Azaritia	Ἄζαρία πηγή
Golfe du Femmes	Λιμήν Γυναικῶν
Cyparodes	Κυπαρώδης
Torrent	χείμαρος ποτ.
Trônc de Darius, Pont de Darius	Θρόνος Δαρείου, Γέφυρα Δαρείου
Pr. de Mercure	Ἐρμῆς Ἄκρωτ.
Port Azarus	Ἄζαρός Λιμήν
Nausimachium Pr.	Ναυσιμάχιον Ἄκρωτ.
Les Echelles	Κλίμακες
Pr. d' Esties	Ἐστίαι Ἄκρωτ.
Esties	Ἐστίαι
Bythias	Βυθίας Λιμήν
Lauriers	δάφναι
Nicopolis	Νικόπολις
Protos Discos	Πρῶτος Δίσκος
Deuteros Discos	Δεύτερος Δίσκος
Archium	Ἄρχεῖον
Pr. des Vieillard	Γέρων Ἄκρωτ
Port des Phodiens	Λιμήν Ροδίων
Jasonium	Ιασώνιον
Lauriers	δάφναι
Melopon Pr.	Μέλοπον Ἄκρωτ.
Aianteion Pr.	Αἰάντιον Ἄκρωτ.
Sycae	Συκαί
Cison R.	Κίσων ποτ.
Les Etables	Σταῦλοι
Barbyses R.	Βαρβύσης ποτ.
Autel de Sémysla	Βωμός Ρέας

55. Ἐπίσης, ἀπό τὸν Ἀπολλώνιο τὸν Ρόδιο παραθέτει καὶ τὸ κείμενο: "παλάτι καὶ τάφος τοῦ Ἀμύκου τοῦ βασιλέως τῶν Βεβρύσκων (ἀρχαῖον δόνομα τῶν Βυθινῶν) εἶχε νόμον νά μή δεχθῆ κάνεναν εἰς τὸν λιμένα προτοῦ νά μονομαχήσῃ μέ τούς γρόνθους, ἀράξαντες οἱ Ἀργοναῦται, τοῖς ἐξήτησε τὸν ἀξιώτερον εἰς μονομαχίαν. Οθεν φονεύεται ἀπό τὸν Πολυδεύκη. Ἀπολλών. Ροδ. σχολ. φύλλ. 166".

Cydaris R.	Κύδαρις ποτ.
Les Blachernes ou Marais	Βλαχέρναι
Polyrrhetius	Πολυρρήτιος ποτ.
Piraeus	Πυρραιϊκος
Golf Ceras	Κεράτιος κόλπος
Pr. du Bospore	Βόσπορος Ἀκρωτ.
Pr. du Boeuf	Βοῦς Ἀκρωτ.
Chrysopolis	Χρυσόπολις
Plaine	πεδιάς
Fontaine Hermagona	Ἐρμαγόνη πηγή
Temple de Venus	βωμός Ἀφροδίτης
Port	Λιμήν
Temple d' Apollon	Ἀπόλλωνος βωμός
Chalcédoine	Χαλκηδών
Port	Λιμήν
Rochers de Junon	Ξέρες Ἡρας
Temple de Junon	Βωμός Ἡρας
Chalcydon R.	Χαλκηδών ποτ.

Οι άλλες ἐπιπεδογραφίες τῆς Χάρτας

Στά ύπόλοιπα φύλλα τῆς Χάρτας, δύο υπήρχε κενό, ὁ Ρήγας παραθέτει τίς δύτικος ἐπιπεδογραφίες καὶ παραστάσεις, τίς δύοτες ἐλαβε ἀπό τὸ βιβλίο τοῦ Barbié du Bocage⁵⁶, μὲ σκοπό, δῶς σημειώνει, νά γίνει κατανοητό τὸ τοξεῖδι τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος. Συγκεκριμένα, στό φύλλο 2 καταχωρίζει τήν "Ἐπιπεδογραφία τῆς Σπάρτης καὶ τῶν περὶ αὐτήν διά τόν νέον Ἀνάχαρσιν" καὶ τήν "Ἐπιπεδογραφίαν τοῦ περάσματος τῶν Θερμοπυλῶν πρός κατάληψιν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ξέρξου εἰς τήν Ἑλλάδα τῆς παρά τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος ἴστοροι μένης". Μάλιστα, ὁ Ρήγας στό "Τάφος τοῦ Λεωνίδα καὶ 300 Σπαρτιατῶν" τοῦ γαλλικοῦ κειμένου προσθέτει καὶ τό ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου στή νεοελληνική γλῶσσα καὶ δχι στήν ἀρχαία: "Οδοιπόρε, περνῶντας ἀπό τήν Σπάρτην, εἰπέ πῶς ἐτάφημεν ἐδώ, πολεμήσαντες διά τούς ιερούς νόμους της".

Στό φύλλο 4, ἐκτός ἀπό τόν τίτλο τῆς Χάρτας, μέ τίς συμβολικές παραστάσεις, πού καλύπτει σχεδόν τό μισό φύλλο καὶ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, καταχωρίζει τήν "Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερᾶς νῦν λεγομένης Βελεστίνος", γιά τήν δύοια ἀναλυτικά ἔχει γράψει ὁ Εὐαγ. Κακαβογιάννης⁵⁷. Ἐντυπωσιάζει, πάντως, τό γεγονός ὅτι ὁ Ρήγας σέ περιοπτη θέση, δίπλα στόν τίτλο τῆς Χάρτας του καὶ πάνω ἀπό τήν ἐπιπεδογραφία τῶν Ἀθηνῶν θέτει τό τοπο-

56. Ἐντύπωση μᾶς προκάλεσε τό γεγονός ὅτι, δν καὶ περιεχόταν στό βιβλίο τοῦ Barbié du Bocage, *Recueil de Cartes Géographiques plans*, 1788, δ Παρθενών, μέ τήν ἐντυπωσιακή εἰκόνα του καὶ τά ἀνάλογα αἰσθήματα πού δημιουργοῦσε, δέν χρησιμοποιήθηκε ἀπό τόν Ρήγα στή Χάρτα του.

57. Βλ. Εὐαγ. Κακαβογιάννη, "Ἡ Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερᾶς" τοῦ Ρήγα Βελεστίνη ἀπό ὅποψη ἀρχαιολογική, "Υπέρεια, τόμ. 1, Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου "Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας" (Βελεστίνο 1986), Ἀθήνα 1990, σελ. 423-448 καὶ σέ ἀνάτυπο.

γραφικό διάγραμμα της γενέτειράς του, πού ἀποτελεῖ ἐναντίον ὑμνού στή γενέτειρά του. Προσφέρει, ώστόσο, και ἕνα δίδαγμα, πώς ὁ καθένας θά πρέπει νά τιμᾷ τή γενέτειρά του και νά γράφει γιά τά ιστορικά της γεγονότα⁵⁸.

Ἄκομη, παραθέτει τήν "Ἐπιπεδογραφία τῶν περὶ τάς Ἀθήνας διὰ τὸν Νέον Ἀνάχαρσιν". Τά δονόματα τῆς ἐπιπεδογραφίας αὐτῆς τοῦ Ρήγα προέρχονται, ὅπως ἔχει δείξει ἡ ἐρευνά μας, ἀπό τό "Plan des Environs d'Athènes pour le voyage du Jeune Anacharsis, 1785", ἀπό δοπου εἶναι και τό σχέδιο, και ἀπό τήν ἐπιπεδογραφία "Plan d'Athènes pour le voyage du Jeune Anacharsis,... 1784"⁵⁹. Μάλιστα, ὁ Ρήγας δίπλα στίς ἀρχαῖες ὄνομασίες προσέθεσε και ἐκεῖνες τῆς ἐποχῆς του⁶⁰, δηλαδή δείχνεται, στή συνέχεια, μέ τήν τρίτη στήλη τῶν ὄνομάτων:

Porte Dipylon	Πόρτα Δίπυλον	-Γεράνι
Portes Itoniennes	Πόρτα Ἰτονία	-Νοζέα
Aréo Page	Ἀρειος Πάγος	-Σέντζιο
Porte du Pirée	Πόρτα τοῦ Πειραιά	-Στακτοθήκη
Cap Colias	Κολιάς Κάβο	-Κολώναι Ἀκρωτ.
Chapelle de Cérès	Παρακλήσι τῆς Δήμητρος	-3 Πύργοι
Agrae	ἄγροι	-Κυβισιά
Mont Hymette	Ὑμητός	-Μεντέλη δρός
Pnyx	Πνύξ	-Παλιομητρόπολη
Musée	Μουσεῖον	-Ἀραπομαχαλές
Mont Anchesme	Ἀγχήσμη δρ.	-Ἄγ. Γεωργ. τοῦ Βουνοῦ
Academie	Ἀκαδημία	-Μενίδι
Porte d' Acharnes	Πόρτα Ἀχαρνῶν	-Καμουκαραία
Tholus	Θόλος	-Τεκές
Prytanée	Πρυτανεῖον	-Πλάκα
Odeum	Ωδεῖον	-Ρολόγι

Στό φύλλο 7 τῆς Χάρτας, δηλαδή δομέτων τοῦ γεωγραφικού μέρους εἶναι ἐλάχιστο, στό δεξιό ἀκρο τοῦ φύλλου, παρατίθεται στό ὑπόλοιπο ἐλεύθερο μέρος ἡ "Ἐπιπεδογραφία τῆς ἐν Σαλαμίνι ναυμαχίας, διὰ τὸν Νέον Ἀνάχαρσιν", "Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν διὰ τὸν Νέον Ἀνάχαρσιν" και τό "Ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Θέατρον". Μάλιστα, ὁ Ρήγας ἐπεξηγεῖ τά τρία μέρη τοῦ

58. Ισως, ὁ Ρήγας νά ἐφήρμοσε τίς ὀδηγίες τῶν συμπατριωτῶν του Κωνσταντᾶ και Φιλιππίδη, οἱ ὅποιοι στό κεφάλαιο περὶ Θεσσαλίας σημειώνουν διτι "...μέ τό νά εἶναι πατρίδα μας και ἔχομεν δλίγητά δέα αὐτῆς, και χρέος νά εἰποῦμε ἐκεῖνο ὁπού ἡξεύρομεν διά νά μάθουν και ἀλλοι ὁπού δέν τό ἡξεύρουν, πρός τούτοις νά δώσωμεν και παράδειγμα εἰς τούς λοιπούς λογιωτάτους μας· ἀν μᾶς μιμηθοῦν και ἀλλοι και περιγράψῃ καθένας τόν τόπο ὁπού γεννήθηκε...ιστορῶντας καθένας τί χώραις και χωριά ἔχει ὁ τόπος..ἀν φιλοτιμηθοῦν αὐτήν τήν καλή και ἐπαινετή φιλοτιμία και τό κάμουν δλοι, νά ὁπού ἀποχτοῦμεν και ἡμεῖς μιά χωρογραφία τοῦ τόπου μας...". Βλ. Γρηγ. Κωνσταντᾶ και Δαν. Φιλιππίδη, Νεωτερική Γεωγραφία, Βιέννη 1791, ἐπανέκδοση μέ ἐπιμέλεια Αἰκ. Κουμαριανοῦ, Ἀθήνα 1970, σελ. 102-103.

59. "Ἄς σημειωθεῖ διτι τήν ἐπιπεδογραφία τῶν Ἀθηνῶν ὁ Γ. Λάϊος, "Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα", δ. π., σελ. 244, δέν τήν μνημονεύει, ως πηγή πολλῶν ὄνομάτων τῆς "Ἐπιπεδογραφίας τῶν περὶ τάς Ἀθήνας" τοῦ Ρήγα.

60. Η μέχρι τώρα ἐρευνα δέν ἔχει ἐντοπίσει ἀπό που ὁ Ρήγας πῆρε αὐτά τά τοπωνύμια τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς του. Πιθανόν νά τοῦ τά ἀναφέρανε Ἑλληνες καταγόμενοι ἐξ Ἀθηνῶν, δηλαδή ταν, γιά παράδειγμα, ὁ Παναγιώτης Κοδρικᾶς (1762-1827).

θεάτρου, χωρίς νά υπάρχει κάτι άντιστοιχο στό βιβλίο του Barbié du Bocage. Συγκεκριμένα, γράφει "Ορχήστρα. Ὄπου ἐγίνοντο οἱ χοροὶ", "Θυμέλη. Ὄπου ἐκαθ. οἱ μουσικοὶ", "Σκηνὴ. Ὄπου ἐστέκοντο οἱ δραματουργοὶ καὶ ὑποκριταὶ". Μέ το σχέδιο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ θεάτρου στή Χάρτα του Ἰσως θά είθελε καὶ μέ αὐτόν τόν παραστατικό τρόπο νά τονίσει, διως καὶ οἱ ἀρχαῖοι, τόν παιδευτικό ρόλο τοῦ θεάτρου στήν ἀνάπτυξη τοῦ Γένους. Γι' αὐτό ἐξ' ἄλλου καὶ ὁ ἴδιος τήν ἴδια χρονιά τύπωνε τίς μεταφράσεις τῶν δύο θεατρικῶν του ἔργων, τά "Ολύμπια" τοῦ Μεταστάσιο καὶ τή "Βοσκοπούλα τῶν Ἀλπεων" τοῦ Μαρμοντέλ. Τέλος, καταχωρίζονται στό φύλλο 9 "Ἡ τοπογραφία τῆς Ὁλυμπίας διὰ τόν Νέον Ἀνάχαρσιν", ἐνώ στό φύλλο 12 "Τά περί τούς Δελφούς διὰ τόν Νέον Ἀνάχαρσιν".

Τά ὄνόματα στά περιθώρια τῶν φύλλων τῆς Χάρτας

Στό ἀνω περιθώριο τῶν φύλλων 10 καὶ 11, ὁ Ρήγας καταχωρίζει, κατά ἀλφαβητική σειρά, ἐκατόν δεκατέσσερα ὄνόματα μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς μυθολογίας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης, συγγραφέων, στρατηγῶν ἔκεινῶντας ἀπό τόν Ἀδμητο τῶν Φερῶν καὶ τελειώνοντας στόν Ωκελλο. Ἐντύπωση προκαλεῖ πού ὁ Ρήγας παραθέτει καὶ μιά χρονολογία δίπλα στό δνομα, θέλοντας Ἰσως, ἔτσι, νά δείξει στούς σύγχρονούς του Ἑλλήνες τήν πολύχρονη ἱστορική πνευματική διαδρομή τῶν προγόνων τους· ἀπό τόν ἐνδέκατο αἰώνα π. Χ. μέ τόν Δευκαλίωνα, τόν Ἰναχο καὶ τόν Ὁγυγέα, μέχρι τόν πρῶτο αἰώνα μ. Χ. μέ τόν Διοσκουρίδη. Ἀκόμη, ἐντυπωσιάζει καὶ ἡ συμβολική παράσταση τοῦ ροπάλου τοῦ Ἡρακλέους, πού ὁ Ρήγας θέτει μπροστά ἀπό τήν σειρά αὐτή τῶν ὄνομάτων παριστάνοντας ἔτσι τήν ἀρχαία ἑλληνική πνευματική δύναμη, ἡ ὁποία δόξασε τήν Ἑλλάδα.

	ἈδμητοςΦερῶν.	φ40.	Αἴσχινης.	330.	Ἀλκιβιάδης.	φ04.	Ἀναχρεών.
	Αἴολος.	ιοι3.	Αἴσχυλος.	φ36.	Ἀλκμᾶν.	670.	Ἀνάχαρσις.
	Ἄσκληπιος.	φ27.	Ἀλκαῖος.	607.	Ἀμφικτύων.	φ63.	Ἀπελῆς.

Στό φύλλο 12, στό ἀνω περιθώριο, ἀναγράφει δεκαπέντε ὄνόματα μέ τόν τίτλο "Οἱ ἀπό Ἑλλήνων βασιλεύσαντες ἐνδόξως" ὀρχίζοντας μέ τόν Μέγα Ἀλέξανδρος καὶ καταλήγοντας στήν Κλεοπάτρα. Μάλιστα, μέ κεφαλαῖα τυπογραφικά στοιχεῖα ἀναγράφει τό δνομα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Στή συνέχεια, παραθέτει τόν τίτλο "μετά Χρ. Ρωμανοί" συμβολίζοντάς τον μέ τόν σταυρό, καὶ ὀρχίζοντας μέ τόν ρωματο αὐτοκράτορα τόν Αὐγούστο μέχρι τόν Βαλένση, τό 364 μ. Χ.

Στό κάτω περιθώριο τῶν φύλλων 2 καὶ 3, ἀναγράφει τούς αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινούπολεως μέ πρῶτον τόν Μέγα Θεοδόσιο καὶ χρονολογία τό 370 μ. Χ. Μάλιστα, σημειώνει δίπλα στό δνομά του διτ "ἐχώρ. (ισε) τό βασ. (ιλειον)⁶¹ εἰς Ἀνατ. (ολικόν) καὶ Δυτι-

61. Ὁ δρος ἐδω "βασίλειον" σημαίνει αὐτοκρατορία, κράτος. Μάλιστα ἡ ἀναγραφή αὐτή τοῦ Ρήγα ἐπεξηγεῖ τόν ἀντίστοιχο δρο "βασίλειον" στό Σύνταγμα του μέ τή σημασία "κράτος", δρος δό δόποιος δέν χρησιμοποιήθηκε. Βλ. Ρήγα Βελεστινλῆ, Τά Ἐπαναστατικά. Ἐπαναστατική Προκήρυξη, τά Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, τό Σύνταγμα..., (ἐπιμέλ. Δημ. Καραμπερόπουλου), ἐκδοση Ἐπιστημονικῆς Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1994, στίς σελ. 15, 16, 18, 30, 35-38, 42, 46, 47 καὶ 59. Πρβλ. Δαν. Φιλιππίδη- Γρ. Κωνσταντά, Νεωτερική Γεωγραφία, 1791, ἐπανέκδοση 1970, σελ. 45-46, δόπου χρησιμοποιεῖται ὁ δρος "βασίλειον" μέ τήν ἴδια σημασία.

κόν” καὶ θέτει τό σύμβολο τοῦ σταυροῦ πρίν ἀπό τό δόνομα τοῦ Θεοδοσίου, θέλοντας ἔτσι νά τονίσει δτι ἀρχίζει ἡ χριστιανική αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Συνεχίζει τόν κατάλογο τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινούπολεως μέ τήν ἀντίστοιχη χρονολογία καὶ στό φύλλο 3, φθάνοντας μέχρι τόν Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Ἔτσι, δίνει στόν “Ἐλληνα ἀναγνώστη τήν ἐνδοξή διαδρομή τῶν ἔνδεκα αἰώνων κυριαρχίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ρήγας, μάλιστα, στόν κατάλογο τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινούπολεως, δέν σταματάει στόν Κωνσταντίνο Παλαιολόγο· συνεχίζει, ἀφοῦ θέσει ὡς σύμβολο, τώρα, ἀντί τοῦ σταυροῦ τήν ἡμισέληνο, δηλ. τήν κυριαρχία τῶν Ὀθωμανῶν στήν Κωνσταντινούπολη, καὶ ἀπαριθμεῖ τούς σουλτάνους. Ἀρχίζει μέ τόν Μουχαμέτ Β’, σημειώνοντας πώς “Οὗτος ἐπόρθησε τήν πόλιν” καὶ φθάνει μέχρι τόν σουλτάνο τῆς ἐποχῆς του, τόν “Σελήνη Γ’, 1789” ἀναγράφοντας καὶ τήν ἀντίστοιχη χρονολογία.

Εἶναι πάντως ἀξιον παρατηρήσεως τό δτι ὁ Ρήγας δέν σταματάει στόν Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, ὅπως ἔχουμε συνηθίσει, ἀλλά συνεχίζει νά ἀναγράφει τούς σουλτάνους, τούς κυρίαρχους τῆς ἐποχῆς του στήν Κωνσταντινούπολη. Μᾶλλον, θά ἥθελε νά δείξει τό ἐνιατίον τοῦ χώρου καὶ ἐπιπλέον νά δώσει ἐνα μήνυμα αἰσιοδοξίας, δτι δέν βρισκόμαστε μακριά στά 1453, ἀλλά κοντά στά 1789. Ἀν οἱ σκλαβωμένοι Ἐλληνες καὶ οἱ ἄλλοι λαοί τοῦ βαλκανικοῦ χώρου θελήσουν, τώρα τό 1797, ἀκολουθῶντας τό ἐπαναστατικό του σχέδιο, μέ τήν προετοιμασία καὶ τήν ἑφαρμόγη του, μποροῦν νά ἐπαναστατήσουν, νά γκρεμίσουν τήν σουλτανική τυραννία καὶ νά δημιουργήσουν στή συνέχεια, μετά τόν Σελήνη τόν Γ’, τή Νέα Πολιτική Διοίκηση, τή δημοκρατική πολιτεία. Ὁ Ρήγας προσφέρει, ἔτσι, ἐνα ὀκόμη μήνυμα αἰσιοδοξίας, πώς, ἀν οἱ σκλαβωμένοι θέλουν, μποροῦν νά δημιουργήσουν τή νέα πολιτική, κοινωνική κατάσταση στόν Βαλκανικό χῶρο.

Ἐπανεκδόσεις τῶν δώδεκα φύλλων ἢ μέρος τῆς Χάρτας

Ἡ ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινούπολεως ἐπανεκδόθηκε, στά 1885, στό Βουκουρέστι ἀπό τόν Θ. Α. Πασχίδη⁶² καὶ μέ χαράκτη τόν Κάρολο Ἰσλερ. Ἐπανεκδόσεις τῶν δώδεκα φύλλων τῆς Χάρτας τῆς Ἐλλάδος τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ ἔχουμε πολύ ἀργότερα, ἐκατόν πενήντα χρόνια μετά τήν πρώτη ἐκδοσή της, στά 1948. Συγκεκριμένα, ἡ Διεύθυνση Β5 τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ “ἔσπεισε καὶ τήν ἀνατύπωσε στό φυσικό της σχῆμα σέ 12 φύλλα”, ὅπως σημειώνει ὁ Ἀντ. Β. Καψῆς⁶³, ὁ ὄποιος ὀκόμη παρατηρεῖ δτι δταν τό 1948 ἐπρόκειτο νά γίνη ἡ πρώτη ἐκδοσίς τοῦ βιβλίου του είχε ἐπιδείξει “φωτογραφημένη τή Χάρτα τῆς Ἐλλάδος τοῦ Ρήγα Φεραίου”, ἡ ὄποια “τόσην ἐντύπωσι είχε ἡ ἐπίδειξις τῆς Χάρτας αὐτῆς καὶ τόσον αἰσθητή ἔγινε ἡ ἀνάγκη ἐκδόσεως της ώστε ἡ Β5 ἔσπεισε καὶ τήν ἀνατύπωσε στό φυσικό της σχῆμα σέ 12 φύλλα”. Ἡ “ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου γενομένη παρά τῆς Διεύθυνσεως Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, Ἀθῆναι 1948”, μνημονεύεται, ἀπό τόν καθηγητή Νικόλαο Πανταζόπουλο⁶⁴. Τό Γενικό Ἐπιτελείο Στρατοῦ χρησιμοποιίσε

62. Γιά τήν ἐκδοση τῆς ἐπιπεδογραφίας τῆς Κωνσταντινούπολεως καὶ τίς προσθήκες βλ. Γ. Λαδᾶ-Β. Χατζηδήμου, Ἐλληνική Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1796-1799, Ἀθῆναι 1973, σελ. 277, Κ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἐν Ἀθήναις 1930, ἐπανέκδοση Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθῆναι 1997, σελ. κ. καὶ Ἀντ. Καψῆ, Ὁ Ρήγας Φεραίος καὶ αἱ διεκδικήσεις τοῦ ὑποδούλου Ἐλληνισμοῦ κατά τόν 18ον αἰώνα, Ἀθῆναι 1948, σελ. 38.

63. Ἀντ. Καψῆ, δ. π., σελ. 7.

64. Βλ. Νικόλαο Πανταζόπουλο, Μελετήματα γιά τόν Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθῆναι 1994, σελ. 69.

τό πρωτότυπο ἀντίτυπο τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Ἐπίσης, ἐξέδωσε τή Χάρτα τῆς Ἑλλάδος καὶ σέ σμίκρυσνη σέ τέσσερα μεγάλα φύλλα, συνολικῆς διαστάσεως 1,5 μ. x 1,5 μ., καὶ σέ ἓνα φύλλο, διαστάσεων 68 ἑκ. x 68 ἑκ.

Ἐχουν παρατηρηθεῖ, ὡστόσο, ὅρισμένες ἐπεμβάσεις κατά τήν ἐπανέκδοση, ὅπως ὁ χρωματισμός τῆς θάλασσας καὶ λιμνῶν μέ γαλάζιο καθώς καὶ μέ κιτρινωπό χρῶμα ἥ ύπολοιπός περιοχῆς. Ἀκόμη, παρατηρήθηκε διτὶ ἀλλοιοθήηκε ἥ ἴδιαιτερη διαγράμμιση μεταξύ τῆς Δαλματίας, Κάτω Οὐγγαρίας καὶ τοῦ κράτους τοῦ Ρήγα, τήν ὅποια εἶχε ἀποτυπώσει στήν ἔκδοσή του, γιά νά γίνεται ὁ διαχωρισμός τους. Ἐτσι, ὁ ἀναγνώστης δέν διακρίνει τά σύνορα τοῦ κράτους τοῦ Ρήγα, δπου θά ἐπικρατοῦσε μετά τήν ἐπανάστασή του ἥ Νέα Πολιτική Διοίκησις. Ὁ Ἀντ. Β. Καψῆς στή δεύτερη ἔκδοση τοῦ βιβλίου του "Ρήγας Φεραῖος,, 1949", σημειώνει διτὶ "ἐτόλμησε... νά συμπεριλάβῃ καὶ τή Χάρτα τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ρήγα ἐκτός κείμενου" καὶ μάλιστα, ὅπως παρατηρεῖ "σ' ἓνα σῶμα καὶ σ' εὐχρηστο σχῆμα κι δχι δπως εὑρίσκεται τό πρωτότυπο της στήν Ἐθνική καὶ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη". Τό ἴδιο μικρό σχῆμα συμπεριέλαβε καὶ ὁ καθηγητής Νικόλαος Πανταζόπουλος.

Τό Κέντρο Μείζονος Ἐλληνισμοῦ (Αθήνα) ἀνατύπωσε (χωρίς ἀναφορά χρονολογίας ἔκδοσης, ἀλλά στά χρόνια τῆς δικτατορίας), μονόχρωμα, τά δώδεκα φύλλα τῆς Χάρτας σέ δύο μικρότερα σχήματα ἀπό ἐκεῖνο τοῦ πρωτοτύπου, μέ ἓνα εἰσαγωγικό κείμενο "Σχόλια στή μεγάλη Χάρτα τοῦ Ρήγα" τοῦ Ιωάννη Χατζηφώτη. Περιέχονται σέ φάκελλο δπου ἥ προσθία ὅψη ἔχει τήν προμετωπίδα, τό ἐπίτιτλο τῆς Χάρτας, ἐνῶ ἥ ὄπισθία ὅψη τήν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπό τήν ἔκδοση τοῦ μονοφύλλου τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, Βιέννη 1797. Στό μαγαλύτερο σχῆμα, στό ἐξώφυλλο καταχωρίζεται ἓνα κείμενο μέ τίτλο "Ο Ρήγας καὶ ἥ Μεγάλη Ἰδέα" τοῦ Δημ. Γρ. Τσάκωνα "καθηγητοῦ Κοινωνιολογίας καὶ Ύφυπουργοῦ Προεδρίας Κυβερνήσεως" τῆς δικτατορίας. Τό κάθε φύλλο τῆς Χάρτας ἔχει διαστάσεις 45 ἑκ. X 33 ἑκ. καὶ 32 ἑκ. X 23 ἑκ. περίπου, ἀντίστοιχα.

Ο Λέανδρος Βρανούσης (1921-1993) στό δίτομο ἔργο του "Ρήγας Βελεστινλῆς-Φεραῖος", στή σειρά "Ἀπαντα τῶν Νεοελλήνων Κλασσικῶν, Αθήνα 1968, τόμ. 2, σελ. 570-644, παρουσιάζει τή Χάρτα σέ σμίκρυνση στό σύνολό της καθώς καὶ τοῦ κάθε φύλλου ξεχωριστά, καταχωρίζοντας ἀκόμη περί τά σαράντα ἐπί μέρους τμήματα τῶν δώδεκα φύλλων τῆς Χάρτας. Ὁστόσο, στό βιβλίο του "Ρήγας", Βασική Βιβλιοθήκη, ἀρ. 10, Αθήνα [1954], σέ σμικρογραφία καταχωρίζεται ἥ Χάρτα, τό ἐπίτιτλο της, τό πρῶτο φύλλο μέ τήν ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥ ἐπιπεδογραφία τοῦ Βελεστίνου, καὶ λεπτομέρεια τῆς Μαγνησίας ἀπό τό πέμπτο φύλλο. Ἐπίσης, στό βιβλίο "Ρήγας Βελεστινλῆς", ἔκδοση τοῦ Συλλόγου πρός Διάδοσιν Ὡφελίμων Βιβλίων, Β' ἔκδ. Αθήνα 1963, καταχωρίζεται σέ σμίκρυνση ἥ Χάρτα καθώς καὶ ὁ τίτλος της. Στό βιβλίο του, πού ἐκδόθηκε στά Ρουμανικά μέ τίτλο "Rigas. Un patriot grec din Principate", editura Eminescu, Βουκουρέστι 1980, καταχώρισε σέ σμίκρυνση τόν τίτλο τῆς Χάρτας καθώς καὶ μεγάλο μέρος ἀπό τό πέμπτο φύλλο.

Τό 1986 κυκλοφόρησε ἀπό τήν Ἐθνική Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος "Τό ἐλληνικό βιβλίο, 1476-1830" μέ συγγραφεῖς "Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ, Λουκία Δρούλια, Euro Layton", πού συνοδεύεται ἀπό τό "μεγάλο Χάρτη τοῦ Ρήγα... Πρώτη ἀπεικόνιση ἀπό Ἑλληνα, τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ εὐρύτερου χώρου, δπου ἀκτινοβολοῦσε ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νεότερος ἐλληνισμός", δπως χαρακτηριστικά σημειώνεται. Ἡ ἔκδοση εἶναι σέ σμίκρυνση, σέ ἑνιατό φύλλο 84 ἑκ. X 84 ἑκ περίπου, μέ ευδιάκριτα τά φύλλα τῆς Χάρτας, ἀπό ἀντίτυπο τῆς Βιβλιοθήκης Λοβέρδου (Κηφισιά, Αθήνα).

Τά δώδεκα φύλλα της Χάρτας της Έλλαδος ἀνατύπωσε πρόσφατα, Ἀθήνα 1995, τό Μορφωτικό Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος. Δυστυχῶς δύναται δύχι ἀπό πρωτότυπο ἀντίτυπο της Χάρτας της Έλλαδος τοῦ Ρήγα, ἀλλά φωτογράφησε τὴν ἀνατύπωση τοῦ 1948 (I) τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ μέτα ἀποτέλεσμα νά εἶναι κακέκτυπος σέ πολλά μέρη καὶ δυσανάγνωστα πάρα πολλά ὀνόματα, δημιουργῶντας ἐτσι εὐλογαρία ἐρωτήματα στούς ἀναγνῶστες ἀν ἐτσι κακέκτυπος ἦταν καὶ ἡ πολυδιαφημιζόμενη πρωτότυπος Χάρτα τῆς Έλλαδος τοῦ Ρήγα, πῶς θά μποροῦσε τόσο δυσανάγνωστος νά συμβάλλει στή διαφωτιση τῶν Ἑλλήνων;

Σέ ἑνα φῦλλο, σέ σμίκρυνση, διαστάσεων 60 ἔκ. X 60 ἔκ. ἐκδόθηκε ἀπό τήν Ἐπιστημονική Ἐταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, πού συνόδευε τό βιβλίο τοῦ καθηγητοῦ Νικ. Πανταζοπούλου, "Μελετήματα για τὸν Ρήγα Βελεστίνλη", Ἀθήνα 1994, καὶ ἀπό τίς ἐκδόσεις Ἐλένης Γεωργ. Μητρόγκα, Θεσσαλονίκη 1994, πού ώστόσο ἐξέδωσαν καὶ μερικά φύλλα της Χάρτας. Τήν εἰκόνα τοῦ τίτλου καθώς καὶ μέρος ἀπό τό πέμπτο φύλλο της Χάρτας καὶ μέρος ἀπό τό φύλλο τῆς ἐπιπεδογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιέλαβε σέ σμίκρυνση στό βιβλίο του ὁ C. M. Woodhouse, *Rhigas Velestinlis, the proto-martyr of the Greek Revolution*, 1995, σελ. 52-54, ἐνῶ στήν ἑλληνική ἐκδοση, μετάφραση τοῦ Ν. Νικολούδη, ἐκδόσεις Παπαδήμα, Ἀθήνα 1997, καταχωρίζεται μόνο ἡ εἰκόνα τοῦ τίτλου.

Σωζόμενα πρωτότυπα ἀντίτυπα τῆς "Χάρτας τῆς Έλλάδος"

Πρωτότυπα ἀντίτυπα τῆς "Χάρτας τῆς Έλλάδος"⁶⁵ ἀπό τήν ἐκδοση τοῦ 1796-1797, μέχρι τώρα, ἔχουν ἐντοπισθεῖ περί τά τριάντα πέντε (35), ἐκ τῶν ὅποιων τά περισσότερα βρίσκονται στήν Ἑλλάδα. Ἀναλυτικότερα στοιχεῖα θά δημοσιευθοῦν στήν ἐργασία τοῦ Γ. Σχινᾶ "Ἡ Χάρτα τοῦ Ρήγα: σωζόμενα ἀντίτυπα καὶ περιγραφή" στόν ὑπό ἐκδοση τόμο "Ὑπέρεια", Πρακτικά τοῦ Γ' Διεθνοῦς Συνεδρίου "Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας" (Βελεστίνο, Ὁκτώβριος 1997).

Τά σωζόμενα ἀντίτυπα τῆς Χάρτας μποροῦν νά δώσουν μιά εἰκόνα τῆς διασπορᾶς της στόν ἑλληνικό χῶρο μετά τήν ἐκδοσή της ἀπό τόν Ρήγα Βελεστίνλη. Πάντως εἶναι γνωστό δτι σέ μεγάλα ἐμπορικά κέντρα τῆς ἐποχῆς, δπου ἀνθοῦσε ὁ παροικιακός Ἑλληνισμός, εἶχαν ἀποσταλεῖ ἀντίτυπα τῆς Χάρτας, δπως, ἐκτός τῆς Βιέννης, στό Βουκουρέστι, Ἰάσιο, Τεργέστη, Σμύρνη, Σεμλίνο. Ἐτσι, ἀπό τήν εἰδηση πού δημοσιεύει, 10 Μαρτίου 1797, ἡ "Ἐφημερίς" τῆς Βιέννης τῶν ἀδελφῶν Πουλίου, μαθαίνονμε δτι ἀντίτυπα τῆς "Χάρτας τῆς Έλλάδος" πωλοῦνταν στή Βιέννη καὶ δτι εἶχαν ἀποσταλεῖ πρός πώληση στό Βουκουρέστι καὶ στό Ἰάσιο σέ συγκεκριμένα ἐμπορικά καταστήματα⁶⁶. Ἐπίσης, ἀντίτυπα εἶχαν ἀποσταλεῖ στή Σμύρνη, μέσω Τεργέστης, ἀπό τόν Ἀργέντη "δπως πωληθῶσι σποράδην ἐν τῇ Ἀνατολῇ", καθώς καὶ τρεῖς χάρτες, πού δ Θεοχάρης Γεωργίου Τουρούντζιας τούς

65. Πρόσφατα, μέ τήν εύκαιρια τοῦ ἑτούς Ρήγα Βελεστίνλη, ὁ ὑπουργός Πολιτισμοῦ κ. Εύάγ. Βενιζέλος μέ ἀπόφασή του ἀνακήρυξε τά περισσότερα πρωτότυπα ἀντίτυπα τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα, ὡς "διατηρητέα μνημεῖα".

66. Βλ. καὶ Λεγράνδ-Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστίνλη, Ἀθήνα 1891, ἐπανέκδοση 1996, σελ. 61-63, δπου σημειώνεται δτι ὁ Ρήγας ἐστειλε σέ ἐμπόρους τοῦ Βουκουρεστίου ἀντίτυπα τῆς Χάρτας καὶ δτι "ἐπώλησε καὶ ὁ ἴδιος τούς χάρτας εἰς διαφόρους Ἑλληνας ἐνταῦθα" (στή Βιέννη).

έστειλε πρός πώληση στόν ἀδελφόν του στό Σεμλίνο⁶⁷, τό δποτο βρίσκεται ἀπέναντι ἀπό τό Βελιγράδι. Ἀκόμη, ὁ Καστοριανός Γεώργιος Θεοχάρης ἔλαβε δύο τοιούτους μεγάλους χάρτας ἀπό τόν Ρήγα διά νά τούς πωλήσῃ⁶⁸.

Χαρακτηριστικά ἔξαλλου είναι καὶ τά ὅσα δημοσιεύονται στά ἀνακριτικά ἐγγραφα διτι "...ό Ρήγας Βελεστινλῆς ἐσκόπευε πράγματι νά παρασκευάσῃ ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι πρός ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας...τάς εἰκόνας, τούς χάρτας καὶ τά ἀντίτυπα τῶν ἀνωτέρω βιβλίων ἐν μέρει ἐπώλησεν εἰς πολλούς Ἑλληνας ἐνταῦθα, κατά μέγα μέρος δικαστικοῦ δικαίου τούς χάρτας καὶ τά παραστήση εἰς αὐτούς τήν ἀντίθεσιν τῆς παλαιάς καὶ σημειωνῆς τῶν καταστάσεων"⁶⁹.

"Χάρτα τῆς Ἑλλάδος" καὶ "Νέα Πολιτική Διοίκησις". Μιά νέα συσχέτιση.

Ἡ λεπτομερής, τώρα, μελέτη τῆς "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" τοῦ Ρήγα προσφέρει καὶ μιά νέα συσχέτιση μέ τό πολιτειακό του κείμενο, τό "Σύνταγμα", τό ἀποκαλούμενο "Νέα Πολιτική Διοίκησις". Καὶ τά δύο αὐτά ἔργα του θά πρέπει νά συσχετισθοῦν μεταξύ τους στό πλαίσιο τοῦ ἐπαναστατικοῦ του σχεδίου γιά τήν κατάλυση τῆς τυραννίας καὶ τή δημιουργία του δημοκρατικοῦ του κράτους. Στά ἐγγραφα τῆς ἀνάκρισης τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη χαρακτηριστικά σημειώνεται διτι "Ο Ρήγας ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτόν τήν ἐπαναστατικήν πρόθεσιν ἦν εἶχε, συντάσσων τούς χάρτας καὶ μεταφράζων τόν Ἀνάχαρσιν..."⁷⁰.

Τά σύνορα τοῦ κράτους τοῦ Ρήγα. Γιά τά σύνορα τοῦ κράτους του ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ, κάτι πού ἔχει περάσει ἀπαρατήρητο καὶ δέν ἔχει ἐρμηνευθεῖ μέχρι τώρα, εἰδική διακεκομένη γραμμή. Συγκεκριμένα, στά βόρεια καὶ δυτικά σύνορα τοῦ κράτους του, τῆς Νέας Πολιτικῆς Διοικήσεως, μέ τή Δαλματία καὶ τήν Κάτω Ούγγαρια, στά φύλλα τῆς Χάρτας 10, 11 καὶ 12 ὑπάρχει εἰδική σημειολογία, πού ξεχωρίζει τό κράτος του ἀπό τά γειτονικά ὅλλα κράτη. Ωστόσο, δέν μνημονεύεται στόν κατάλογο "Ἐξήγησις τῶν ἐν τῷ Χάρτῃ σημείων", ἵσως γιατί δέν θά ἥθελε νά κινήσει τήν ὑποψία τῆς Αὐστριακῆς λογοκρισίας, κατά τήν ἐκδοση τῆς Χάρτας του. Δίδεται ἐτσι ἀπάντηση καὶ στίς ἀπορίες γιά τήν παρουσία τῆς Δαλματίας καὶ Κάτω Ούγγαριας στή Χάρτα τοῦ Ρήγα. Αὔτες οἱ χῶρες είναι ἔξω ἀπό τό κράτος τοῦ Ρήγα. Τίς παρέθεσε, μᾶλλον, γιατί συνορεύανε καὶ γιά νά μήν ἔχει κενό ἡ Χάρτα του. Ἀς ὑπογραμμισθεῖ τό γεγονός διτι ὁ Ρήγας δέν σημειώνει τά σύνορα στό ὄντοτο μέρος τοῦ κράτους του. Ἱσως γιατί καὶ τά ὑπόλοιπα τμήματα δέν χωρούνσαν στή Χάρτα του ἡ θά ἥθελε νά τά παρουσιάσει σέ μελλοντική ἐργασία του, ὅπως σχετικά μᾶς πληροφορεῖ ὁ "Ἀλτερ"⁷¹, πώς ὁ Ρήγας σχεδίαζε νά κυκλοφορήσει τοπικούς

67. Βλ. Λεγράνδ-Λάμπρου, δ. π., σελ. 61, 75 καὶ 103 ἀντίστοιχα.

68. Κ. Ἀμάντου, Ἄνεκδοτα ἐγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀθήνα 1930, ἐπανέκδοση 1997, σελ. 159.

69. Κ. Ἀμάντου, δ. π., σελ. 155.

70. Βλ. Αἰμ. Λεγράνδ-Σπ. Λάμπρου, Ἄνεκδοτα..., δ. π., σελ. 75. Παρόμοια ὄμολογοῦν καὶ οἱ ὄλλοι δύο σύντροφοι τοῦ Ρήγα, ὁ ἐκ Ζίτσας Ἰωαννίνων Ἰατρός Δημήτριος Νικολίδης, σελ. 81 καὶ ὁ ἐκ Σιατίστης Θεοχάρης Τουρούντζιας σελ. 101.

71. Βλ. Γ. Λαζίου, "Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα", ΔΙΕΕΕ, τόμ. 14, 1960, Παράρτημα ΙΙ, σελ. 298.

χάρτες τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν Ἰλλυρικῶν χωρῶν, κατά τό πρότυπο πιθανόν τῶν ἀλλων χαρτῶν του. Ἐτσι, θά εἶχε διαιρεμένη δλη τήν ἐκταση τοῦ κράτους του σέ ἐπαρχίες καὶ τοπαρχίες.

Ἀποφυγὴ τῆς Αὐστριακῆς λογοκρισίας στήν ἐκδοση τῆς Χάρτας. Στόν τίτλο τῆς Χάρτας του ὁ Ρήγας ἔγραψε διτι τήν ἐκδίδει "εἰς τήν κατάληψιν τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος" καὶ "πρός ἀμυδράν ἰδέαν τῆς ἀρχαιολογίας", δπως ἐπίσης καὶ ἡ "Ἐφημερίς" τῶν ἀδελφῶν Που-λίου, στίς 20 Φεβρουαρίου 1797, σημειώνε στήν σχετική εἰδηση διτι ἡ Χάρτα ἐκδίδεται "πρός κατάληψιν τῆς ἀρχαιολογίας". Ὁμως, ἀν κανείς παρατηρήσει προσεκτικά τήν Χάρτα θά δεῖ διτι τό μεγαλύτερο μέρος τῆς οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τόν Νέον Ἀνάχαρσιν, στήν κατανόηση, δηλαδή, τοῦ ταξειδίου του⁷², ἐκτός φυσικά ἀπό τίς ἐπιπεδογραφίες, οἱ δποῖες πράγματι ἐντυπωσιάζουν τόν ἀναγνώστη. Γι' αὐτό, ἵσως καὶ ὁ Ρήγας τίς παρέθεσε στά κενά μέρη τῆς Χάρτας του, γιά νά μπορέσει νά παραπλανήσει τήν Αὐστριακή λογοκρισία ἡ δποία ἥλεγχε διτι ἐπρόκειτο νά τυπωθεῖ. Ἡ τακτική αὐτή δεῖχνει τό πόσο προνοητικός ἦταν ὁ Ρήγας, πού κατόρθωσε νά τήν ἀποφύγει. Δέν ἐδειξε τόν πραγματικό του σκοπό, γιά τόν δποῖο εἰθελε νά ἔχει τήν Χάρτα του ώς ἔνα γεωγραφικό χάρτη γιά τό ἐπαναστατικό του σχέδιο, γιά τό κράτος του, γιά τή Νέα Πολιτική Διοίκηση, πού ἐτοίμαζε νά δημουργήσει μετά τήν ἐπανάσταση. Μάλιστα, ἀμέσως μετά τήν κατάλυση τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίας ἐτοίμαζε τήν διεξαγωγή ἐκλογῶν. Γεμίζει τή Χάρτα μέ ἴστορικά στοιχεῖα μέ σκοπό νά τονίσει στούς "Ἐλληνες τήν ίστορία, τό μεγαλεῖο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δπως, χαρακτηριστικά, παρατηρεῖται ἀπό τίς Αὐστριακές ἀνακριτικές ἀρχές καὶ ἀπό τό ἴδιο τόν ὑπουργό τῆς Ἀστυνομίας σέ ἐγγαφό του πρός τόν αὐτοκράτορα Φραγκίσκο⁷³. Καλύπτει ἐτσι τόν πραγματικό του σκοπό νά είναι ἔνας λεπτομερής χάρτης τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας τοῦ βαλκανικοῦ χώρου, μέ πολιτική διαίρεση σέ ἐπαρχίες καὶ τοπαρχίες.

Ἡ χρησιμοποίηση ἀκόμη τοῦ τίτλου "Χάρτα τῆς Ἑλλάδος" μπορεῖ νά σημαίνει διτι ἵσως θά ἥθελε νά παραπλανήσει τήν Αὐστριακή λογοκρισία. Ἐάν ώς τίτλο τῆς Χάρτας του δήλωνε τόν πραγματικό του σκοπό ἀναγράφοντας π.χ. "Χάρτης τῆς Νέας Πολιτικῆς Διοίκησεως" ἡ δπως μερικοί τονίζουν, πού κρίνουν ἐτεροχρονισμένα μέ τά σημερινά δεδομένα, νά ἀνέγραφε π.χ. "Χάρτης τῆς Βαλκανικῆς Δημοκρατίας", μέ τά σύνορα τοῦ κράτους του καὶ τήν πολιτική διαίρεση, προφανέστατα δέν θά ἥταν δυνατόν ἐπί τόσους μῆνες νά ἀποφύγει τήν Αὐστριακή λογοκρισία καὶ νά τυπωσει τή Χάρτα του.

Πολιτική διαίρεση τοῦ κράτους στή Χάρτα. Ὁ Ρήγας στήν πολιτική διαίρεση τῆς Χάρτας του δέν χρησιμοποίησε τίς ὄνομασίες τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας - Ἐγιαλέτια, Σαντζάκια, Καζάδες, παρ' δλο πού στά κείμενά του καταχωρίζονται πολλές τουρκικές λέξεις. Παίρνει τίς ἀντίστοιχες ἐλληνικές ὄνομασίες "ἐπαρχία" καὶ "τοπαρχία", κάτι πού καὶ οἱ Αὐστριακές ἀνακριτικές ἀρχές τό εἶχαν ἐπισημάνει "...ἐχαράχθη ἴδια Χάρτα τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν ἐλληνιστί εἰς δώδεκα φύλλα"⁷⁴. Μάλιστα, θέτει χαρακτηριστικά διακεκομένη διαχωριστική γραμμή γιά τήν ἐπαρχία καὶ ἀλλη γιά τήν τοπαρχία, δπως σημειώνει καὶ στήν

72. Βλ. Νικολάου Πανταζοπούλου, *Μελετήματα γιά τόν Ρήγα Βελεστινλῆ*, ἔκδ. Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης Φερῶν-Βελεστίνου-Ρήγα, Ἀθήνα 1994, σελ. 71.

73. Βλ. τό ἐγγραφο ἀρ. 9 μέ τήν "Ἐκθεση πρός τό Στρατιωτικόν "Υπουργεῖον καὶ τό ἐγγραφο ἀρ. 10 τοῦ ὑπουργοῦ Ἀστυνομίας Πέργεν "Βραχεῖα ἐκθεσίς πρός τήν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα". Κων. Ἀμάντου, *Ἀνέκδοτα ἐγγραφα...*, Ἀθήνα 1930, ἐπανέκδοση 1997, σελ. 29.

74. Βλ. Αἰμ. Λεγράνδ-Σπ. Λάμπρου, *Ἀνέκδοτα ἐγγραφα...*, Ἀθήνησιν 1891, ἐπανέκδοση Ἀθήνα 1996, σελ. 11.

κατάσταση "Εξήγησις τῶν ἐν τῷ Χάρτῃ σημείων", πού ἀναγράφεται στό τρίτο φύλλο τῆς Χάρτας.

Τό Σύνταγμα τοῦ Ρήγα καὶ ἡ πολιτικὴ διαιρεση τοῦ κράτους του. Μελετῶντας τό "Σύνταγμα" τοῦ Ρήγα παρατηροῦμε διτι σέ πολλά ἀρθρα γίνεται συχνά λόγος γιά τοπαρχίες καὶ ἐπαρχίες τοῦ νέου κράτους, πού ἔτοιμαζε νά δημιουργήσει μετά τήν ἐπανάστασή του. "Ἡ πολιτικὴ αὐτή διαιρεση εἶναι συστατικό στοιχεῖο τῆς δημοκρατίας του, ἡ δοπία σύμφωνα μέ τό ἀρθρο 3 τοῦ Συντάγματος του "Διαμοιράζεται διά τήν εὐκολίαν τῆς διοικήσεως καὶ διά νά γίνεται ἡ δικαιοσύνη ὁμοιοτρόπως, εἰς ἐπαρχίας, τοπαρχίας καὶ προεστάτα". Μάλιστα, ὁ Ρήγας στή συνέχεια φέρνει καὶ παραδείγματα γιά τήν κατανόηση τῶν δρων αὐτῶν: "ἐπαρχία λέγεται ἡ Θεσσαλία, τοπαρχία ἡ Μαγνησία (ῆγουν τοῦ Βόλου τά χωρία) καὶ προεστάτον ἡ πολιταρχία τῆς Μακρυνίτζας ἐπάνω εἰς δώδεκα χωριά". Ακόμη, στά ἀρθρά τοῦ Συντάγματος 1, 2, 11, 17, 20, 25, 29, 59, 60, 78, 80, 115, 116 γίνεται ἀναφορά στήν πολιτικὴ διαιρεση, σημειώνοντας, μάλιστα, στό ἀρθρο 54 διτι μέ νόμο θά γίνεται "Κάθε νέος διαμερισμός εἰς τοπαρχίας καὶ ἐπαρχίας τοῦ τόπου τῆς Δημοκρατίας".

Σχέση "Χάρτας τῆς Ἑλλάδος" καὶ "Συντάγματος". Ἡ ἐκδοση τῆς Χάρτας στά 1797 εἶχε καὶ ἔνα πρακτικό χαρακτῆρα, γιατί ὁ Ρήγας κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἀποκτοῦσε ἔναν πολιτικό χάρτη γιά τό κράτος του, πού θά ἐδημιουργεῖτο μέ τή σχεδιαζόμενη ἐπανάσταση τῶν ὑποδούλων καὶ τήν ἀμεση ἐφαρμογή τῆς "Νέας Πολιτικῆς Διοικήσεως", τοῦ Συντάγματος του, μέ τήν δημοκρατική λειτουργία καὶ τήν ἐκλογή τῶν ἀντιπροσώπων ἀπό τίς τοπαρχίες καὶ ἐπαρχίες. Δέν θά ἦταν δυνατόν νά διοργανωθοῦν καὶ νά διεξαχθοῦν ἐκλογές, χωρίς νά ἔχει τόν χάρτη τοῦ κράτους του, μέ τίς διοικητικές διαιρέσεις του, καὶ νά εἶναι σέ θέση νά λειτουργήσει τό νέο κράτος. Ισως, δέν θά εἴθελε ὁ Ρήγας νά ἀκολουθήσει τήν ὁθωμανική πολιτικὴ διαιρεση σέ βιλαέτια καὶ καζάδες, ὀλλά μιά καινούργια διαιρεση σέ τοπαρχίες καὶ ἐπαρχίες, χρησιμοποιῶντας ἐλληνικά ὄνόματα.

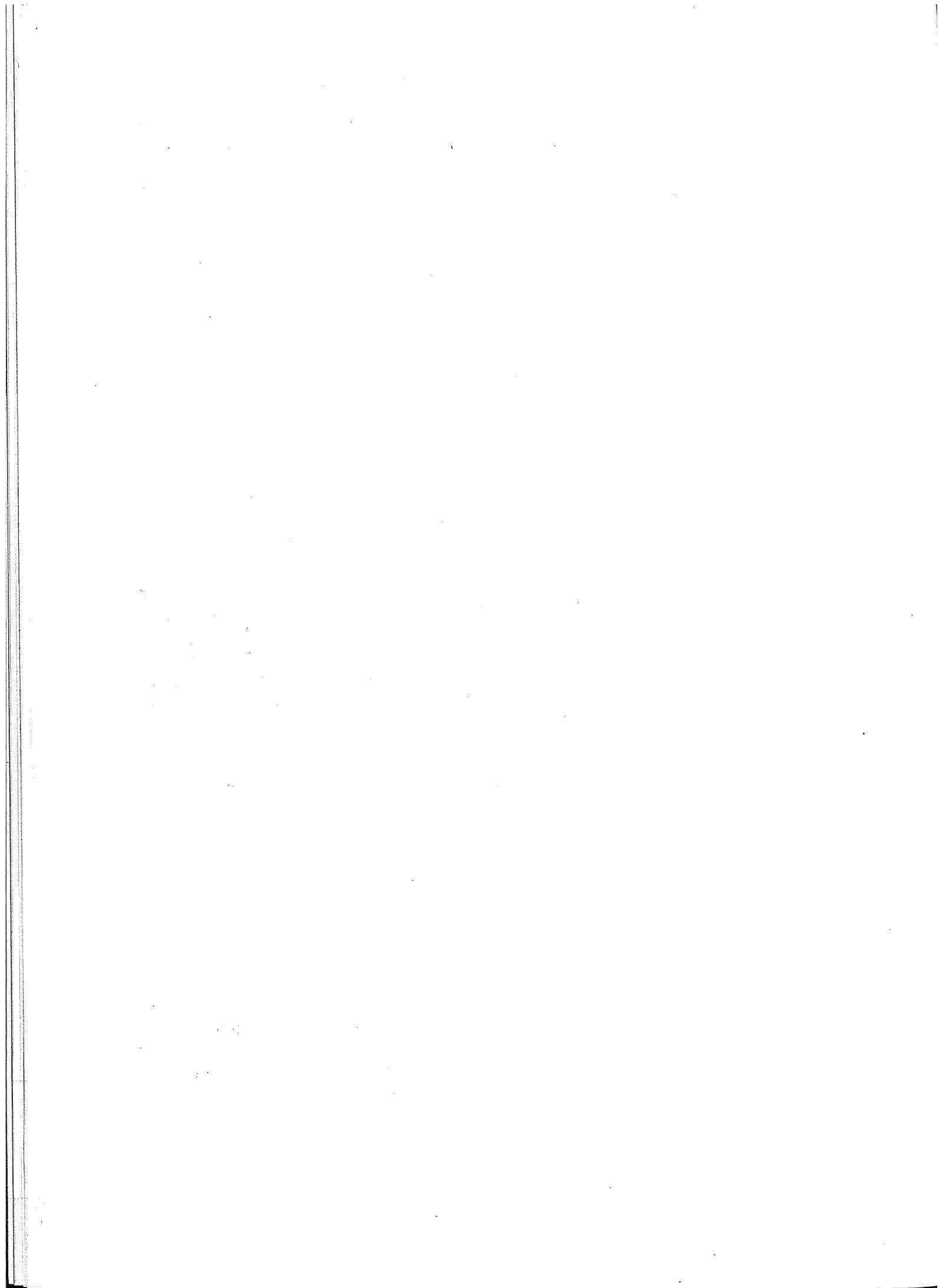
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Παρουσιάσθηκαν, γιά πρώτη φορά, οι πρότυποι γεωγραφικοί χάρτες, τούς όποιους ο Ρήγας Βελεστινλῆς χρησιμοποίησε στή χάραξη καί ἔκδοση τῆς δωδεκάφυλλης Χάρτας του καθώς καί ἄλλες πηγές γιά τόν ἐμπλουτισμό μέ πολλά σύγχρονά του τοπωνύμια καί ιστορικές πληροφορίες. Ἀποδεικνύεται, πλέον, ὅτι δέν ἀκολούθησε ἐνα μόνο πρότυπο, ἀλλά διάφορα γιά νά πετυχει τόν μεγαλεπήβολο σκοπό του, νά ἔκδώσει ἐναν τόσο μεγάλο χάρτη τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου.

2. Μέ τά ἀποτελέσματα τῶν σχετικῶν μας ἐρευνῶν δέν φαίνεται νά στηρίζεται ἡ ἀποψη ὅτι ο Ρήγας ταξείδεψε γιά χαρτογραφικούς λόγους στίς τουρκικές ἐπαρχίες, οὔτε ὅτι ἡ Χάρτα ἀποτελεῖ στρατιωτικό χάρτη.

3. Ἐρμηνεύονται, πλέον, οι παραστάσεις στόν τίτλο τῆς Χάρτας καθώς ἐπίσης ἐξηγεῖται καί ὁ διαχρονικός συμβολισμός τοῦ ροπάλου τοῦ Ἡρακλέους, γιά τήν ἑλληνική πνευματική δύναμη τῶν προγόνων καί συγχρόνων του Ἑλλήνων.

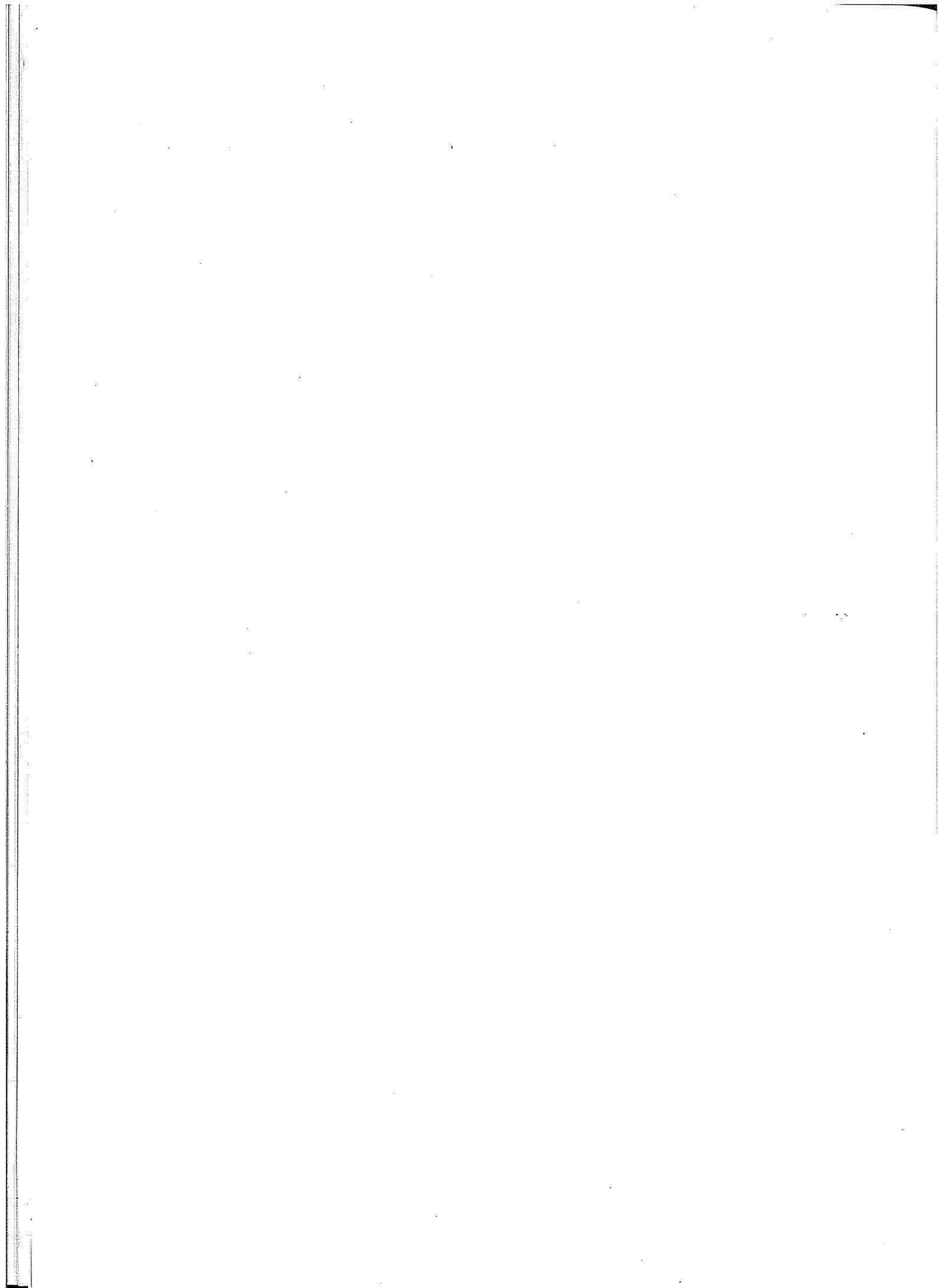
4. Ο Ρήγας ἀποφεύγει τήν Αὐστριακή λογοκρισία κατά τή χάραξη καί ἐκτύπωση τοῦ μεγάλου του χάρτη, πού ἔτοιμαζε νά τόν ἔχει ως ἐργαλείο γιά τό ἐπαναστατικό του ἔργο. Γεμίζει τά κενά τῆς Χάρτας του μέ ἀρχαῖα ιστορικά τοπογραφικά σχέδια καί νομίσματα καί ἀναγράφει πάς τυπώνεται πρός "κατάληψιν (κατανόηση τοῦ ταξειδίου) τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος", πού ὠστόσο ἡ ἔκτασή τῆς δέν ἀναποκρίνεται στό ταξεῖδι του. Ὁμως, πραγματικός του σκοπός στήν ἔκδοση τῆς Χάρτας του ἦταν νά ἔχει ἐναν πολιτικό γεωγραφικό χάρτη γιά τό δημοκρατικό του κράτος, τή Νέα Πολιτική Διοίκηση, πού δραματίζοταν νά δημιουργήσει στή θέση τοῦ Ὀθωμανικοῦ δεσποτισμοῦ. Μέ τή Χάρτα του θά εἶχε ἀπτά στήν διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους του, γιά νά εἶναι δυνατόν νά ἐκλεγοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπό κάθε ἐπαρχία, τοπαρχία. Ἡ πολιτική αὐτή προνοητικότητα, πού μέχρι τότε δέν εἶχε παρουσιασθεῖ, τοῦ τί δηλαδή θά γίνει ἀμέσως μετά τήν ἐπανάσταση, δείχνει τό μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητας τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, πού κατατάσσεται ἐτοι στίς μοναδικές μορφές τοῦ Ἑλληνικοῦ καί Βαλκανικοῦ χώρου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στό Παράρτημα παρατίθεται ένδεικτικά ή άντιστοιχία τῶν τοπωνυμίων μέ τά πρότυπα τοῦ Gull. Delisle “*Graeciae Antiquae Tabula Nova*” καὶ τοῦ Rizzi Zannoni, “*Carte de la partie Septentrionale de l' Empire Ottoman*” δρισμένων περιοχῶν τῆς Χάρτας: Αἰτωλία, Ἀκαρνανία, Βοιωτία, Εύβοια, μέρος Πελοποννήσου, Κρήτη, μέρος Μακεδονίας, Θράκη, Μ. Ἀσία, Βουλγαρία, Βασσαραβία, Μολδαβία, μέρος Βλαχίας. Ἐπίσης, ένδεικτικά παρουσιάζονται καὶ τοπωνύμια τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς, πού ὁ Ρήγας πῆρε ἀπό ἄλλες πηγές, ὅπως τοῦ D' Anville ἢ τοῦ De La Rochette, κυρίως τοπωνύμια τῶν παραλίων, ἀκτωνύμια, τά διοῖα προσθέτει κοντά στά ἀρχαῖα τοπωνύμια τῆς Χάρτας του.

Σέ μελλοντικές ἐργασίες μας συστηματικά θά παρουσιασθεῖ, κατά εὐρύτερες περιοχές, ή άντιστοιχία τῶν τοπωνυμίων. Ἡδη, ἔτοιμάζεται σχετική μελέτη μέ τίτλο “*H Θεσσαλία τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ*”, καὶ παρόμοιες ἐργασίες θά γραφοῦν γιά τίς ύπόλοιπες περιοχές τῆς Χάρτας.

I

Delisle, Graeciae Antiquae Tubulae Nova

PELOPONNESUS

CORINTHII

Corinthus
Isthmus
Lechaeum Portus
Acro Corinthus
Pyrene F.
Cenchreae P.
Cleonae
Ornea fl.
Ornea
Schinus Portus
Nemeas fl.
Nemea
Nemea Sylva

SICYONIA

Sicyon
Asopus fl.
Rhanix R.
Siys fl.

ACHAIA

Pellena
Aegira
Aegae
Boura
Crathis fl.
Erasinus fl.
Bolinaeus fl.
Solemnus fl.
Charadrus fl
Mylichus fl.
Pirus fl.
Helice
Aegium
Erinaeus Portus

Ρήγα, Χάρτα τῆς Ἑλλάδος (φύλλο 5)

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

KOPINΩΙΑ

Κόρινθος
Ίσθμος. Ξαμῆλι
Λεχαῖον Λιμήν
Άκροκόρινθος
Πειρήνη Πηγή
Κεχρεαί πόλις καὶ Λιμήν
Κλεωναί. Κλέναι
Όρνειάς ποτ.
Όρνεαί
Σχοινοῦς Λιμήν
Νεμέας. Ἀνγγιά. Βόχα ποτ.
Νεμέα. Τρίστενα
Νεμεαῖος Δρυμός

ΣΥΚΥΩΝΙΑ

Συκυών. Βασιλικά
Άσωπός. Ἄρβος ποτ.
Ράνιξ ποτ.
Σῦς. Δημινιό ποτ.

ΑΧΑΪΑ

Πελλήνη. Βλοκαβᾶ
Αἶγειρα. Ξυλόκαστρο
Αἴγαι. Ξυλόκαστρο
Βοῦρα. Διακοφτό
Κράθις. Ἄκρατας ποτ.
Ἐρασμος. τῶν Καλαβρύτων ποτ.
Βουλημναῖος ποτ.
Σειλημνός. Βοχούστης ποτ.
Χάραδρος. Σαλμενίκι ποτ.
Μειλίχειος. Σιχενῶν ποτ.
Πεῖρος ποτ.
Ἐλίκη. Τρυπιά
Αἶγιον. Βοστίτζα
Ἐρινεός χ. καὶ Λιμήν

Argyra F.	Ἄργυρᾶ. Πύργος
Tritaea	Τριταία
Rhipes	Ρύπαι
Scioessa	Σκιόεσσα
Pharae	Φαροί
Patrae	Πάτρα
Leukas fl.	Λευκάς ποτ.
Olenus	Ώλενος. Καμινίτζα
Dyme	Δύμη. Πάπας
Rhium Prom.	Ρεῖον Ἀκρωτ.
Araxus Prom.	Ἀράξης. Μαυρομήτης Ἀκρωτ.
Scollis	Σκόλις

ELIS-TRIPHYLLIA

Elis	Ἡλις. Γιαλιά. Καλοσκόπι
Myrtiuntum	Μύρσινος
Larissa	Λάρισσα
Buprasium	Βουπράσιον
Cyllene	Κυλλήνη. Καλογραία. Ἀνδραβίδα
Hyrmina M.	Ὑρμίνη. Μαυροβοῦνι δρος
Alesiaum	Ἀλεσιαῖον
Pylus Elaea	Πύλος Ἡλαία. Κονόπολι
Dispontium	Δισπόντιον
Salmone	Σαλμώνη
Olympia Pisa	Ὀλυμπία Πίσα
Epina	Ἐπίνη
Heraclea	Ἡράκλεια
Phaea	Φιά
Pylus Nestoris	Πύλος Νεστωρίς. Ἀρκαδιά
Pitane	Πιτάνη
Hypana	Χύπανα
Epium	Αἴπυ
Triphylia	Τριφυλία
Samieum	Σαμιαῖον
Lepreum	Λέπρεον. Χαγιάπα
Macystus seu Platanistus	Μακυστός. Πλατάνιστος
Platanistus Prom.	Πλατανιστής Ἀκρωτ.
Amnium	Ἀμύνιον
Chaa	Χαλκίς
Chelonites Prom.	Χελωνήτης. Κιαρέντζα Ἀκρωτ.
Ichthys Prom.	Ίχθυς. Τορνέσε Ἀκρωτ.
Chelonites Sinus	Χελωνήτης κόλπος

Jardani Sepulchrum

Acidon fl.

Enipeus fl.

Selleis fl.

Penoeus fl.

Δαρδάνου τάφος

Ακίδων ποτ.

Ένοπεύς ποτ.

Σελλήεις ποτ.

Πηνεός Ἡλιακό. Γαστούνης ποτ.

ACARNANIA - AETOLIA (Delisle)

Achelous fl.

Ratous fl.

Eunenus fl.

Atrax fl.

Actium

Dioryctos

Aracynthos M.

Phalerus

Halyzon

Astacus

Echinus

Aeniadae

Conopa Arsinoes Urbs

Lysimachia

Melita L.

Cynia L.

Unia L.

Chalcis

Pleuron

Pylena

Olenus

Cornithotae Pr.

Macynia

Molicria

Anti Rhium Pr.

Taphiasus M.

Calydon

Calirthoe F.

Naupactus

Aerythrae

Aegitium

Crocylium

Tichium

Oechalia

Arginium

Thermus

AKAPNANIA - ΑΙΤΩΛΙΑ (Ρήγα, φύλλο 5)

Ἄχελῶος. Ἄσπρος ποτ.

Ρατόος ποτ.

Εῦηνος. Φιδάρι ποτ.

Ἄτραξ ποτ.

Ἄκτιον. Ποῦντα

Διορύκτης

Ἀράκυνθος. Πεταλᾶς δρος

Παλήρη

Ἀλύζων. Ἀηλιᾶς. Στηβόνιτζα

Ἀστακος

Ἐχῖνος

Οἰνιάδαι

Κανώπη. Κωνωπίνα. Ἀρίμβου πόλις

Λυσιμάχεια

Μελίτη Λίμνη

Κυνία Λίμνη

Ούρια Λίμνη

Χαλκίς

Πλευρώνη

Πυλήνη

Ωλενος

Κορνιθότη

Μακρύνια. Μακρυνοῦ

Μολύκρια

Ἀντίρρειον Ἀκρωτ.

Ταφίασος δρος

Καλυδών. Ἀητός

Καλλιρρόη Πηγή

Ναύπακτος

Ἐρυθραί

Αἰγίτιον

Κροκύλιον

Τειχεῖον

Οἰχαλία

Ἀγρίνηον

Θερμός. Θερμόπολις

LOCRI OZOLAE (Delisle)

Aevanthe
Phaestum
Calamisus
Halysarna
Eupalia
Alope
Argina
Tritaea
Amphisa

BOEOTIA (Delisle)

Pherae
Aenophyta
Harma
Helaeon
Oropos
Delphiniu
Delium
Tanagra
Asopos
Thebae
Aulis
Schoenus
Mycalessos
Therapne
Peteon
Salganeus
Hylea Pal.
Messapius M.
Isus
Anthedon
Hyla
Copais Lacus
Ptoon M.
Larymne Super
Phocae
Copae
Orchomenus
Haliatrus

ΛΟΚΡΟΙ ΟΖΟΛΑΙ (Ρήγα, φύλλο 5)

Εύανθη
Φαιστον. Πεντάγιοι
Καλαμισός
Ηλισάρνα
Εύπολια
Αλύπη
Αργινα
Τρίταια
Αμφισσα. Σάλωνας

ΒΟΙΩΤΙΑ (Ρήγα, φύλλο 5)

Φεραί
Οίνοφύτη
Χάρμη
Ἐλαιών
Ωροπός. Τζουκάμινο
Δέλφιον
Δήλιον
Τανάγρα. Ἀνατορία
Ἀσωπός ποτ.
Θῆβαι
Αὐλίς. Βαθύ
Σχοῖνος
Μυκαλησσός
Θεράπνη
Πετεών
Σαλγανεύς
Ὑλαία Λίμνη
Μεσάβιον δρός
Ἴσως
Ἀνθηδών. Λουκίσι
Ὑλη
Κωπαΐς. Τωπόλιας Λίμνη
Πτῶον δρός
Λαρύμνη Ἀνω. Λάρνες
Φῶκαι
Κῶπαι
Ὀρχομενός. Σκριποῦ
Ἀλιατρος. Τριδοῦνι

Coronia	Κωρώνεια. Καμάρι
Aspledon	Άσπληδών
Alalcomenae	Άλαλκόμεναι. Ύμεναι
Tilphusium	Τίλφούσιον
Onchestus	Όγχηστός
Hyriae	Χηρίαι
Plateae	Πλαταιαι. Κόκλα
Eleutherae	Έλευθέραι. Πετρογεράκι
Erythrae	Έρυθραι
Phoenix	Φοῖνιξ δρός
Cytheron M.	Κιθαιρών. Έλατιας δρός
Leuctra	Λεῦκτρα
Syphrae	Σύφαι. Ρόζα
Thespiae	Θεσπιαί. Κακόσι
Hippocrene F.	Ἴπποκρήνη
Creusa	Κρέουσσα
Alkydonu Mare	Άλκυδώνου θάλασσα
Boulis	Βούλις
Ascra	Άσκρα
Lebadia	Λειβαδία
Styris	Στύρις. Στύρι
Helicon M.	Έλικών. Λικώνα δρός

EUBOIA (Delisle)**EYBOIA (Ρήγα, φύλλο 5)**

'Από τό βόρειο πρός τό νότιο μέρος

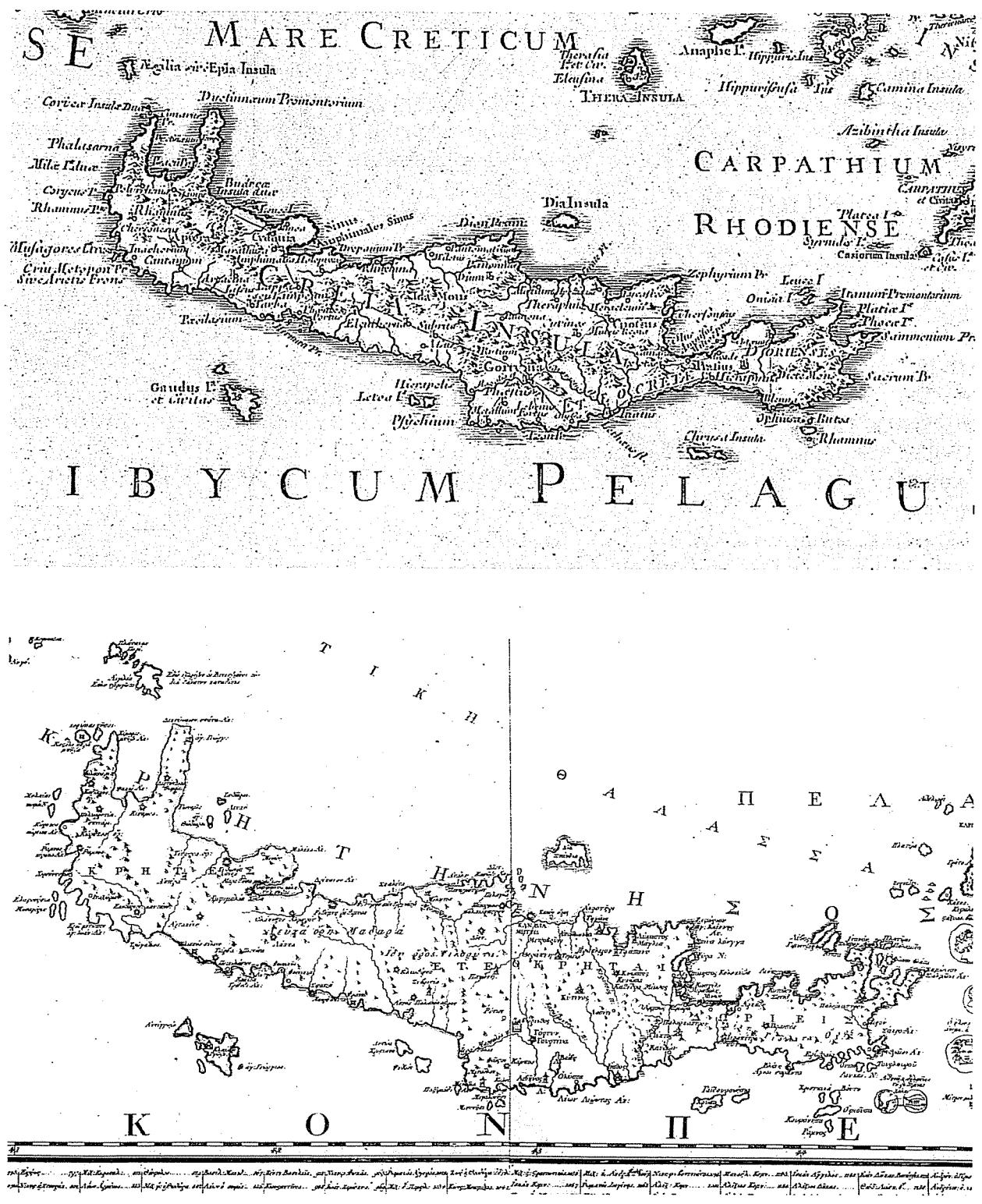
Litus Artemisium	Πλάτος τοῦ Ἀρτεμισίου Ἀκρωτ.
Cenaeum Pr.	Κήνεον. Κανέας. Λιθάρι Ἀκρωτ.
Dium	Δῖον
Diades	Δυάδες
Eubaea	Εῦβοια (πόλις)
Perias	Περιάς
Phalasia Prom.	Φαλασία Ἀκρωτ.
Atalantes Nesium	Ἄταλάντη. Ταλάντα
Adepsus	Ἄδηψος. Διψό
Aegae	Αἴγαι. Ἄγιος
Istiaea Post Oreus	Ἐστιαία
Callas fl.	Καλλάς ποτ.
Orubae	Ὀρύβαι
Thetrius M.	Θέτρος. Δέλφος δρός
Cyrus	Κύρος
Cyreus fl.	Κυραῖος ποτ.

Artemidis seu Dianae fanum	Φανός τῆς Προσηώας Ἀρτέμιδος
Cerinthus	Κήρινθος. Κούμη
Budorus fl.	Βούδωρος ποτ.
Canetus	Κάνετος. Δράκο
Porthmus	Πορθμός. Πόρτινο
Curva Euboeae	Κοιλότης Εύβοίας
Ocha	*Όχα
Oethalia	Αἰθαλία
Amarinthus	*Αμάρινθος
Eretria	*Ἐρέτρια
Chalcis Eyripus	Χαλκίς. Εύριππος
Lelathus fl.	Λήλαιθος ποτ.
Pyrrha	Πύρρα
Neleus fl.	Νηλεύς ποτ.
Caphareum Prom.	Καφηρεύς. Ξυλοφάγος Ἀκρωτ.
Leonus Prom.	Λεώνιον. Μαντέλο Ἀκρωτ.
Marmarium	Μαρμάριον
Petalia	Πεταλίαι
Petaliae Ins.	Πεταλίαι. Πεταλιούς (νησιά)
Myrtos Ins.	Μύρτος, νησί τῆς Κυρίας
Calacte	Γαλάκτη
Styra	Στύρα. Στοῦρα
Carystos	Κάρυστος (κάστρο)
Cercestum Prom.	Γεραστός Ἀκρωτ.

KRETA (Delisle)**ΚΡΗΤΗ (Ρήγα, φύλλο 2 και 3)**

*Από τό Δυτικό μέρος πρός τό Ἀνατολικό

Corycae I. dueae	Κορύναι νῆσοι
Cimarus Pr.	Κίμαρος. Μποῦζο Ἀκρωτ.
Dyctinnaeum Prom.	Δικτύναιον. Σπάτα Ἀκρωτ.
Tempel Dyctinaeum	Δικτύναιος βωμός
Psacum Pr.	Ψακώ Ἀκρωτ.
Phalarna	Φαλασάρνη
Milae I. dueae	Μηλαίαι. Κωφοί Νῆσοι
Corycus	Κώρυκος. Κώρνικο χ. και Ἀκρωτ.
Cadistus M.	Καδίσκος δρος
Polyrrhenia	Πολυρρηνία. Σπινάρι
Cisamus	Κίσαμος
Rhamnus Pus	Ράμνος. Κόρακα Ἀκρωτ.
Rhamnus	Ράμνος
Chersonesus	Χερσόνησος

Η Κρήτη στόν χάρτη τοῦ Delisle πάνω καὶ στή Χάρτα τοῦ Ρήγα κάτω.

Inachorium	Ίναχώριον
Cantanum	Κανθάριον. Καντάνο
Musagores I. Tres	Μουσαγόρες. Ἐλαφονήσια
Criu Metopon Pr.	Κριοῦ μέτωπον. Ἄγ. Ἰωάννου Ἀκρωτ.
Aptera	Ἄπτέρα
Tityrus M.	Τίτυρος δρος
Budorae I. due	Βουδῶραι
Leuke I.	Λευκή
Minoa	Μινώη
Cydonia	Κυδωνία. Χανιά
Marathusa	Μαραθοῦσα. Μαράθι
Amphimalia	Ἀμφιμαλία. Σοῦδα
Amphimales Sinus	Ἀμφιμάλιος κόλπος τῆς Σούδας
Artacina	Ἀρτακίνη
Lissus	Ἐλισσός. Σέλινο
Tarba	Τάρβα
Lappā seu Lampeon	Λάππα
Poecilasium	Ποικιλάσιον. Πλάκα
Hermaea Pr.	Ἐρμεία. Τριβίδι Ἀκρωτ.
Phoenix Portus	Φοινικοῦς Λιμήν
Holopychos	Ολόπυξος. Ἀλμυρόν
Rhitymna	Ριθύμνη. Ρέθεμνος
Eleutherna	Ἐλευθέρνα
Drepanon Pr.	Δρέπανον Ἀκρωτ.
Dion Pr.	Δῖον. Κασῶζο Ἀκρωτ.
Pantomatrium	Παντομήτριον
Miletus	Μίλητος
Panormus	Πάνορμος. Παλαιόκαστρον
Dium	Δῖον
Dia Insula	Δῖα. Στάνδια (νησί)
Surbitum	Συβριτία
Assos	Ἀσσός. Παλαιόκαστρον
Therapne	Θεράπνη. Τεμένι
Apollonia	Ἀπολλωνία
Pannona	Πανώνη
Rytium	Ρύτιον
Cytinos	Κύτινος
Gortyna	Γόρτυν. Γουρτίνα
Hierapolis	Ἱεράπολις
Phaestus	Φαιστόν
Metallum	Μέταλλον
Psychium	Ψυχιόν (νησί)

Massalia fl.	Μασσαλία ποτ.
Lethaeus fl.	Ληθαῖος. Ναποράλι ποτ.
Inathus	Ίναθος
Lebenus Portus	Λεβῆνος χώρα καὶ Λιμήν
Olyssa	Όλυσσα
Leon Pr.	Λέων. Λιώντας Ἀκρωτ.
Letoa I.	Λητώα. Χριστιανά (νησί)
ΕΤΕΟΚΡΕΤΑΕ	ΕΤΕΟΚΡΗΤΑΙ
DORIENES	ΔΩΡΙΕΙΣ
Cataractus fl.	Κατάρρακτος ποτ.
Ceratus fl.	Κερασσός ποτ.
Cnossus	Κνωσσός. Κυνῶσα
Minois Regia	Καθέδρα Μίνωος
Heracleum	Ἡράκλειον. Τράπανο
Lycastos	Λύκαστος. Μάγλια
Lyctos	Λύκτος
Camara	Καμάρα
Olus	Όλοις
Chersonesus	Χερσόνησος Κολοκύθα
Amnisus	Ἀμησώς
Minoi Portus	Μινώη. Ἀλτεμοῦκρα Λιμήν
Zephyrium Pr.	Ζεφύριον. Ἄγ. Ιωάννης Ἀκρωτ. καὶ Μονή
Arcade	Ἀρκάδη
Prassos	Πραισός
Hierapytna	Ἱερά Πέτρα. Πύτνα
Cytaeum	Κυταῖον. Σέτια
Dicte Mons	Δίκτη. Γιοῦκτα δρος
Ida Mons	Ἴδη δρος. Ψιλορύτι
Blenna	Βλήνη. Ἅγιοι Σαράντα
Onisa I.	Ὀνισα
Leuce I.	Λευκαὶ Νῆσοι
Itanum Pr.	Ἴτανόν. Σίδερον Ἀκρωτ.
Platiae I.	Πλαταιαι. Παλαμίδα
Phocae I.	Φωκαι. Φλάσα
Samonium Pr.	Σαμώνιον. Σαλμῶνι Ἀκρωτ.
Ophiusa (I.)	Ὀφιοῦσα
Buta (I.)	Βούτη
Phamnus (I.)	Ρᾶμνος
Chrysa I.	Χρύσα
Caudos I.	Κλαυδη. Γγῶζο (νησί)

Ο Ρήγας συμπλήρωσε τά παραπάνω ἀρχαῖα τοπωνύμια τής Κρήτης τοῦ Delisle μέ τῆς ἐποχῆς του τά παράλια τοπωνύμια, ἀκτωνύμια, τά ὅποια πῆρε, πιθανόν, ἀπό τὸν χάρτη τοῦ D' Anville, "Les Côtes de la Grèce et l' Archipel", Παρίσι 1756 ἢ τοῦ De La Rochette, ὃπως φαίνεται στήν παρακάτω ἀντιστοιχίᾳ:

Gaidronisa	Γαϊδουρονήσια
Christiana	Χριστιανά
C. Xarco	Σάκρο Ἀκρωτ.
Giahissadés	Γιανιτζάρο
Paleo Castro	Παλαιόκαστρον
Leopetra	Λεόπετρα
Spina-longa	Σπίνα Λόνγγα
Mezzovougiu	Μετζοβούνι
Acroteri Tigani	Ἀκροτῆρι Τηγάνι
Cacconoros	Κακόν δρος
Candia	Κάνδια. Μητιώ
Calus-limiones	Καλοί Λιμένες
Paximadés	Παξιμάδι
Mezzonisi	Μεσονήσι
Megalonisi	Μεγαλονήσι
Castel Franco	Φράνκο (κάστρο)
Macri Ponta	Μακρή Πούντα
Sfaccia	Σφακιά
Porto Atali	Ἀτάλη Λιμήν
Scaleta	Σκαλέτα Λιμήν
Petitgozzi	Ἀντίγγωζο
S. Zorzi	Ἄγ. Γεώργιος
Sangionazzo	Φυτήμνη σᾶν Γγιουνάτζο
S. Zorzi	Άγ. Γεώργιος (κάστρο)
Trogallus	Τρώγαλλος
Gonies	Γωνιαῖς
S. Thodoro	Άγ. Θώδωρος
Porto Lutzo	Λουτρόν Λιμήν
Carabuse	Καστέλι Καραβούζα

MACEDONIA (Delisle)

REGIO PRIMA
REGIO SECUNDA
REGIO TERTIA
REGIO QUARTA

AMPHAXITIS
Anthemus Regio
Via Egnatia
Campsa
Smila
Enea
Crusaei
Cissus
Mellisurgis
Paeonius Ager
Sylaeus Campus
Chryssites
Stagira
Panormus Portus
Bolbe Lacus
Bolbe
Bormiscus
Argylus
Arethuse
Aulon
Anthemus
Therma postea Thessalonica
Thermaeus Sinus
Bertiscus M.

BOTTIAEA
Ichnae
Pella
Spartolus
Gephira

MYGDONIA
Aegaea postea Edessa
Cyrius
Idomene

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (Ρήγα, φύλλο 8)

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΠΡΩΤΗ
ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΡΙΤΗ
ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΑΜΦΑΞΙΤΙΣ
Ἄνθεμος Βασιλεία
Ἴγνατία Ὁδός
Κάμψα
Σμύλη
Αἰνήα
Κρουσαῖοι
Κισσός
Μελισσουργίς
Παιώνιος ἄγρός
Σίλεον Πεδίον
Χρυσῆτις
Στάγειρα
Πάνορμος. Σταυρός Λιμήν
Βόλβη Λίμνη
Βόλβη
Βρωμῖσκος
Ἄργιλος
Ἄρεθοῦσα. Ρενδίνα
Αὐλών
Ἄνθεμος
Θέρμη. Θεσσαλονίκη
Θερμαῖος, τῆς Θεσσαλονίκης κόλπος
Βερτῖσκος δρός

BOTTIAIA
Ἴχναι. Λέπολι
Πέλλα
Σπαρτωλός. Γιανιτζᾶ
Γέφυρα. Ἀλλάχ Κλισεσί

ΜΥΓΔΩΝΙΑ
Αἰγαιάς. Ἔδεσσα
Κύρρος
Εἰδομένη

Stonae	Στοναί
Antigonia	Αντιγονία. Κεσνιά
CRESTONIA	ΓΡΗΣΤΩΝΙΑ
Chalestra	Χαλέστρα
Sidnus	Σίνδος. Ἀηβάτι
Ballicum	Γαλλικόν
Philerus	Φίλερος
Lete	Λήτη. Λήτα
Tauriana	Ταυριανή
Baerus	Βαῖρος
Apollonia Mygdonia	Ἀπολλωνία. Μυγδωνία
Palethre postea Diocleianopolis	Παλαιόθρη. Διοκλητιανόπολις
Carabia	Καναβία
Alindoia seu Calindaea	Ἀλίνδοια ἢ Καλίνδοια
Terpilus	Τερπῆλος. Δογρᾶν
Xypolis	Ξυλόπολις
Assorus	Ἄσσωρος
PIERIA	ΠΙΕΡΙΑ (φύλλο 5 και 8)
Heraclea	Ἡράκλεια. Λιτόχωρο
Beye	Βεύαι. Σίγρα
Phyla	Φίλη. Στάνδια
Hatera	Ἄτερα. Πλαταμῶνας
Dium	Δίον. Κατερίνη
Vallae	Βαλλαί
Helicon fl.	Ἐλικών. Σουπί. Κατερίνη ποτ.
Pydna postea Citron	Πύδνα. Κίτρον
Puclata	Πυκλάτα
Methone	Μεθώνη
Acerdus sive Arcadus	Ἀκερδός ἢ Ἀρκάδος
Morus	Μόρος
AEMATHIA SIVE MACEDONIA	ΑΙΜΑΘΙΑ ΜΑΚΕΔΩΝΙΑ (φύλλο 5 και 8)
Aegaea	Αἰγαίαι. Σαρῆγγιόλ
Myeza	Μύεζα. Λογοβοσκιό
Aliacmon fl.	Ἀλιάκμων. Βέλιτζα ποτ.
Crenum	Κρίνον. Νιάγουστα
Beroea	Βέροια
Tyrissa	Τύρισσα. Σιάτιστα
Europus	Εύρωπος. Βέντζια
Cydriae seu Scydra Byrsarum	Κυδρίαι. Σκύδρα. Βύρσαρον. Σιδεροκάψια

Astraeus fl.	Ἄστραῖος ποτ.
Gortynia	Γορδηνία. Κατράνιτζα
Atalante	Ἄταλάντη
Bodena	Βοδενά
Strobus	Στρόβος. Δαουτλί
Dausara	Δαυσάρα. Γραμματίκοβο
BISALTIA	
Eione	Ήιών
Novem viae postea amphipolis	Άμφιπολις. Χρυσόπολι Κοντέσα
Berta	Βέρτα
Ossa	Όσσα
Callitera	Καλλιτέρα
Euporia	Εύπορια
Graerus	Γροερός
Arolus	Άρωλός. Διάνορο
Sintia postea Heraclea Sintica	Συντία. Ἡράκλεια Συντική. Σέρρας
Paraecopolis	Παροικόπολις. Μάρμαρα
Tristolus	Τρίστολος. Τομάριτζα
Paionia inqua Paeonica Genes	Παιωνία
Leaei	Λεαῖοι
Axius fl.	Ἄξιος. Βαρδάρι ποτ.
Axii fontes	Ἄξιον Πηγαί
Europus ad Axium	Εύρωπός
Tranupara	Τρανυπάρη
Ad Cephalum	Πρός Κεφαλήν. Φύσκα
Bylazora siv Praesidium	Βυλαζώρα Βασιλεύουσα Παιωνίας, Μπιτώλια
Bylazora caput Paeoniae	Ἄστιβος. Ιστίπ
Astibus	
DANTHELETAE	
Ulpia Pantalia	ΔΑΝΘΕΛΕΤΑΙ
Aleia	Ούλπια Πανταλία. Δούπνιτζα
	Ἐλαία

THRACIA (Delisle)

Sapaei
Abdera
Dersaei
Cosintom
Satrae
Pyssirus
Nicopolis ad Nessum
Phagrae
Pierii
Pergamun
Scaptopsyle
Burdis
Ulpia Topiris
Acontisma Augustiae
Neapolis
Symbolus
Dysorum M.
Prasias Palus
Philippi
Drabiscus
Triullum
Phyllis Regio
Strymon
Sarxa
Scotusa
Berga
Bessica
Bessi
SyroPaeonii
Cercine Mons desertus
Mons Pangaeus
Doberae
Uscudama
Philippopolis quae et Trimontium
Cossinrites forte Compsatus fl.
Syrnota
Parembolis
Zyрма
Egirea
Scomius Mons

ΘΡΑΚΗ (Ρήγα, φύλλο 8)

Σαπαῖοι
Ἄβδηρα
Δερσαῖοι
Κόστιον
Σάτραι
Πύσσιρος
Νικόπολις πρός Νέστον
Φαγραί
Πιέριοι
Πέργαμον. Περγαμάρ
Σκαπτοσύλη
Βουρδίς
Οὐλπία. Τόπηρις
Ἄκοντισμα. Αύγουστια
Νεόπολις. Καβάλα
Σύμβολον
Δύσορον δρος
Πρασιάς. Πολιανή Λίμνη
Φίλιπποι
Δραβῖσκος. Δράμα
Τρίουλον
ΥΛΛΙΣ Βασίλειον
Στρύμων
Σάρξα
Σκοτοῦσα. Τρίκκαλα
Βέργα. Βεῖζα
Βεσσική
Βέσσοι
Συροπαιώνιοι
Κερκίνη. Ἐρημον δρος
Πάγγαιον. Μαλέκα δρος
Δοβῆραι
Οὐσκιδάμη
Τριμόντιον. Φιλιππούπολις
Κοσσινίτης. Κόμψακος ποτ.
Συρνώτη
Παρεμβολίς
Ζύρμη
Αἰγείρεα. Κουσδερέ
Σκώμιος Παιόπλαι δρος

Bessapara	Βισσηπάρη. Τατάρ Παζαρτζίκ
Ad Radices	Πρός Υπώρειαν Κάτω
Ad Radices	Πρός Υπώρειαν Ἀνω
Sostra	Σώστρα
Edonis	Ἐδωνίς. Ὄδομαντική
Lissae	Λίσσος. Νόβο. Ζέλο
Helice	Ἐλίκη. Κιζί Χισάρ
Tilataei	Τιλαταῖοι
Sardica	Σαρδική
Sardica	Σαρδική (πόλις)
Sartum	Σάρτον. Βούσνιτζα
Oescus fl.	Οἰσκος ποτ.
Serestica	Σερεστική
Bagaraca	Βηγαράκη. Γιατρόπολις

MOESIA INFERIOR (Delisle)

Melta
Doriones
Storgosia
Ad Puteos
Triballi

MOESIA SYPERIOR (Delisle)

Scordisci
Meldia
Osbelus Mons
Scupi
Orbelia
Garescus

THRACIA (Delisle)

Byzantium postea Contasntinopolis
Regium
Athyras seu Melantias fl.
Caenophrurium
Eudoxiopolis antea Selybria
Heracleoticus Sinus
Perinthus postea Heraclea
Melandepte

Βισσηπάρη. Τατάρ Παζαρτζίκ
Πρός Υπώρειαν Κάτω
Πρός Υπώρειαν Ἀνω
Σώστρα
Ἐδωνίς. Ὄδομαντική
Λίσσος. Νόβο. Ζέλο
Ἐλίκη. Κιζί Χισάρ
Τιλαταῖοι
Σαρδική
Σαρδική (πόλις)
Σάρτον. Βούσνιτζα
Οἰσκος ποτ.
Σερεστική
Βηγαράκη. Γιατρόπολις

ΜΟΙΣΙΑ ΚΑΤΩ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 8)

Μέλτη
Δωρίωνες
Στοργοσία
Πρός Φρέατα
Τριβαλλοί

ΜΟΙΣΙΑ ΑΝΩ-ΣΕΡΒΙΑ (Ρήγα, φύλλο 8)

Σκορδίσκοι
Μελδία
Ὀρβελος. Κατώπνιτζα δρος
Σκούπη. Σκώπια. Ούσκούπ
Ὀρβελία
Γαρίσκος. Γαρίσκο

ΘΡΑΚΗ (Ρήγα, φύλλο 9)

Βυζάντιον
Ρηγίνη. Σαφρᾶ κιογί
Ἀθύρας. Γλυκονέρι ποτ.
Καινοφρούριον. Μέγας Τζεκμεντζές
Εύδοξιούπολις. Συλλυβρία
Ἡράκλειος κόλπος
Πέρινθος. Ἡράκλεια
Μελανδέπτη

Arze	Ἄρζη. Καραούλι
Arze fl.	Ἄρζος. Καρᾶ Καλδρίμ ποτ.
Bertisum	Βερτισόν
Turullus sine Tyrallus	Τυρολόη. Τζιορλοῦ
Tipsum	Τύψων
Drusipara seu Drisiparos	Δρυσιπάρη. Δρυξίπαρος. Μυσινή
Zorolus fl.	Ζάρολος ποτ.
Nargum	Νάργον. Καριστιρᾶν
Bithyas fl.	Βυθίας. Βαθυνό ποτ.
Bergula seu Arcadiopolis	Βεργούλη. Ἀρκαδιούπολις. Μπουργάζ
Bustudisum	Βυρτόδισον. Ἐσκί Μπαμπᾶ
Melas fl.	Μέλας. Λάρισσα ποτ.
Apros Colonia postea Theodosiopolis	Ἄπροι. Θεοδοσιούπολις νέα. Σεργοῦτζ κιογί
Bithyae	Βυθίαι
Bysanthe postea Rhaedest	Βισάνθη. Ραιδεστός
Ganus	Γάνος
Heraclea	Ἡράκλεια χώρα
Tiristasis	Τυριστασίς. Περιστασί
Macrontichos	Μακρόν τεῖχος
Pactyae	Πακτίαι. Πατινό
Erginus fl.	Ἐργινος ποτ.
Cardia	Καρδία
Aphrodisias	Ἀφροδισιάς. Ἄγ. Γεώργιος
Lysimachia postea Hexamilium	Λυσιμαχία. Γλυκά Μῆλα
Berge	Βέργη
Callipolos	Καλλίπολις
Crithea seu Critholes	Κρίθεα
Panormus	Πάνορμος
Eion	Ἔιον. Ἀλέξη
Aegos	Αἴγος. Γγαλάτ
Aegos fl.	Αἴγος ποτ.
Cissa	Κίσσα. Ἄκ Μπάς
Agora	Ἀγορά. Ἐτζεόρας
Chersonesus	Χερσόνησος
Sestos	Σηστός. Τζιανάκ Καλεσί
Caelos	Καϊλος
Madytos	Μαδυτός. Μάυτο
Cynossema	Κυνός Σῆμα
Eleus	Ἡλεύς. Κριθιά
Mastusia Prom.	Μαστουσία. Κριθιά. Ἀκρωτ.
Alepoconesus	Ἀλοπεκόνησος
Syracella	Συρακέλλα

Apsynthi	Ἄψινθοι
Dripia	Δρίπια
Stentoris Palus	Στεντορίς Λίμνη
Absynthus postea Aemos	Ἄψινθος. Αἴνος
Cypselum	Κύψελα. Κυψέλιον. Καψιλάρ
Sala	Σόλα
Zona	Ζώνη. Σάρος
Serrhium Pr.	Σέρριον. Μάκρη Ἀκρωτ.
Samothraces	Σαμοθράκες
Mesembria	Μεσημβρία
Ciconi	Κίκωνες
Dorisci	Δορίσκοι
Stryma	Στρύμα. Στρύμω
Maronea	Μαρωνεία
Ismaris Palus	Ίσμαρίς Λίμνη
Ismarus	Ίσμαρος
Dicaea	Δικαία. Βιστωνία. Μπουροῦ
Bistones	Βίστωνες
Bistonis Palus	Βιστωνίς Λίμνη
Bacchi Mons	Βάκχος ὄρος
Briantica urbs et Regio	Βριαντική Βασίλειον
Iamphora seu Porsulis	Ιάμφορα. Πρόσουλη
Postea Maximianopolis	Μαξιμιανόπολις. Κομεσρινί
Lissus fl.	Λίσσος ποτ.
Milolitum	Μηλόλυτον
Dyme	Δύμη
Tempyrum	Τεμπύρον. Ζερνίτζι
Maedi	Μαιδοί
Petra	Πέτρα. Ἄρδα
Phragandae Maedica Gens	Φραγάνδαι Μαιδικόν γένος
Dydimotichos	Διδυμότειχον
Celetae Minores	Κελέται Κάτω
Hebrus fl.	Ἐβρος. Μαρίτζα ποτ.
Trajanopolis	Τραϊανούπολις. Θέρμα Λίτζα
Plotinopolis	Πλωτινόπολις. Πλοουδίν
Histiodirum	Ἡστιόδιζον. Χαψιά
Nice	Νίκη. Ἄλῃ Μπέη
Argianes fl.	Ἄγριάνης ποτ.
Tearus fontes	Πηγαί Ταιάρου ποταμοῦ
Thraces Montani	Θράκες Ὁρεινοί
Thraces Melinophagi	Θράκες Μελινοφάγοι
Olympyada postea Hadrianopolis	Ἀδριανούπολις. Ὁρεστιάς

Carpudoenum postea Tarpodizum	Καρπουδαίμων. Ταρπόδιζον. 40 Ἐκκλησίαι
Rhami	Ράμη. Τεκελί
Niceta	Νικητή. Μπουγιούκ Δερβέν
Burdipta	Βουρδίπτα
Assus	Ἄσσος. Ἄσσαρλι
Opizus	Ὀπιζός
Cillius	Κίλλιον
Castro Zarba	Ζάδρα
Sarazana	Σαραζάνη
In Medio	Μεδιώ. Κίτρος
Halmydessus sive Salmydессus	Ἀλμυδεσσός. Μήδεια
Adriaca	Ἀδριακή. Γατόπολι
Thynias	Θυνιάς. Κάβο Τενιάς
Agathopolis	Ἀγαθόπολις. Ομηδρέ
Phylia seu Phrygia	Φιλία Φρυγία
Philopolis sive Phinopolis	Φινόπολις. Φιλόπολις
Aulaei maenia	Αύλαῖοι - Μαινία
Scylla	Σκύλλα
Peronticum	Περοντικόν. Βερδισό
Zela forte Flaviopolis	Ζέλα. Φλαβιανούπολις
Thera	Θύρα. Ρουτζέ
Chersonesus	Χερσόνησος
Astica sive Caeniensis	Ἀστική
Develtus	Δέβελτος. Ζαγαρᾶ
Develtus L.	Δέβελτος Λίμνη
Cabyla Calyba	Καβύλη. Γενί κιογί
Orudiza ad Burgum	Ούρουδίζα πρός Βοῦργον. Φακή
Tonzus seu Burgus	Τόνζος. Βοῦργος. Τούντζια ποτ.
Byzia caput Astorum	Βυζίη. Καρᾶ Μπουνάρ
Tonzos	Τόνζος. Πασιᾶ κιογί
Agua Calidae	Ἀγύαι. Καλίδαι
Panysus fl.	Πάνυσσα. Πάνιτζια. Νύσσα ποτ.
Anchialus	Ἀγχιάλος. Μποργάζ
Messembria	Μεσημβρία
Scatrix	Σκάτριξ
Fossa	Ὑδραγωγεῖον (ἔχει καὶ τό σχέδιο)
Templum Jovis	Ἴερόν Διός
Haemi Montis Promontorum	Ρίζα τοῦ Αἴμου. Ἐμινέ Μπουροῦν
Erite	Ἐρίτη. Ἐμινέ
Haemus M.	Αἴμος. Κοτζιά Μπαλκάν. Κουμάνιτζα ὄρος
Beroea poste Irenopolis dicta	Βέροια. Είρηνόπολις
Nikopolis ad Haemus	Νικόπολις πρός Αἴμον

Ostaphos	Ὀσταφός.
Ternobum	Ἐσκί Ζαγρᾶ
Iatrus fl.	Τέρνοβος
Pontus Euxinus	Ἴατρος ποτ.
Propontis	Ἐυξεινος Πόντος
	Προποντίς
ASIA MINOR (Delisle)	Μ. ΑΣΙΑ (Ρήγα, φύλλο 6)
MYSIA MINOR	ΜΥΣΙΑ ΑΝΩ ΚΑΡΣ
Prusa ad Olympus	Προῦσα
Dascylum	Δασκύλιον. Μουνδανιά
Rhyndacus fl.	Ρυνδακός. Μικαλίτζα ποτ.
Apollonia ad Rhyndacum	Ἄπολλωνία πρός Ρυνδακόν. Σουζουγερλίκ Αμπουλώνα
Lupadius Palus	Λουπαδία. Ἀνῆ γγιόλ Λίμνη
Phemenium	Φεμένιον
Hieragerme	Ἱερά Γέρμη
Scepsis	Σκεψίς. Μπαλῆ Κεσρί
Argesia sorte Eressus	Ἄργεσίς. Ἐρεσσός
Zeleia	Ζέλεια
Aphnei	Ἄφναῖοι
Doliones	Δολίωνες
Lyncii	Λύνκιοι
Ida Mons	Ἴδη δρός
ADRISTEA	ΑΔΡΑΣΕΙΑ
Sidena	Σιδένη. Ἀηδιντζήκ
Granicus fl.	Γρανικός. Ούστραβολα Δερέ ποτ.
Harpagium	Ἀρπάγιον
Tereia	Πτηρεία
Priapus	Πριάπη. Λασπί
Hermotum	Ἐρμότιον
Adrastea	Ἀδράστεια. Παριό
ARISBA	ΑΡΙΣΒΗ
Parium	Πάριον
Colonae	Κολῶναι
Lampsacus	Λάμψακος. Λαμψάκι
Gergitae	Γεργίται. Σιαμελίκ
Percote	Περκώτη. Λουργγάζ
Abydos	Ἄβηδος. Τζιανάκ καλεσί Ἀνατ.
Arisba	Ἀρίσβη. Περγάζ

DARDANIA

Dardanus
Simois fl.

ΔΑΡΔΑΝΙΑ

Δαρδάνη
Σιμόεις ποτ.

TROAS

Sigeum Urbs et Prom.
Troia Ilium
Alexadria Troas
Cocyllu
Nee
Sigia
Larissa
Lectum Pr.
Corybantium
Andrius fl.
Xanthus seu Scamanrer fl.

ΤΡΩΑΣ

Σίγειον. Γιαβρί Γιανιτζάροι Πόλις και Ἀκρωτ.
Τροία. Τρωάδα. Ἰλιον.
Ἀλεξάνδρεια. Ἐσκί Σταμπόλ
Κοκυλλοῦ
Νέη Νεανδρία
Σιγία
Λάρισσα
Λέκτον. Ἄγ. Μαρίνας. Μπαμπά Ἀκρωτ.
Κορυβάντιον
Ἀνδριος ποτ.
Σκάμανδρος. Ξάνθος. Παλησκαμάνδρια ποτ.

LELEGES

Paedasus
Assum
Satniocis fl.
Gargara Urbs et Pr.
Adramittenus Sinus
Hecatonesi

ΛΕΛΕΓΕΣ

Παιδασός
Ἄσσα. Ἄσσός
Σαντιόεις ποτ.
Γάργαρα Πόλις και Ἀκρωτ.
Ἀδραμύτιος κόλπος
Ἐκατόνησοι

CILICIA THEBAICA, LYRNESSIA

Thebe
Antandrus
Adramitium
Cileus fl.
Lyrnessa
Trarium
Selinus fl.

ΚΙΛΙΚΙΑ ΘΗΒΙΚΗ, ΛΥΡΝΕΣΣΙΑ

Θήβη
Ἀντανδρος. Ἅγ. Δημήτριος
Ἀτραμύττιον. Ἀδραμύτ.
Κηλέος ποτ.
Λυρνεσσός
Τράριον
Σεληνός ποτ.

MYSIA PERGAMENA

Pepere
Cetus fl.
Pergamus
Caicus fl.
Mosteni
Lacus fl.

ΜΥΣΙΑ ΠΕΡΓΑΜΙΝΗ

Πεπέρη. Περπερίνι
Κέτιος ποτ.
Πέργαμος
Κάϊκος. Γγιρμασί ποτ.
Μοστένη
Λύκος ποτ.

Pelopia postea Thyatira
 Nacrasa
 Hermi Campus

Πηλώνια. Θυάτειρα. Ἄκ Χισάρ
 Νακράσα
 Ἔρμοῦ κάμποι

PHRYGIA

Termetis M.
 Clamudda
 Draco M.
 Cryon fl.
 Hermus fl.
 Hyllus seu Phrygius fl.

ΦΡΥΓΙΑ

Τερμετίς. Γιουνούζ δάγ ὄρος
 Χλαμίδα
 Δράκων ὄρος
 Κρύων ποτ.
 Ἔρμος. Σαραμπάτ ποτ.
 Φρύγιος ποτ.

AEOLIS

Elaea
 Myrina seu Sebastopolis
 Attarnea
 Pitane
 Caene Pr.
 Cuma
 Adae
 Ascanius Pus
 Hydreae Pr.

ΑΙΟΛΙΣ

Ἐλαία. Τζιανταρλί
 Μύρινα. Σεβαστόπολις. Γγιουζέλ Χισάρ
 Ἀτταρνέα. Κασάδαλι
 Πιτάνη. Ἄγ. Γεώργιος
 Καινή. Στίγα Ἀκρωτ.
 Κύμη. Καστρί¹
 Ἄδαι. Φώκια Παλαιά
 Ἀσκάνιος Λιμήν
 Υδραί. Ἀκρωτ.

IONIA

Phocaea
 Hermesia
 Leycae
 Temnos deleta
 Peristerides
 Smyrnaea sinus
 Melas fl.
 Smyrna
 Mimas
 Argenum Pr.
 Aerytnae
 Ins. Clazomene
 Clazomene
 Corycus M.
 Coryceon Pr. seu Minantis
 Chalcis
 Teos

ΙΩΝΙΑ

Φώκαια. Φώκια Νέα
 Ἔρμησία
 Λευκαί. Ἀλυκαί
 Τέμνος
 Περισθενίδες
 Σμύρνης κόλπος
 Μέλης. Μπουνάρ Μπασῆ ποτ.
 Σμύρνη
 Μίμας. Σαμψών ὄρος
 Ἀργήνιον. Μέλαινα. Καρᾶ Μπουροῦν Ἀκρωτ.
 Ἔρυθραί. Λυθρί
 Κλαζομένη
 Κλαζομεναί. Βούρλα
 Κώρυκος ὄρος
 Κώρυκον. Ἀσπρον Ἀκρωτ.
 Χαλκίς. Σιγατζίκ
 Τέος. Σουζώρ

Pitaium	Πιτάτιον. Γκιρβάτα
Caryanda I. et Lacus	Καρυάνδη Νῆσος, Λίμνη και πόλις
Neapolis	Νεάπολις
Palae Myndus	Πάλαι Μύνδος
Myndus I. et Civ.	Μύνδος (πόλις και νησί)
Zephyrium Pr.	Ζεφύριον. Καρά Μπαγλάρ Άκρωτ.
Telmessum	Τελμησός
Euranium	Εύρανιον
Sibde	Σίβδη
Eutanae	Εύταναι
Termerium Pr.	Τερμήριον. Πέτερα Άκρωτ.
Halicnassus	Άλικαρνασσός. Μπουδρούμ
Theclida I.	Θεκλίς. Κορωνάτη

DORIS

Arconemus I.	Άρκόνησος
Ceramus	Κέραμος
Phoenix M.	Φοῖνιξ. Μπουγιούκ Δερβέντ δρος
Elaeus	Ήλεύς
Euthene	Εύθυνη
Loryma	Λώρυμα Μέση
Gnidus	Κνίδος. Σταδιά
Onugnatos seu Cynossema	Όνου Γνάθος Κυνός Σῆμα Άκρωτ.
Eleusa I.	Ήλεύσα. Σύμη
Doridis Sinus	Δωρίδης κόλπος Σύμης
Amaxitos	Άμαξητός
Leucopolis	Λευκόπολις
Phoenix	Φοῖνιξ. Μάρμαρα
Physcus ubi Portus	Φύσκος. Πόρτο Καβαλέρ

Zannoni, Carte de la partie...

BESSARABIE

Mankala
Tibiskari
Karabatkioi
Sut guli
Grosra
Spera
Tomisvat
Vister
Kara Kerman
Zof
Gvarza
Iegni Sala
Babadag
Stebil
Kongas
Czevenshik
Tatares de Dobrutz
Piczina
Kizla
Barteni
Filibetia
Gristova
Soskisli
Tultshr
Lipova
Kyfele
Kuesni
Isles aux Serpens
Murtaza Liman
Kisla
Lete
Kizilfur
Eski Kilia
Iegni Kilia
Aklesty
Kitai
Dervier-Kiui

II

Ρήγα, Χάρτα τῆς Ἑλλάδος, (φύλλο 12)

ΒΑΣΣΑΡΑΒΙΑ

Μανγγάλια. Καλλατία
Τιμπισκαρί¹
Καραμπάτ κιογί²
Σούτ γιολί³
Γρόσρα⁴
Σπέρα⁵
Τόμις Κωνστάντζα⁶
Βιστιέρ. Παρθενόπολις⁷
Καρά Κερμάν. Ἰστρόπολις⁸
Ζόφ⁹
Γκβάρτζια¹⁰
Γενή Σαλᾶ¹¹
Μπαμπᾶ δάγ¹²
Στεμπίλ¹³
Κονγγᾶς¹⁴
Τζεβεντζίκ¹⁵
Τάταροι Δομπροτζιᾶς¹⁶
Πιτζίνα¹⁷
Κίζλα¹⁸
Μπαρτένι¹⁹
Φιλίμπα²⁰
Γρίστοβα²¹
Σοζγγιζλί²²
Τουλτζια. Πεύκη²³
Λίποβα²⁴
Κιουφελῆ²⁵
Κουεσνή²⁶
Φιδονῆσι. Ἀχιλλέως νῆσος²⁷
Μουρταζᾶ λιμᾶν²⁸
Κισλᾶ²⁹
Λεταί³⁰
Κιζιλφοῦρ³¹
Παλαιόν Κιλί. Λυκόστομον³²
Νέον Κιλί³³
Ἄκλέστι³⁴
Κιτάη³⁵
Δερβύσ κιογί³⁶

Iegni Kjui	Γενί κιογί
Keren kjui	Γιαρέντ κιογί
Sasik Liman	Σαζλή Λιμήν
Seluchar	Σελοχάρ
Maktyn	Μακτίν
Kaburgo	Χάν μπουργού
Orokacz	Όρχάτζ
Tatar Bunar	Τατάρ Μπουνάρ
Kogylnik R.	Κοζιλνίκ ποτ.
Burnasul	Μπουρνάζ
Bairamacz	Μπαηράμ "Αζ
Izlama	Ίσλαμᾶ
Barlamack	Παραλαμάκ
Kogdolu	Κογδουλοῦ
Ak Kerman	Άκ Κερμᾶν. Όξια
Manasz	Μανάτζ
Odavacz	Όδαβάτζ
Gazi	Γαζή
Odykazul	Όδικάτζιουλ
Kaiman	Καϊμᾶν
Koplak	Καλπάκ
Karamambet	Καρᾶ Μπαμπέτ
Jegni	Γενί
Eski	Έσκι
Estimanaku	Έστιμανακοῦ
Hanlik	Χανλήκ
Tarakly	Ταρακλί
Juszum	Γιουτζιοῦν
Oran	Όρᾶν
Ambota	Άμποτα
Luczesty	Λουτζέστι
Koszke	Κοζτζέ
Togolaki	Τογγολάκι
Murza M.	Μουρζᾶ ὄρος
Salkuka R.	Σάλμουκα ποτ.
Czepzyk	Τζεπτζίκ ποτ.
Jalpug R.	Γιαλποῦκ ποτ.
Sobicislavi	Όμπισλάβι
Dzumazi	Τζιουμάτζι
Orechuldi	Όρσιουλδι
Kirkit B.	Κιρκίτ μέγα
Kirkit K.	Κιρκίτ μικρό

Bankil	Βανγγίλ
Tobak	Τομπάκ
Orlak	Όρλάκ
Asan Aga	Άσαν Άγα
Burkut	Μπουργγούτ
Taş Limani	Τάς Λιμανί
Ordoch	Ίορδέκ
Satulni	Σατουλνί
Cebeni	Τζεμπενί
Ismail	Ίσμαήλ
Kartal	Καρτάλ
Iegni kiui	Γενί κιογί
Kislicza	Γγιζλιτζέ
Noul	Νοῦλ
Bilbona	Μπιλμπόνα
Vulkenest	Βουλκανέστι
Reni	Ρένι
Girgalesty	Γγιργγαλέστι
Kisla	Κισλᾶ
Babubi	Μπαμπούμπι
Voljana	Βολιάνα
Kogul R.	Κόγκουλ ποτ.
Vadgi	Βάντζι
Tatare de Bursiak	Τάταροι τοῦ Μπουτζιάκ

MOLDAVIE (Zannoni)

Prut R.
Galaz
Siret R.
Czerbesty
Pisca
Czofresty
Steleny
Bryanza
Trojano
Durnesty
Larga R.
Kalarasz
Sziksza
Umbresty
Puceni

МОЛДОВА (Ρήγα, φύλλο 12)

Προύτ. Ιερασσός ποτ.
Γαλάτζι
Σιρέτ. Όρδησός ποτ.
Τζερμπέστι
Πίσκα
Τζιουφέστι
Στελένι
Μπρίντζα
Τρωγιάνο
Δουρνέστι
Λάργγα ποτ.
Καλαράσι
Τζίκτζια
Ούμπρέστι
Πουτζένι

Turkatori
Movile
Szerbanesty
Talabesul
Dobrovitzia
Radelesti
Sazul

Τορκατώρι
Μοβίλε
Σερμπανέστι
Ταλαμπέσκουλ
Δομπρόβιτζα
Ραδουλέστι
Σάτζουλ

BOULGARIE (Zannoni)

Tutrakan
Klimuki
Olug-Hisar
Rufjek ou Orashik

Bessaraba
Cherna voda
Banka
Lovadghik
Fet ova
Kara Lom sui
Zizira
Nikopi
Iandra sui
Betze
Kriviva

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 12)

Τοτροκάνι. Σουκιδάνη
Κλιμουκί¹
Όλούγ Χισαρί. Απιαρία
Ρουστζιούκι
Τριμάνιον (κάστρο)
Μπασαράμπα
Τζέρνα Βόδα
Μπάνκα
Λοβατζίκ
Φέτ Όβα
Καρᾶ Λόμ ποτ.
Τζίτζιρα
Νικιούπ
Γιάντρα. Ιατρος ποτ.
Μπέτζε
Κρίβινα. Νουάη

BULGARIE (Zannoni)

Karaman
Marianopoli
Kossita sui
Szesztovo
Horesti
Sohogurli Sinadizova
Besk Koiu
Torizovicza
Kukagovo
Ozma
Ozma sui
Locsani
Pasha Evi

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 11)

Καραμᾶν. Σεκουρίσκη
Μαριανόπολις
Κόσιτα. Ούτος ποτ.
Συστόβ. Οίσκος
Ορέσκι
Σοχογγιουρλί. Σιναδίτζ Όβ
Μπές κουγιού
Τοριζόβιτζα
Κουκάγγιοβο
Ώσμα
Ώσμα ποτ.
Λότζιανι
Πασιά Έβι

Pleven	Πλέβνια
Ujd sui	Ούτζι ποτ.
Somovnik	Σομόβνικ. Βαριανή
Breslovacz	Μπρέσλοβατζ
Orechoviza	Όριαχόβιτζα
Knesla	Κνέζλα
Igiki	Ίγκικι. Αύγούστη
Shumla	Σιοῦμλα
Vadin	Βαδίν. Κέβρον
Silauna	Σιλαύνα
Orahova	Όριάχοβα. Άλμον
Zibrisz	Ζίμπριτζ. Ρατιαρία
Viszederma	Βιζδέρνα
Mokrer	Μοκρέτζ
Krivodul	Κρίβοδουλ
Esker R.	Έσκερ ποτ.
Zibrisz R.	Ζιμπρίτζ ποτ.
Lom. R.	Λόμ ποτ.
Lougrand	Λόμ. Λογγράδ. Ρεμεδοδία
Vidin	Βιδύνι. Βενδονίς
Ariczar	Άρικζάρ
Smerdam	Σμερδᾶν. Βονονία
Belina	Μπέλινα
Giustedil	Κιούστενδιλ
Klissura	Κλεισούρα

BULGARIE (Zannoni)

Dobral	Δομπραλί
Eski Stambul	Έσκι Σταμπόλ
Seiumagi	Σεημαγί
Filibakioi	Φιλμπά κιογί
Hisdy	Χιζδί
Ternova	Τέρνοβος
Arnautkioi	Άρναούτ κιογί

BULGARIE (Zannoni)

SOPHIA ou Tibisca	Σοφία. Τιβίσκα
Iktiman	Ίκτιμᾶν
Belitza	Μπέλιτζα
Vrazza	Βράτζα

Πλέβνια
Ούτζι ποτ.
Σομόβνικ. Βαριανή
Μπρέσλοβατζ
Όριαχόβιτζα
Κνέζλα
Ίγκικι. Αύγούστη
Σιοῦμλα
Βαδίν. Κέβρον
Σιλαύνα
Όριάχοβα. Άλμον
Ζίμπριτζ. Ρατιαρία
Βιζδέρνα
Μοκρέτζ
Κρίβοδουλ
Έσκερ ποτ.
Ζιμπρίτζ ποτ.
Λόμ ποτ.
Λόμ. Λογγράδ. Ρεμεδοδία
Βιδύνι. Βενδονίς
Άρικζάρ
Σμερδᾶν. Βονονία
Μπέλινα
Κιούστενδιλ
Κλεισούρα

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 9)

Δομπραλί
Έσκι Σταμπόλ
Σεημαγί
Φιλμπά κιογί
Χιζδί
Τέρνοβος
Άρναούτ κιογί

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Ρήγα, φύλλο 8)

Σοφία. Τιβίσκα
Ίκτιμᾶν
Μπέλιτζα
Βράτζα

Gvardin	Γγαρδίν
Telexar	Τέλεξαρ
Skarvenga	Σκαρβένγκα
Lovatz	Λόφτζια
Galogerizza	Καλογέριτζα
Bregevicza	Μπεγγρέβιτζα

RUM-ILLI (Zannoni)

Kuristran	Καριστιράν. Νάργον
Tshurlu	Τζιορλού. Τυρολόη
Kinikli	Κινικλί
Tekir-dag	Τεκίρ δάγ όρος
Ravino	Ραβινό
Karauli	Καραουλί. Ἀρζη
Taveshtfslik	Ραβέτ Τζιφλίκ
Eski Elegri	Ἐσκί Ἐλεγρί
Sylivria	Συλληβρία. Εύδοξιούπολις
Cum Burgos	Κούμ Μπουργάζ
Beglihi	Μπεγλίκ
B. Czekmege	Μέγας Τζεκμεντές. Καινοφρούριον
K. Czekmege	Μικρός Τζεκμεντές. Μελαντίας
Kara burun	Καρᾶ μπουροῦν Ἀκρωτ.
Iedi Kumlar	Γεδί Κουμλᾶρ

VALAKIE (Zannoni)

Rimnik	Ρύμνικου
Ovidia	Ὀβίδια
Pekleni	Πεκλένι
Sanobresry	Σανομπρέστι
Codvesty	Κοτβέστι
Bolesty	Μποϊλέστι
Czoresty	Τζιορέστι
Lomolesty	Νομολέστι
Negoslav	Νεγγοσλάβι
Focsiani	Φωξάνι
Olteni	Ὀλτένι
Urchesty	Ούρσεστι
Dragoslobeni	Δραγγοσλοβένι
Musesty	Μουσέστι
Kialdeni	Καλδένι

ΘΡΑΚΗ (Ρήγα, φύλλο 9)

Kariistan	Καριστιράν. Νάργον
Tshurlu	Τζιορλού. Τυρολόη
Kinikli	Κινικλί
Tekir-dag	Τεκίρ δάγ όρος
Ravino	Ραβινό
Karauli	Καραουλί. Ἀρζη
Taveshtfslik	Ραβέτ Τζιφλίκ
Eski Elegri	Ἐσκί Ἐλεγρί
Sylivria	Συλληβρία. Εύδοξιούπολις
Cum Burgos	Κούμ Μπουργάζ
Beglihi	Μπεγλίκ
B. Czekmege	Μέγας Τζεκμεντές. Καινοφρούριον
K. Czekmege	Μικρός Τζεκμεντές. Μελαντίας
Kara burun	Καρᾶ μπουροῦν Ἀκρωτ.
Iedi Kumlar	Γεδί Κουμλᾶρ

ΒΛΑΧΙΑ (Ρήγα, φύλλο 12)**ΣΛΑΜ PYMNİKON**

Rimnik	Ρύμνικου
Ovidia	Ὀβίδια
Pekleni	Πεκλένι
Sanobresry	Σανομπρέστι
Codvesty	Κοτβέστι
Bolesty	Μποϊλέστι
Czoresty	Τζιορέστι
Lomolesty	Νομολέστι
Negoslav	Νεγγοσλάβι
Focsiani	Φωξάνι
Olteni	Ὀλτένι
Urchesty	Ούρσεστι
Dragoslobeni	Δραγγοσλοβένι
Musesty	Μουσέστι
Kialdeni	Καλδένι

Dedul	Δέδουλ
Lovatna	Λοβάτινα
Odas	Όδάγια. Βεζύρουλουη
Pirle	Μπήρλε
Sentrem	Ζατρένι
Busca R.	Μπουζαίον ποτ.
Maximeni	Μαξινένι
Blecan	Μπλεκάνι
Ribniani	Ρυμνιτζάνι
Hradiste	Γράδιστια
Kinkul	Κρίνγγουλ
Codvesty	Κοτβέστι
Ribnico R.	Ρύμνικ ποτ.
Ribniani	Ρυμνιτζάνι
(Zannoni)	ΡΙΑΓΙΑ (Ρήγα, φύλλο 12)
Ibrail	Μπραήλα
Gropeni	Γροπένι
Emir	Έμήρ
Osman Aga	Όσμάν Ἀγᾶ
Timboli	Τίμπολι
Solimana	Σουλεημᾶν Ἀγᾶ
Tshertesty	Τζερτζέστι
Kaplir	Καπλήρ
Baldunesty	Μπαλδουμέστι
Mala Cussin	Μολᾶ Χουσεῆν
Lara-Cussin	Καρᾶ Χουσεῆν
(Zannoni)	ΜΠΙΟΥΖΑΙΟΝ (Ρήγα, φύλλο 12)
Faureni	Φαγουρένι
Gravan	Γγαβάνα
Tambar	Ταμπάρ
Sianez	Σιάντζιου
Scurtesty	Σκουρτέστι
Cabarzinesty	Καπατζινέστι
Busco	Μπουζαίον. Νάπουκα
Mitesty	Μιτέστι
Michalez	Μιχαλέστι
Chirdeni	Σιρδένι
Prisca	Πρίσκα
Bestematele	Μπλεστεμάτελε
Tircoro	Τυργσιώρου

Zobarori	Τζιομπαρόη
Pinul	Πίνουλ
Arsele	Ἄρσελε
Palcineni	Μπαλτζινένι
Branesti	Μπρανέστι
Peterlas	Πετερλάσι
Sarata R.	Σαράτα ποτ.
Libia	Λίπια
Stybul	Στίβουλ
Valisora	Βαλισώρα

(Zannoni)

Sacle	Σάλτζε
Albesty	Άλμπέστι
Kalmar R.	Καλματζούη ποτ.
Tirgovatz	Τιργγοβάτζου
Berlesty	Μπεριλέστι
Jalomitza ou Orash	Όράσι
Angelesty	Άγγελέστι
Leserbuch	Λεσερμπούτζ
Jalomitzia R.	Γιάλομιτζα. Νάπαρις ποτ
Leograd	Λεογγράδου
Sertesty	Μπερτέστι
Caycesty	Γγαησέστι
Lateny	Λατένι
Lichiresty	Λυκηρέστι
Buldur	Μπουλδούρ
Pitra	Πχιάτρα
Beilipie	Λίπια
Seteny	Σετένι
Ivanesty	Ιβανέστι
Orezi	Ορέζι
Urzisteni	Ούρζιτζένι
Olacari	Όλακάρι
Alexani	Άλεξένι
Coccova	Κόσκοβα
Slobozie	Σλοιμποζία

ASIE MINEUR (Zannoni)

Agreh Αγγρέχ
Shelah Σελλάχ

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ (Πήγα, φύλλο 9)

Αγγρέχ
Σελλάχ

Akili	Ακιλλί. Καλίνακρον
Kerman kiaja	Κερμᾶν κεχαγιᾶ
Irva	Ύρβα
Maltere	Μαλτεπέ
Pentiki	Παντύχι
Pauli	Παυλί
Tuzla	Τοῦζλα
Filinghir	Φιλινγγίρ
Dil Shelefi	Διλσελεφή
Iegii Hagi	Γενῆ Χατζῆ
Kutsh-Shelefi	Κοῦτζ Σελεφή
So-ukgiak	Σοουτζιάκ. Ὄλβια
Ismid ou Nicomedia	Ίσμιτ. Νικομήδεια
Bashkele	Μπάσκέλε
Kasikli	Κασικλί
Allada	Ἄλατᾶ
Kara Mursali	Καρᾶ Μουρσαλί
Kara Kisla	Καρᾶ Κισλᾶ
Kavaskioi	Καβάζ κιογί
Ialova	Γιάλοβα
Enghir	Ἐνγγίρ
Katirli	Κατιρλί
Dere Bur.	Δερέ Μπουροῦν

Iegni Arnaudlik	Γενί Ἀρναουτλούκ
Armutli	Ἀρμουτλί
Bos Burun	Μπούζ Μπουροῦν. Ποσίδιον Ἀκρωτ.
Fistikli	Φιστικλί
Kapakli	Καπακλί
Narli	Ναρλί
Kumla	Κοῦμλα
Ghemlaik ou Ghio	Γεμλίκ. Κίος
Ghengheli	Γενγελί
Kurshonli	Κουρσιούμλι
Altintash	Ἄλτιντάσ.
Burgar	Μπουργγάρ
Moudania	Μουνδανιά. Δασκύλιον

ΜΥΣΙΑ (Ρήγα, φύλλο 6)

Triglia	Τρυγλιά
Signi	Σινί
Cheshik keui	Σιασίκ κιογί
Vegnige	Βενίτζ
Dut Limani	Ντούτ Λιμανί
Panormo	Πάνορμο
Golfe de Moundania	Κόλπος Μουνδανιών. Κίιος
Ustavola Dere	Ούστραβολα. Γρανικός ποτ.
Kara Dag	Καρᾶ δάγ όρος
Lampa Ulu-had	Λαμπᾶ Ὄγλοῦ Χάτ. Μυκαλιδή

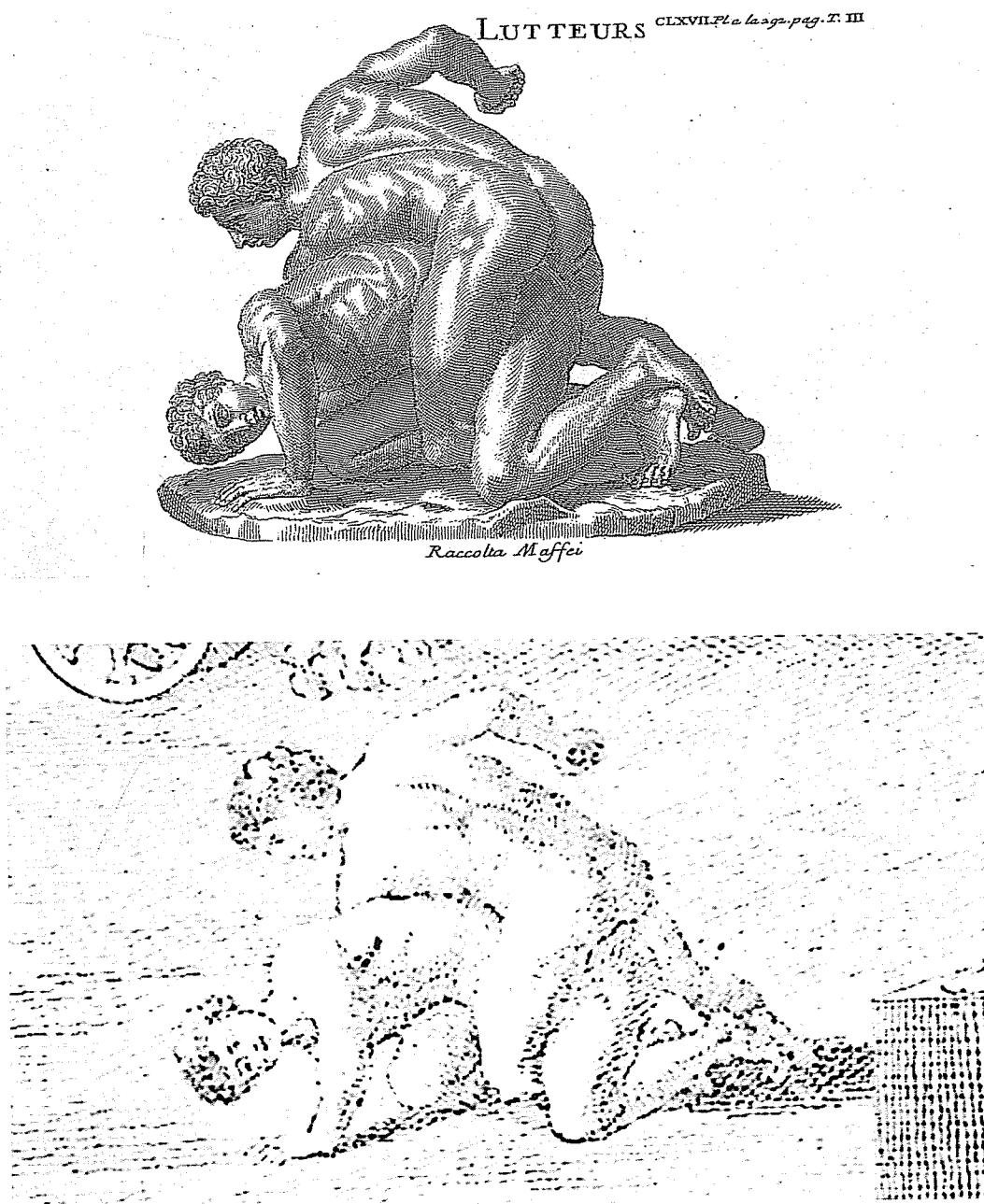
¹ Η Μαγνησία στό Χάρτη τοῦ Delisle πάνω καὶ στή Χάρτα τοῦ Ρήγα κάτω.
² Η όμοιότης τοῦ σχεδιασμοῦ της εἶναι χαρακτηριστική.

Η Χαλκιδική στό Χάρτη τοῦ Delisle πάνω και στή Χάρτα τοῦ Ρήγα κάτω μέ τήν ταυτόσημη μορφολογία.

Ἡ Λέσβος στὸ Χάρτη τοῦ Delisle πάνω καὶ στὴ Χάρτα τοῦ Ρήγα κάτω.
Ἡ χαρακτηριστική αὐτῆς ὄριζόντιος θέση τῆς Λέσβου δέν ἀπαντᾶται σὲ ἄλλους χάρτες.

Η παράσταση τῆς πάλης στό βιβλίο τοῦ Bernard de Montfaucon, *L' Antiquité...* Παρίσι 1719 πάνω και στόν τίτλο τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα κάτω. (Βλ. και τὴν ὑποσημείωση ἀρ. 38).